

186. 31/T

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
Könyvtára
Akadémiai Levéltár
Budapest, V. Akadémia u. 2

Magyar Tudományos Akadémia

T A G A J Á N L Á S O K

1973

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
Könyvtára
Akadémiai Levéltár
Budapest, V. Akadémia u. 2

I.
KÖTET

Kézirat

T a r t a l o m j e g y z é k :

Rendes tagoknak:

Kardos Tibor	1
Elekes Lajos	12
Gerevich László	17
Detre László	21
Pál Lénárd	28
Mészöly Gyula	48
Kozma Pál	52
Ubrizsy Gábor	56
Baló József	61
Donhoffer Szilárd	69
Kellner Béla	78
Környey István	87
Bogárdi János	95
Lévai András	103
Balogh János	108
Krompecher István	112
Bognár József	122
Eörsi Gyula	134
Háy László	149
Zambó János	153

Levelező tagoknak:

Kardos /Pándi/ Pál	157
Kálmán Béla	160
Keresztury Dezső	169
Nagy Péter	173
Tőkei Ferenc	178
Ujfalussy József	188
Arató Endre	194
Berend T.Iván	202
Garas Klára	208
Mérei Gyula	211
Mócsy András	215
Székely György	220
Berényi Dénes	227
Bozóky László	234
Csikai Gyula	248
Fodor Géza	254
Leindler László	260
Nagy Elemér	266
Péter Rózsa	272

R E N D E S T A G O K

1973

J a v a s l a t

KARDOS TIBOR levelező tagnak az MTA rendes taggá váló választására.

Kardos Tibort 1953-ban választottuk meg a Magyar Tudományos Akadémia levelező taggá. Megválasztása után három esztendővel 1956-ban a Kossuth-díj III.fokozatában részesült. Ugyancsak tudományos munkásságának elismeréséül 1958-ban a csehszlovák Comenius éremmel tüntették ki. Az utolsó esztendőben több olasz tudományos kitüntetésben is részesült.

Kardos Tibor levelező taggá választása óta, mint korábban, az olasz és a magyar irodalom történetével, valamint az olasz-magyar irodalmi kapcsolatok kérdésével foglalkozott elsősorban. Különösképpen a reneszánsz korának irodalmi műveltsége volt továbbra is kutatásainak legfőbb területe. 1953 óta jóval több mint husz nagyobb munkája látott napvilágot és több mint ennek kétszerese a száma kisebb tanulmányainak és cikkeinek. Szerkesztéseinek, bevezető tanulmányainak, illetőleg utószavainak száma megközelíti a huszát. Munkássága jelentős visszhangra talált; olaszul, németül, franciául és angolul valamint lengyelül is jelentős számu dolgozata jelent meg. Munkásságának nemzetközi elismerését bizonyítják - a már említett - külföldi kitüntetései is.

Levelező taggá történt megválasztása után jelent meg addigi pályája legnagyobb teljesítménye, "A magyarországi humanizmus kora /1955/ c. hatalmas monográfiája, amelyért Kossuth-díjban részesült. E műve addigi reneszánsz kutatásainak szintézise, az első marxista monográfia a magyar humanizmusról.

Nagy szintézise nyomán Kardos Tibor nem hagyta abba a reneszánszsal kapcsolatos kutatásait; tovább elmezte a feltáratlan kérdéseket, s foglalkozni kezdett olyan problémákkal, amelyeket éppen a szintézis létrehozása vetett fel a kutatás számára. Ifjúságától érdekelte a régi magyar életrajz és a színjáték. Ezen a területen sok érdemes és nem kevés vitát kiváltó kezdeményezés fűződik nevéhez. Több tanulmányban vizsgálta a régi magyar vígjáték kezdeteinek valamint a korai hazai színjátszás alapproblé-

anyagát "Il romanticismo" címen hatalmas kötetben adta ki.

Gazdag tevékenységét szervező munkája teszi teljessé. 1953-tól 1956-ig vezetője volt a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Dokumentációs Központjának, majd 1957 februárjáig vezette az MTA Irodalomtörténeti Intézete világirodalmi osztályát. 1955-től szerkeszti a Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály világirodalmi folyóiratát, a Filológiai Közlönyt. Külföldi elismerésének is dokumentálása, hogy külső tagja az Arcadia Olasz Irodalmi Akadémiának, igazgató tanácsi tagja, majd elnöke az Associazione Internazionale per gli Studi della Lingua e Letteratura Italiana-nak, s végrehajtó bizottsági tagja a Société Européenne de Culture-nek.

Budapest, 1972. október 4.

Szabolcsi Bence s.k.
rendes tag

Tolnai Gábor s.k.
rendes tag

Klaniczay Tibor s.k.
levelező tag

J A V A S L A T

dr. Elekes Lajos Kossuth-díjas tanszékvezető egyetemi tanárnak,
az MTA levelező tagjának rendes tagul való megválasztására.

Elekes Lajos a korai és virágzó feudalizmus korszaka magyar törté-
tének és a marxista történelem-elmélet kérdéskörének ismert kiváló ku-
tatója és művelője. A történetírás elméleti kérdései iránti érdeklő-
dése, kiváló szintetizáló készsége, ugyszintén - ami történetírónál
nem becsülhető eléggé - erőteljes szép írásmódja az élvonalban bizto-
sítanak számára helyet jelenlegi történetírásunkban.

A MTA levelező tagjául megválasztása óta /1965/ korábbi munkássága
folytatásaként érdeklődésének előterében a fejlett feudalizmus fő
jellegzetességeinek kutatása, az ezekkel kapcsolatos - a hazai és a
külföldi szakirodalomban jelentkező - problémák kritikai elemzése áll.
E témakörön belül elsősorban a társadalmi felépítmény jelenségeivel,
a kormányzati formáknak a rendi strukturában jelentkező átalakulásá-
val és a centralizációt kísérő felépítményi változásokkal, a rendiség
és központosítás viszonyával foglalkozott.

A fejlett feudalizmus fő jellegzetességeit és vitatott kérdéseit fel-
ölelő kutatásainak szintézisét adja a készülő 10 kötetes Magyarország
Története számára készített összefoglalása.

Külföldön tartott előadásai közül kiemelkedő szerep illeti meg azo-
kat, amelyekben /pld. a Sorbonne-on 1963-ban/ ennek a témának közép-
kelet-európai összefüggéseit világította meg.

Elekes Lajos kutatómunkájának másik fő iránya: a rendiség és az osztá-
tályharc a középkori Magyarországon. Akadémiai székfoglalójában je-
lezte először azokat az eredményeket, amelyek ennek a kérdésnek a ma-
gyarországi sajátosságokon tulmutató összefüggéseivel foglalkoznak.

Ehhez a témakörhöz kapcsolódnak a jobbágy-paraszti osztályharc és
a rendi mozgalom kérdéseit, a magyarországi osztályharcos mozgalmak
/1437, 1514/ társadalmi gyökereit, ideológiai vonatkozásait és tör-
ténetszemléleti jelentőségű elméleti kérdéseit elemző publikációi
és előadásai.

Elekes Lajos munkásságának további fontos alkotórészét adja a jelenkori polgári történelem-felfogás főirányzatainak kritikai áttekintése, nevezetesen a társadalmi tudat tárgykörével összefüggésben. Több kis monográfiája jelent meg, amelyekben a történelmi megismerés problémáival, a történelmi gondolkodásnak a korszerű műveltségben játszó szerepével, történelem és világnézet összefüggéseivel, a marxista történet szemlélet elterjedésének lehetséges útjaival foglalkozik. A történelmi tudat alakulását a kutatás, az oktatás és a tudományos ismeretterjesztés területein, ezek kölcsönhatásában vizsgálja.

A moszkvai XIII. Nemzetközi Történész Kongresszuson tartott előadásában ilyen irányú kutatásaira támaszkodva a történelmi ismeretek és a társadalmi tudat problémáival foglalkozott. ugyanezen alkalommal bemutatott tanulmányában a mai polgári ideológiai irányzatok közül a neopozitívizmus, a strukturalizmus, az analitikus filozófia stb. történetfelfogásának konkrét kritikáját nyújtotta.

Közel két évtizedes tanszékvezetői munkássága során a történész-kutatók és tanárok egész sorát, szinte egész generációját nevelte. Mint az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsész tudományi Karának dékánja /1966-1969./ tevékeny részese volt az egyetemi oktató-nevelőmunka korszerűsítését célzó törekvéseknek. E minőségében az oktató-nevelőmunka tartalmi követelményeinek kidolgozásán túl, elsőrendű feladatának tekintette a társadalomtudományi kutatások egyetemi bázisának erősítését és fejlesztését.

Kutatói és oktatói érdeklődésével összhangban egyik kezdeményezője volt a felsőoktatási pedagógiai kutatások megindításának és megbizásból vezette - megalakulásától kutató központtá szervezéséig - a Művelődésügyi Minisztérium égisze alatt működő Felsőoktatási Kutatócsoportot. Az utóbbi években tanszéke mellett kialakította a történelem szakmetodológiájával foglalkozó - a szakképzés egészét érintő - munkacsoportot.

Mindezekkel egyidőben Elekes Lajos levelezőtag széles tudományos - közéleti tevékenységet fejt ki. Alelnöke a Magyar Történelmi Társulatnak. Tagja a MTA Történettudományi Bizottságának és a Századok szerkesztőbizottságának. Elnöke a TMB Történettudományi Szakbizottságának és a Művelődésügyi Minisztérium mellett működő Történész Szakbizottságnak. Ugyancsak elnöke a Magyar-Román Történész Vegyesbizottságnak is.

Budapest, 1972. október 26-án.

Dr. Ember Győző s.k.
akadémikus

Dr. Andics Erzsébet s.k.
akadémikus

GEREVICH László ajánlása akadémiai rendes tagságra

A budai vár föltárásának és földolgozásának nagy állami feladata után Gerevich László, levelező taggá választása, 1970 óta az újabb kutatásait zárta le és összegezte két munkában; a Magyarországi művészet története gótikára vonatkozó részében, amit a negyedik kiadás alkalmából szinte teljesen átdolgozott. Újabb eredményeinek ennél részletesebb és szélesebb bemutatását a *The art of Buda and Pest in the middle ages* című kötetében tette közzé. E kötetek igen sok műnek és művésznek meghatározását, azonosítását tartalmazzák. Konceptiója szerint Magyarország középső vidékein, így elsősorban Budán alakulnak ki a kulturális áramlatok, művészeti stílusok, melyeket e központi gazdasági, társadalmi körülményeiből, az adott történeti helyzetből vezet le. Legnagyobb figyelmet a művészeti mozgalmak létrejötté magyarázatának szenteli. Jellemző erre pl. az Anjou-ház és udvar nápolyi, majd északi politikájának könnyen illusztrálható művészeti vetülete. Ugyanigy világosan fölismerhetők a Mátyás-kori reneszánszban és humanizmusban az akkori itáliai politika érdekei. Vizsgálatának ezt az összetett marxista módszerét illusztrálják a középkori háztípusok kialakulásának sémái, melyeket több száz középkori ház és telek igen alapos elemzéséből rekonstruált. E típusok fejlődésének különböző fázisai meglepő rendszerességet árulnak el, és így világosan bizonyította, hogy az építészeti megoldásokat társadalmi és gazdasági tényezők határozzák meg. E kutatás nélkül a középkori városépítészet sok kérdése megközelíthetetlen.

Gerevich László az utóbbi években nagyarányú ásatásokat kezdett a középkori Magyarország központi területein kialakult gazdasági, kulturális és művészeti tényezők vizsgálatára Pilisszentkereszten és Dömösön. A pilisszentkereszti kutatások igen eredményesek voltak nemcsak építészettörténeti és művészeti vonatkozásban /a kora gótika megjelenése Magyarországon/, hanem gazdaságtörténeti /igen sok keltezhető szerszám, félkész áru, műhelyek/ és kulturtörténeti, sőt általános történeti szempontból is. Talán a

legjelentékenyebb művészettörténeti fölfedezés volt Villard de Honnecourt pilisi működésének bebizonyítása. Az uttoró művész magyarországi utjának történeti körülményeit részletesen kidolgozta és tisztázta. A XIII. század eleji világhírű francia mester vázlatkönyvének egyik ábráján a pilisi templom padlómintája látható. Kétségen kívül ő készítette az ugyancsak ott talált, Meráni Gertrud aranyozott siremlékét. Ezen kívül nincs a művésznek hitelesnek tekinthető más építészeti és szobrászati műve. A fölfedezést azóta a francia műtörténetírás is átvette, Hahnloser közli Villard de Honnecourt-ról irt újabb monográfiájában.

A Pilissel kapcsolatos kutatások egészen új megvilágításba helyezték a magyar építészet első emlékeinek sajátos diszitó stilusát, az ún. palmettás stilust is, miután Magyarországon itt került legtöbb töredéke elő, melyek korához, előzményéhez és származásához nyujtanak igen fontos adatokat. Nem kisebb reménnyel kecsegtetnek a Dömösön végzett ásások. Sikerült megtalálni a királyi curia helyét, föltámi a teljes hitelességgel helyreállitható prépostsági altemplomöt.

Mindezekről a kutatásokról, szinte azokkal párhuzamosan tanulmányok készültek és jelentek meg, valamint előadások hangzottak el 1971-1972-ben az Akadémián, a Régészeti Társulatban, külföldi egyetemeken, konferenciákon /Rómában, Heidelbergben, Göttingenben, Giessenben, Hollandiában/. E meghívások egy része külföldi tudományos társaságokban való új tagsággal járt, pl. az "Union International des Sciences pré- et protohistoriques" keretében működő, lengyel vezetés alatt álló "Comité International des Recherches sur les origines des villes" végrehajtó bizottsági tagsága. Kutatásokat irányított és szerkesztette a Budapest történetét, melynek négy kötete, a Régészeti Topográfia-sorozatot, melynek öt kötete készült el és végül a Régészeti Kézikönyvet.

Gerevich László tovább végzi tudományos munkáját, mint a Régészeti Bizottság elnöke /1956 óta/, Ásatási Bizottság elnöke, a Szláv Nemzetközi Régészeti Unió alelnöke és számos bizottság, szerkesztő bizottság tagja /TMB szakbizottság, Művészettörténeti Bizottság, Műemléki Bizottság, stb./.

Mindezeket figyelembe véve Gerevich Lászlót melegen javaslom akadémiai rendes tagságra.

Budapest, X. 31.

Ember Győző s.k.
akadémikus

Mátrai László s.k.
akadémikus

J A V A S L A T

Javasoljuk, hogy Detre Lászlót, az MTA levelező tagját, az MTA Csillagvizsgáló Intézetének állami-dijas igazgatóját Akadémiánk válassza rendes tagjai sorába. Javaslatusunkat Detre Lászlónak a rövidperiódusú változócsillagok terén elért kiemelkedő tudományos eredményesorozatával, Detre Lászlónak modern hazai asztrofizikai kutatómunkát megteremtő tudományszervező munkájával és Detre László kommunista világnézetével indokoljuk.

Detre László 1906-ban született. Egyetemi tanulmányait a budapesti Tudományegyetemen és Berlinben végezte. Az Eötvös-kollégium tagja volt.

Detre László 1929-ben a budapesti Konkoly Thege Obszervatóriumban kezdte meg a rövidperiódusú változócsillagok megfigyelését. Ez a szerencsés témaválasztás tette lehetővé, hogy a budapesti csillagászok /a korlátozott műszerpark ellenére/ bekapcsolódhattak az asztrofizika legaktuálisabb problémáinak vizsgálatába, így a hazai csillagászati kutatás - többévtizedes visszaesés és stagnálás után - ismét elérte a világszínvonalat, sőt a legutóbbi években saját munkaterületén a világelsőik közé verekedte fel magát.

Detre László ismerte fel, hogy az orosz Blasko által még a század elején tett, de mások által sok figyelemre nem méltatott észrevétel /egyes RR Lyrae típusú csillagok fényesség-ingadozási periódusának változása/ a legalkalmasabb jelenség lehet a csillagfejlődés tendenciáinak empirikus felkutatására, hiszen a változócsillagok a csillagfejlődés átmeneti, gyorsan alakuló állapotát jelentik, és a rövid periódusidők e csillagok legpontosabb mérhető /és hazai műszerekkel is hozzáférhető/ adatai. Detre ismerte fel, hogy a periódus változásai nem egyirányúak, hanem maguk is egy hosszabb periódust mutatnak.

Detre eredményei a negyvenes évek közepén a rövidperiódusú változócsillagokra irányították a figyelmet. Ettől kezdve a világ legnagyobb obszervatóriumi csatlakoztak a munkaprogramhoz.

Detre a Nemzetközi Csillagászati Unió 1961-es berkeley-i kongresszusán jelentette be, hogy határozott kapcsolatot talált a másodlagos periódus és a mágneses szinkép változásai /tengelyforgás/ között. E felfedezéssel a változócsillagok asztrofizikájának új fejezete kezdődött meg. A legutóbbi években Detre tanítványai felvették az egüinkön megfigyelhető RR Lyrae típusú csillagok fénygörbéjét, és elvégezték azok analizisét. Detre László feldolgozta a bennük mutatkozó periódusváltozásokat, kritikailag megvizsgálta a periódushullámzások és rendszertelen fluktuációk szerepét. Kutatásairól nemzetközi kongresszusokon számolt be.

A világraszóló kutatási eredmények elismerését jelentette, hogy Detre Lászlót 1967-1970 időszakra a Nemzetközi Csillagászati Unió változócsillagszakosztályának elnökévé /és az Unió végrehajtóbizottsága tagjává/ választották. Detre László szerkeszti és az MTA budapesti Csillagvizsgáló Intézete adja ki a Nemzetközi Csillagászati Unió Változócsillag-cirkuláréját. /Tudomásunk szerint ez az egyetlen olyan természettudományos kiadvány, amelyet Budapesten adnak ki és amely egy tudományág egész világ által elismert centrális közlönye./

1968. szeptember elején Budapesten rendezték meg a Nemzetközi Csillagászati Unió változócsillag-konferenciáját, amelyen a világ legkiemelkedőbb szakemberei vettek részt. /Hogy ezt az akkori feszült nemzetközi politikai helyzetben teljes sikerrel tudták megrendezni, az Detre Lászlónak és tanítványainak kimagasló tudományos tekintélyét bizonyítja./ A kongresszus megnyitó előadását Detre László tartotta, amelyben összefoglalta legújabb eredményeit.

Külön értékelendő az MTA Csillagvizsgáló Intézete és a Szovjetunió Bjurakáni Obszervatóriuma /a Szovjetunió és talán Európa legjelentősebb csillagvizsgálója/ közt 1968-ban megkötött együttműködési szerződés.

Detre László igényes kutatási programját azáltal tudta megvalósítani, hogy maga körül tanítványokat, munkatársakat nevelt, akik közül már többen kandidátusok. A budapesti Csillagvizsgáló igazgatójává 1943-ban nevezték ki. Létrehozta az MTA mátrai

obszervatóriumát. A 60-as években az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen megvalósította a szervezett csillagászképzést. Megalakította és vezeti az Eötvös Lóránd Fizikai Társulat Csillagászati Szakosztályát.

Detre Lászlót az MTA 1947-ben, majd az átszervezés után 1955-ben választotta levelező tagjává. Ő a Matematikai és Fizikai Osztály Csillagászati Tanácsának elnöke. 1964 és 1968 közt az ELTE Csillagászati Tanszékének tanszékvezető professzora volt, 1968 óta az ELTE címzetes professzora. Népköztársaságunk kormánya 1966-ban a Munka Érdemrend arany fokozatával, 1970-ben az Állami Díj első fokozatával tüntette ki.

Detre László 1960 óta az MSZMP tagja.

Detre Lászlónál a kutatómunka teljesen összeforrt a fiatal kutatók nevelésével. Nem csupán tanítványai /ma már munkatársai/ tisztelik, hanem a világ összes vezető csillagásza. Így fenntartás nélkül méltónak érezzük Detre Lászlót arra, hogy Akadémiánk rendes tagjai sorába válassza.

Budapest, 1972. november hó

Marx György s.k.
Nagy Károly s.k.
Jánossy Lajos s.k.
Szalay Sándor s.k.

Tisztelt III. Osztály!

Alulírottak javasoljuk a tisztelt Osztálynak, tegyen előterjesztést az MTA Elnöksége útján Akadémiánk 1973. évi közgyűlésére, hogy Pál Lénárd levelező tagot válasszák meg Akadémiánk rendes tagjává.

Pál Lénárdot 1961-ben választotta meg az Akadémia levelező taggá. Azóta tudományos eredményeit megsokszorozta, mind ezzel, mind munkatársak kinevelésével, társadalmi és közéleti szereplésével igen figyelemreméltó, értékes tevékenységet fejtett ki. Az alábbiakban megkíséreljük ennek rövid áttekintését adni, csatolva előterjesztésünkhöz Pál Lénárd eddigi publikációs tevékenységének listáját.

Tudományos tevékenység

Pál Lénárd levelező taggá történt megválasztása óta 50 új tudományos dolgozatot publikált, idegen nyelven, jelentős nemzetközi folyóiratokban. Érdeklődése egy ideig a reaktorfizika aktuális kérdéseire koncentrált. Sikerült levezetnie azokat a teljesen általános generátorfüggvény-egyenleteket, amelyek alapján az atomreaktorokban lejátszódó stohasztikus folyamatok kellő egzaktsággal tárgyalhatók. Az 1962-ben publikált, ide vonatkozó eredményeit /43/, /44/, /45/ széles körben idézik és az irodalomban az általa származtatott generátorfüggvény-egyenletet Pál-Bell egyenleteknek nevezik. Ezen általános elméleti tevékenység eredményeképpen születtek meg, illetve finomodtak azok a módszerek, amelyek a reaktor-zaj analízise alapján a reaktorok dinamikai paramétereinek meghatározását tették lehetővé /47/, /48/. Különösen figyelemreméltó Pálnak az az eredménye /47/, amely meg-alapozta a Mogilner által javasolt eljárást a reaktorok prompt-neutronokra vonatkozó időkonstansának meghatározására. Határozottan nagy érdeklődést váltott ki Pálnak az az észrevétele is, amely a Feynman-módszer szokásos alkalmazásánál fellépő hibákra és a Rossi-módszer nem adekvát alkalmazásából eredő pon-

tatlanságokra utalt. Eredményeit számos reaktor-zaj elméleti kongresszuson diszkutálták, jeles monográfiák /pl. R.E. Uhrig: "Random Noise Techniques in Nuclear Reactor Systems", The Ronald Press Company, New-York 1970/ ismertetik.

A 60-as évek második felében Pál érdeklődése ismét régi szakterülete, a mágnesség fizikája felé fordult. Kihasználva azokat a lehetőségeket, amelyeket a neutronfizikai módszerek kínáltak fel a szilárd anyagok mágnességének kutatásában, Pál, munkatársaival együtt, intenzív vizsgálatokba kezdett a mangán alapu antiferromágneses ötvözetek mágneses szerkezetének és fázisátalakulásainak felderítésére. Az eredményekről a cikkek egész sora /60/, /65/, /69/, /70/, /71/, /72/, /75/, /82/, /84/, /88/ / tanuskodik, több monográfia és adatgyűjtemény /Ju. A. Izjumov, R.P. Ozerov: "Magnitnaja Neutronográfia", 1966; Sz.V. Vonsovski: "Magnetizm", 1971; A.Oles, A.Bombik, M.Kucab, W. Sikora: "Tables of Magnetic Structures Determined by Neutron Diffraction, 1970; T.F. Connolly: "Bibliography of Magnetic Materials and Tabulation of Magnetic Transition Temperatures", 1968/ részletesen idézi és ismerteti ezeknek a cikkeknek az adatait és legfőbb megállapítását, melyek tézisszerűen a következők:

a./ Egyértelműen kiderült, hogy a mangán alapu ötvözetek antiferromágnességéért a közvetlen-szomszéd mangán atomok közötti antiferromágneses kölcsönhatás a felelős.

b./ Ennek a kölcsönhatásnak az erőssége érzékenyen függ a kölcsönható atomok közötti távolságtól, aminek természetes következménye a különleges magnetoelasztikus sajátságok megjelenése.

c./ A gyakorlatban talált nagy változatosságot mutató mágneses szerkezetek kialakulásáért pedig a távolabbi mangán atomok közötti, illetve az ötvöző atomok és a mangán atomok közötti ferromágneses kölcsönhatás felelős.

A továbbiakban Pál, munkatársaival együtt olyan - világszerte az érdeklődés előterébe került - kísérletek megvalósításához kezdett hozzá, amelyekkel a mágneses kristályba beépített, mágneses momentummal rendelkező idegen atom transzlációs szimmetriát sértő jelenlétének következményeként fellépő virtuális magnon-nívókat igyekezett kimutatni. Ez a munka sikerrel jár, és az eredményekről több nemzetközi konferencián és számos dolgozatban /73/, /78/, /79/ számoltak be. Ezen kísérletek megállapításait is több monográfia idézi.

Ezeknek a rugalmatlan neutronszóráson alapuló, nagyon nehéz méréseknek a tapasztalatai késztették Pált arra, hogy munkatársaival új, nagyobb hatékonyságú, kedvezőbb jel/zaj viszony-nyal jellemezhető mérési technikát keressen. Ennek lényege a mintára eső neutronnyaláb pszeudó-véletlen modulációján alapszik. A szórt neutronok repülési-idő-eloszlásának és a pszeudó-véletlen modulációt realizáló függvénynek a konvolúciója megadja a vizsgálat tárgyát képező anyagra jellemző szórásfüggvényt. A zavaró háttér ugyanakkor a pszeudó-véletlen jelsorozat elemeinek számával fordított arányban csökkenthető. A neutronnyaláb szagatására rendkívül hatékony gyors módszert, a mágneses szagatás módszerét dolgozták ki. Az eljárásról beszámoltak 1968-ban, Koppenhágában a "Rugalmatlan Neutronszórási Nemzetközi Konferencián" és másutt /76/, /74/. Azóta módszerüket számos helyen idézték és alkalmazták.

A mágneses szerkezeti átalakulások területén a vas-aluminium ötvözet rendszer tulajdonságait vizsgálva a Mössbauer-effektus felhasználásával /58/, /64/, /67/, /68/, /83/, /85/ sikerült Pálnak az atomi rendeződés és a mágneses állapot közötti kapcsolat érdekes részleteit megállapítania, különösen, hogy a Fe_3Al összetétel közvetlen közelében mások által /42/ észlelt kettős Curie-pont jelensége a Fe-Al-Fe kölcsönhatás antiferromágneses jellegének a következménye. Idevonatkozó alapvető dolgozatát /58/ több gyűjteményes kiadványban ujrantatták /pl. Effekt Mössbauera, Szbornyik Sztatej, 1969/.

Következő témája, a $FeRh$ ötvözet egy sajátos mágneses fázis-átalakulásának tisztázására irányult. Ennél az ekviatomos össze-

tételű anyagnál az antiferromágneses szerkezet egy adott hőmérsékleten instabillá válik és ferromágneses szerkezetté alakul át. A jelenség magyarázatát először egy Kitteltől származó elgondolásra, a közvetlen vas atom szomszédok közötti kicserélődési kölcsönhatás előjelváltásának lehetőségére alapozta, és részletesen kidolgozta azoknak a lehetséges fázisátalakulásoknak az elméletét /80/, amelyek a kicserélődési kölcsönhatások rácstávolságtól függő nagyfokú érzékenységének, esetleg előjelváltásának a következményeképpen lépnek fel. Az eredményekről /53/, /54/ több nemzetközi konferencián, nyári iskolán /The 2nd Summer School on Solid State Physics, Hercegnóvi, 1968/ számolt be. Az előzőekben vázolt elsőrendű antiferromágneses-ferromágneses fázisátalakulások elméletére vonatkozó eredményeit /80/ Vonsovski legutóbbi monográfiája is idézi.

A fenti vizsgálatok során merült fel az a további igen érdekes kérdés: hogyan viselkedik egy mágneses momentummal rendelkező idegen atom olyan rácshelyen, ahol a kicserélődési kölcsönhatások átlagban kompenzálják egymást? Ez az eset áll elő ugyanis az FeRh ötvözetben, ha a CsCl-típusú rendezettséggel bíró ötvözetekben kis mértékű, de a valóságban mindig előforduló rendezetlenség lép fel. Ekkor az Fe atomoknak egy kis hányada az Rh atomok helyére kerül, ahol a kicserélődési kölcsönhatások átlagban kompenzálják egymást. Pál kiderítette, hogy a kicserélődési kölcsönhatásokhoz rendelhető effektív mágneses tér fluktuációja mágneses csatolást közvetíthet az egymástól viszonylag távol elhelyezkedő, idegen helyen ülő vas atomok között is. Elméletileg arra következtetett, hogy ezeknek a kölcsönhatásoknak az eredményeképpen alacsony hőmérsékleten az antiferromágneses fázisban ferromágneses "clusterek"-nek kell kialakulnia, sőt, kedvező esetben antiferromágneses-ferromágneses átalakulásnak kell bekövetkeznie. A végrehajtott mérések igazolták az elképzeléseket és az 1970-ben tartott Nemzetközi Mágneses Konferencián Pál már be is számolt ezekről az eredményekről /87/.

A Csepeli Fémművel együtt folytatott kutatási program keretében felmerült annak az igénye, hogy részletesen megvizsgálják a Mn-Ni-Cu hármas ötvözetrendszer mechanikai, elektromos és mágneses tulajdonságait befolyásoló tényezőket. Ennek során Pál és munkatársai a Mn-Ni két-komponensű ötvözetrendszer lehetséges mágneses szerkezeteinek és a különböző szerkezetek közötti átalakulások feltételeinek kiderítéséhez kezdtek hozzá. Azt találták /70/, hogy az akviatomos MnNi ötvözet antiferromágnességét igen magas hőmérsékleten veszíti el egy ott végbe-
menő allotróp átalakulás következtében. Az átalakulás valódi okát az optikai magnon ágak egyikének ellágyulásában találták meg.

A szuszceptibilitás mérések egy eleinte nehezen érthető anomáliára hívták fel a figyelmet. A sztöchiometriai összetételtől kicsit eltérő, nikkeltöbbletes mintában mágneses térben történő hőkezeléssel spontán ferromágnességet lehetett indukálni, míg erre az enyhén mangán-többletes mintában nem volt lehetőség. Pál kiderítette /84/, hogy ennek az oka a többlet nikkeltöbbletes atomoknak a két alrác közötti nem egyenletes eloszlásában keresendő. A nem egyenletes eloszlást pedig a hőkezelésnél alkalmazott külső mágneses tér hatása idézi elő. A kísérleteket mágneses vakciák /réz atomok/ hozzáötvözése révén nyert mintákban is megismételték, és az elméleti várakozásoknak megfelelően, megtalálták a fejismert új jelenség minden lényeges jellemzőjét.

Az eredményekről részben az 1970-ben tartott Nemzetközi Mágneses Konferencián /89/, részben pedig a Physica Status Solidi Görlich professzornak ajánlott kötetében /84/ számolt be.

A fázisátalakulások környékén észlelhető anomáliák közül különös jelentősége van a transzport-együtthatók viselkedésében megnyilvánuló anomáliák tanulmányozásának. Amikor a sztatikus skálatörvények után a dinamikus skálatörvények is megfogalmazást nyertek, sokhelyütt fordult a figyelem a transzport-együtthatók kritikus állapot környéki viselkedésének tanulmányozása felé. Pál, munkatársaival együtt, az elektromos

ellenállás és a termofeszültség hőmérsékleti együtthatójának vizsgálatát tűzte ki célul Ni-ben, Fe-ben és híg ötvözeikben. Nagy feltűnést keltett, és sok kommentárt kapott az észrevétel /81/, /86/, hogy azokban a mintákban, amelyek abszolút termofeszültségének hőmérsékleti együtthatója a kritikus pont környékén oszcillációt mutat, az elektromos ellenállás hőmérsékleti együtthatója is megváltoztatja az elméletileg megjósolt és Pál, valamint mások által gyakran megtalált logaritmikus szingularitásra utaló hőmérséklet-függését.

Pál levelező taggá való megválasztása óta számos tudományos-ismeretterjesztő cikket írt, és jelentős publicisztikai tevékenységet végzett. Ezeknek a cikkeknek a felsorolása a mellékletben ugyancsak megtalálható.

Társadalmi és közéleti szereplés

Pál Lénárd levelező tag mindig aktív tagja volt osztályunknak. Több éven át részt vett az osztályvezetőség munkájában, éveken keresztül irányította a Fizikai Bizottság munkáját, az utóbbi időben pedig a Szilárdtestfizikai Komplex Bizottság elnökeként fejt ki hasznos tevékenységet. Irányítása alatt került kidolgozásra a "Szilárdtestek kutatása" főirány tervjavaslata, amelyet a kormány az országos szinten kiemelt kutatási feladat alapkonceptiójaként elfogadott. A Szilárdtestek kutatása főirány középtávu terveinek kimunkálásához hasznos utmutatásul szolgált az a felmérőmunka, amely Pál irányításával folyt a Szilárdtestfizikai Komplex Bizottságban, és amelynek eredményeképpen elkészített tanulmányt a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége is elismeréssel vett tudomásul.

Aktívan közreműködött a Tudománypolitikai Irányelvek kidolgozásának előkészítő fázisában, és vezette azt a munkabizottságot, amely a tudományos nemzetközi kapcsolatok helyzetét elemezte, és a követendő fejlesztési irányelvekre vonatkozó javaslatot kimunkálta.

Hosszu évek óta tagja és aktív résztvevője az Egyesített Atomkutató Intézet Tudományos Tanácsának. Éveken át vezette ennek az intézetnek a Neutronfizikai Bizottságát.

A Nemzetközi Fizikai Unió /IUPAP/ alelnökeként részt vesz a fizikusok eme jelentős szervezetének irányítómunkájában. Beválasztották az Európai Fizikai Társaság Mágneses Szekciójának vezetőségébe.

Nemzetközi tudományos reputációjára utal, hogy számos konferencián kérték fel összefoglaló előadás megtartására, illetve egy-egy tudományos szekció elnöki tisztségének ellátására. Legutóbb a Tokióban lezajlott "INTERMAG" konferencián került erre sor, most pedig felkérték az 1973-ban rendezendő Nemzetközi Mágneses Konferencia programbizottságában való részvételre.

Több hazai és nemzetközi folyóirat szerkesztő bizottságának, illetve tanácsadó bizottságának tagja. A hazai folyóiratok közül az Acta Physica, a Magyar Fizikai Folyóirat és a III. Osztály Osztályközleményeinek szerkesztő bizottsági tagja; a külföldi folyóiratok közül az International Journal of Magnetism, Physica Status Solidi /B/ és a Kernenergie szerkesztő bizottságában vesz részt.

Hosszu évek óta tagja az Országos Atomenergia Bizottságnak; nemrég az Űrkutatási Kormánybizottság tagjává és a Kozmikus Fizikai Szakbizottság elnökévé nevezték ki. A MTESZ legutóbb megtartott közgyűlésén a szervezet alelnökévé választották. Tagja a Fizikai Társulat és az Országos Béketanács elnökségének. Az elmúlt időszakban több alkalommal vállalt feladatokat az Országos Béketanács nemzetközi tevékenységéből.

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karának másodállású professzoraként részt vesz az egyetemi oktatásban. Évek óta megtartja az Atomfizika című bevezető kurzust, és szemináriumot vezet a diplomamunkájukat készítő fizikus hallgatók számára.

Bár tudományos tevékenységében a fundamentális problémák vizsgálata van tulsúlyban, tudományos közéleti szereplésében

és konkrét tudományirányítói munkájában mindig nagy szerepet tulajdonított a tudomány és a gyakorlat közötti kapcsolat fejlesztésének, a tudományos eredmények alkalmazását elősegítő és gátló tényezők vizsgálatának. Ebben a tevékenységében nagy hasznát veszi széles körű tudományos ismereteinek, amelyek messze túlmutatnak saját szakterületének határain. Érdeklődése kiterjed a közgazdasági, vezetés- és rendszerelméleti kérdések tanulmányozására és alkalmazására.

A Központi Fizikai Kutató Intézetnek 1956-1970-ig tudományos igazgatóhelyettese volt, 1970-től pedig az intézet igazgatójaként működik. Az elmúlt időszak alatt több új kutatási program megindítását és tudományos irányvonallá való kifejtését kezdeményezte /mágneses anyagok kutatása, reaktorkutatás, szilárdtestkutatás neutronokkal, memória anyagok kutatása, ionimplantációs vizsgálatok, stb./. Tanítványait, munkatársait jó érzékkel választotta ki, közülük ma már számosan rendelkeznek tudományos fokozattal és jelentős nemzetközi hírnévvel.

A tisztán tudományos és tudományos szervezői tevékenység mellett a politikai munkából is aktívan kiveszi részét. Több mint 8 éve tagja az MSZMP Budapesti Bizottságának, és csaknem 6 év óta dolgozik az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottságában.

Budapest, 1972. július 12.

Tarján Imre s.k.
akadémiai lev.tag

Kónya Albert s.k.
akadémiai lev. tag

Jánossy Lajos s.k.
akadémikus

Kovács István s.k.
akadémikus

Kalmár László s.k.
akadémikus

Marx György s.k.
akadémiai lev.tag

T a g a j á n l á s

MÉSZÖLY GYULA 1910. január 6-án született Suhopoljén. A Zöldségtermesztési Kutató Intézet tudományos szaktanácsadója; 1967 óta az MTA levelező tagja.

Levelező taggá történt megválasztása óta egy, Erdei Ferencsel és Bontovics Lajossal "Zöldségtermelés ökonómiája" címen együttesen írt könyve jelent meg, amelyben ő írta a "Paradicsom szükséglet és a paradicsom termelés" című részt. 28 közleményben publikálta kutatási eredményeit.

A felsorolt paradicsom fajhibrid-törzsekből előállított és fajtaminősítés alatt álló fajtajelöltek a DMV-toleranciájukkal és Cladosporium rezisztenciájukkal tűnnek ki.

A legújabb vizsgálatok szerint reményt nyújtanak továbbá Alternaria és Septoria gombákkal szembeni ellenállóképesség kialakítására is. Korai, export termesztés céljára alkalmas fajtajelöltjei közül négyet 1964 évi fajtaminősítésre jelentettek be.

Az új fajták un. "egyszínűek", tehát zöldtalpmentesek, nyers fogyasztásra, export szállításra alkalmasabbak a korábban előállított fajtáknál.

Könnyen szedhető /lerázható/, gépi szedésre alkalmas fajták előállítása terén komoly eredményeket ért el. Tudományos munkásságának újabb eredményeiként létrejött, gépi szedésre alkalmas paradicsom-fajták, illetve ezek előállításá, fontos népgazdasági szükséglet kielégítését szolgálja. Ezenkívül nagyon sokat tevékenykedik a gépesített paradicsomtermesztés magyarországi bevezetése területén. Jelentős része van abban, hogy 1972-ben a gépesített paradicsomtermesztés nagyüzemi bevezetése Magyarországon megkezdődött.

Mészöly Gyula munkássága különösen a paradicsom nemesítési munkákra és a rezisztencia nemesítésre összpontosul. Munkásságának eredményeit eddig 11 államilag elismert, köztermesztésre ajánlott, továbbá 4 minősítés alatt álló fajta jelzi. 1956-ban

Európában először sikerült előállítani *Lyc. peruvianum*-mal életképes fajhibridet, majd 1957-ben a *hirsutum* fajhibridek további kombinálásával az ún. "komplex" fajhibrideket, amelyek rezisztenciaforrás tekintetében nagyjelentőségűek a további növénynevelés szempontjából.

Munkatársaival - a vezetése alatt álló Intézet kutatóival - közösen végzett munka eredménye különösen az utóbbi évtizedben bontakozhatott ki.

A vezetése alatt álló Intézet - Zöldségtermesztési Kutató Intézet Kecskemét - a koordinátora országos szinten is a paradicsomnevelési, -termesztési, -vetőmagtermesztési kutatómunkának. Az ő irányításával tervezték és építették a Zöldségtermesztési Kutató Intézet korszerű paradicsommagüzemét, amely lehetővé teszi hazánk évi vetőmagszükségletének I. fokú biztosítását, intézeti címkével ellátott csomagolását és ólomzárolását.

Sokrétű társadalmi tevékenységet fejt ki.

Az Országgyűlésnek, valamint a Parlament Mezőgazdasági Bizottságának 1951-53 évtől /20 éve/ tagja.

Bács-Kiskun megyében 6 rossz termesztési viszonyok között élő homokhátsági község tartozik 15 éve országgyűlési képviselői kerületéhez. A községeket rendszeresen látogatja és igyekszik orvosolni az ottani jogos panaszokat. Nagymértékben segíti községi tanácsok szociális, kulturális és fejlesztési feladatainak megvalósítását. Nagy része van abban, hogy ezek a felszabadulás előtt elhanyagolt községek évről-évre gyarapodnak, észrevehetően fejlődnek.

1967 óta a Kertészeti Egyetem címzetes egyetemi tanára.

1948 óta párttag, a Bács-Kiskun megyei Pártbizottság tagja.

Társadalmi munkát az alábbi bizottságokban fejt ki:

Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága tagja 1952-53-tól.

MTA Agrártudományok Osztálya Növénynevelési Bizottság tagja és elnöke.

MTA Agrártudományok Osztálya Kertészeti Bizottsága tagja.

Magyar Agrártudományi Egyesület Bács-Kiskun megyei Szervezete
elnöke.

Mezőgazdasági Fajtaminősítő Tanács Kertészeti Bizottsága tagja.
Kertészeti Koordinációs Bizottság Paradicsomnemesítési és ter-
mesztési Munkabizottság vezetője.

MÉM Tudományos Tanácsának tagja.

MÉM Miniszteri Tanácsadó Testület tagja.

Kitüntetései:

Munkaérdemrend /1954, 1958/

Kossuth-díj II. fokozata /1956/

Entz Ferenc emlékérem /1963/

Fleischmann Rudolf Emlékérem /1969/

Tessedik Sámuel emléklakett /1972/

Budapest, 1972. október 20.

dr.Máthé Imre s.k.
akadémikus

dr.Somos András s.k.
akadémikus

T a g a j á n l á s

KOZMA PÁL 1920. július 11-én született Gyulaházán. A Kertészeti Egyetem Szőlőtermesztési Tanszékének tanszékvezetője. 1967 óta az MTA levelező tagja.

1965-1971-ig a Kertészeti Egyetem rektora. Rektori tisztségének ideje alatt az Intézmény mind szervezetileg, mind oktatás-nevelés és a tudományos kutatás területén jelentős eredményeket ért el.

Levelező taggá történt megválasztása óta 42 közleménye jelent meg /lásd csatolt részletes irodalmi jegyzéket/. Ezek közül 3 könyv, 2 könyvrészlet /társ szerzői minőségben/. A könyvek közül 2 előzőleg megjelent könyvek átdolgozása újabb kiadásra, 1 könyve Tókióban japán nyelven, 2 könyvrészlete pedig Bulgáriában bulgár, ill. orosz nyelven nagy monográfiában jelent meg, amelyeket felkérésre írt meg. A közleményekből 37 szakmai, tudományos és egyéb jellegű. 28 közleménye önálló munkaként jelent meg, 14 közleményét munkatársakkal készítette, közülük 11 idegen nyelven /orosz, bulgár, francia, német és japán/ jelent meg. Tudományos eredményeit, közleményeit világszerte nagyszámban ismertetik, idézik az egyetemi tan- és kézikönyvek és folyóiratok.

Kutatási területe, ill. témái a szőlő virágbiológiája, változékonysága, szelekciós és keresztezéses nemesítése, tápanyagforgalma, a tápanyagforgalom ellenőrzési módszere, a szőlőtermesztés korszerűsítése, a termesztés elméletének fejlesztése.

Az elmúlt időszakban 2 szőlőfajtája nyert állami elismerést. Jelenleg 3 fajtája van állami minősítő eljárás alatt, amely a közeljövőben befejeződik, s összesen 3 új bor- és 3 új csemegeszőlő fajtajelöltet terjeszt be minősítésre.

Több standard csemegeszőlőfajta virág- és termésképződésbiológiai problémáit tisztázta, mutánsait feltárta, azok termesztési értékét meghatározta, előkészítette azok klóntípus szelekcióját.

Munkatársaival elismert eredményeket ért el a szőlőfajták tápanyagforgalmának kutatásában és a tápanyagforgalom növénydiagnosztikai ellenőrzési módszerének a fejlesztésében. Ezzel a nagyüzemi ültetvények tudományos meglapozásu, hatékony és gazdaságos tápanyagpótlásának a kidolgozását segíti elő.

Uttörő jellegű kísérleteket végzett a szőlő-szüret gépesítését megalapozó -fajta- és biomechanikai kutatásokban.

A tudományos utánpótlás nevelésében is kivette részét. Az elmúlt időszakban két, általa vezetett aspiráns szerzett sikeresen kandidátusi fokozatot és 10 mérnök egyetemi doktori címet. Több akadémiai, doktori, kandidátusi és nagyszámu egyetemi doktori disszertáció hivatalos bírálója; több kandidátusi disszertáció bíráló bizottságának elnöke volt.

Mind a hazai, mind a nemzetközi tudományos életben élénk, és jelentős tudományos, tudományszervezői és tudománypolitikai tevékenységet fejt ki. Az utóbbi években 5 nemzetközi konferencián tartott előadást. Ebben az évben az I. Borvilágverseny Szervező Bizottságának elnökhelyettese, az OIV 52. Közgyűlés Szervező Bizottságának és a magyar delegációnak a tagja volt és a közgyűlésen előadást tartott. A Termesztett Növények Táplálkozásának Ellenőrzésével foglalkozó 3. Európai és Mediterrán Kollokvium főrendezője és szervezője volt és azon előadásal is szerepelt. Mindhárom rendezvénynek nemzetközileg is nagy sikere volt.

Külföldi tagsága: Accademia Italiana della Vite e del Vino /lev.tagja/, Comitté Permanent des Colloques Européens et Méditerranéens sur le Contrôle de l'alimentation des Plantes cultivées tagja.

Hazai közéleti tevékenysége: Elnöke a TMB Növénytermesztési Szakbizottságának. Elnöke a Tokaj-hegyaljai Rekonstrukciós Bizottság-nak, alelnöke a Magyar Agrártudományi Egyesület Kertészeti Társaságnak, tagja az MTA Nemesítési Bizottságának és Kertészeti Bizottságának. Tagja a MÉM Tudományos Tanácsának; a Fajtamínősítő Tanács Kertészeti Szakbizottságának; a Szőlő-

termesztési Korszerúsítési Bizottságnak. Tagja az Acta Agronomica, a Kertészeti Egyetem Közleményei és a Kertgazdaság szerkesztőbizottságának.

1967 óta kapott kitüntetései:

A Berlini Humboldt Egyetem tiszteletbeli doktora cím /1971/

A Munka Érdemrend arany fokozata /1972/

MAE Aranykoszorus Jelvénye /1967/

Humboldt Emlékérem /a berlini Humboldt Egyetemtől, 1967/

Hegel Emlékérem / a berlini Humboldt Egyetemtől, 1970/

Fentiek alapján Kozma Pált az MTA rendes tagságára ajánljuk.

Budapest, 1972. október 20.

dr.Láng Géza s.k.
akadémikus

dr.Somos András s.k.
akadémikus

T a g a j á n l á s

UBRIZSY GÁBOR 1919. szeptember 23-án született Ungváron. A Növényvédelmi Kutató Intézet tudományos tanácsadója; 1965 óta az MTA levelező tagja.

Levelező taggá történő választása óta 6 könyve, könyvrészlete és több mint 80 tudományos szakdolgozata ill. szakkikbe jelent meg. /1. csatolt részletes irodalmi jegyzék/, "A Mezőgazdasági mykológia" című mű /Vörös József társszerzővel/ 1971-be: Akadémiai Nívódíjban is részesült.

Ubrizsy Gábor munkássága igen széles körű és mind a mykológia területén, mind a növényvédelem területén belföldi és külföldi szakkörökben igen elismert és nagyraértékelt.

Az általa szerkesztett gombamonográfiák sorozatában elkészült a "Magyarország mikr szkópos gombái" c. két kötetes munka, s ezzel teljessé válik a gombák egész rendszerét felölelő monográfia sorozat. Rendszertani kutatásaiban több új fajt ír le az Uredinales, Ustilaginales, Peronosporales stb. csoportokból. Új fejlődéstörténeti gombarendszert dolgoz ki.

Mykológiai munkásságának nemzetközi elismerését jelenti, hogy 1971-ben az Angliában megrendezésre kerülő I. Nemzetközi Mykológiai Világkongresszus elnökségében egyedül képviselte a szocialista országokat. Beválasztása a Nemzetközi Mykológiai Társaság elnökségébe is küszöbön áll.

A növényvédelem területén az ún. "integrális növényvédelem" hazai megalapozója és kiváló művelője. Különösen jelentősek a herbicid-rotációval, valamint a permanens herbicid-kezelésekkel kapcsolatos gyomflóra és vegetációs változásokra, a gyomflóra átalakulására vonatkozó kutatásai. Környezetvédelmi szempontok messzemenő figyelembevételével bizonyítja a pesticidek agrobiocénózisokat terhelő hatását. Külön böző mezőgazdasági kultúrákban rámutat a negatív szelekcióra és a biológiai stresszhatásokra. Feldolgozta a hazai szőlőkultúrák gyomvegetációját kimutatva, hogy hogyan változott a gyomvegetáció a permanens herbicid-kezelések hatására. Élenjáró kutatási és szervezési tevékenységet fejtett ki a környezetvédelem hazai problematikájának kidolgozásában és agrár-

vonatkozású feladatainak kijelölésében. Már 1964-ben nagyobb tanulmányt szentelt az agrár-környezetvédelmi problémáknak; 1966-ban világviszonylatban az elsők között hívta fel a figyelmet az agrokemizáció környezet-terhelő hatásaira. Népszerűsítő munkát irt a "Korunk Tudománya" sorozatban "Peszticidek áldás és átok" címmel.

Külföldi tagságai és elismerései: Elnökségi tag az EWRC /European Weed Research Council, Wageningen/ és a C.I.A. /Centre International pour la Coopération des Recherches en Agriculture: Zürich Rome/; rendes tag a British Mycological Society, London-ban; valamint a British Phytopathological Association, London-ban.

Résztvett és előadást **tartott** 1967-ben Bécsben a VII. Nemzetközi Növényvédelmi Kongresszuson; 1970-ben Párizsban a VIII. Nemzetközi Növényvédelmi Kongresszuson a herbologiai szakció ülésén bevezető előadást tartott; 1968-ban Moszkvában a XIII. Nemzetközi Rovartani Világkongresszuson az integrális növényvédelemmel foglalkozó szekció elnöke; 1969-ben és 1972-ben a Pozsonyban rendezett Mezőgazdasági Kemizálási Nemzetközi Konferencián a herbologiai szekcióban elnököl és előadást tart.

Hazai közéleti tevékenységei: Elnöke az MTA Növényvédelmi Szakbizottságának, elnöke az MTA Környezetvédelmi agrár munkabizottságnak; főszerkesztője az Acta Phytopatologica-nak; szerkesztő bizottsági tagja az Acta Agronomica-nak és az Agrártudományi Közleményeknek. Elnökségi tagja a MAE Növényvédelmi Társaságnak; vezetője az OMPB Környezetvédelmi munkabizottságnak; tagja az MEM agrár-környezetvédelmi bizottságnak, rendes tagja a MAB UNESCO Nemzeti Bizottságának, az OEE Mykológiai Szakosztályának, 1961 óta elnöke és tagja az OEE választmányának, mely az 1971 évi közgyűlésén Clusius diplomával és emlékéremmel tüntette ki.

Fentiek alapján Ubrizsy Gábort az MTA rendes tagságára ajánljuk.

Budapest, 1972. október 16.

dr. Horn Artur s.k.
akadémikus

Dr. Máthé Imre s.k.
akadémikus

Igen tisztelt Akadémia !

Igen tisztelt Orvostudományi Osztály !

Alulírottak tisztelettel javasoljuk BALÓ JÓZSEF levelező tagnak rendes taggá való választását.

Baló József 1895. november 10-én Budapesten született. Az első világháboruban 1915-1918-ig vett részt. 1918. április 17.-én nyerte el orvosdoktori oklevelét.

Kórbonctani kiképzését Buday professzor vezetése mellett a Budapesti Egyetem I.sz. Kórbonctani Intézetében, valamint a fővárosi István kórház prosecturáján nyerte,

1923 szeptemberétől egy évig mint Rockefeller ösztöndíjas Baltimore-ban a John Hopkins Egyetemen bakteriológiával, immunológiával, virológiával foglalkozott. Bostonban a kiütéses typhust tanulmányozta.

1926 őszén a Davosi Forschungsinstitutban Adolf Loewy professzor vezetése alatt dolgozott.

1926-ban magántanár, 1928-ban egyhangu meghívásra a Szegedi Egyetem Kórbonctani Intézetének professzora lett.

1931-ben jelent meg első könyve a filtrálható vírusokról, amelyet 1935-ban német nyelven a Karger cég adott ki. E művei megjelentésük idején nagy hiányt pótoltak, mert hasonló jellegű összefoglaló munka annakelőtte sem a magyar, sem a német irodalomban nem volt.

1928-1945-ig a Szegedi Egyetemen dolgozott, ahol két ízben dékáni, egy ízben a rektori tisztség viselője volt. Az egyetemi oktatás színvonalának emelése, a tudományos kutatások fellendítése mindig legfőbb gondja volt.

1945 őszén a Budapesti Egyetem orvosi karának egyhangu meghívására a Törvényszéki Orvostani és Kórbonctani tanszéket foglalta el.

1940-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, 1948-ban pedig rendes tagjává választotta. Az Akadémia átszervezése alkalmával tanácskozó tag lett. Majd pedig 1956-ban az Akadémia újból

levelező tagjává választotta.

1967-ben nyugalomba vonulása alkalmából számos munkatársa és tisztelője tudományos dolgozatot adott ki tiszteletére; ugyanakkor elnyerte a Munka Érdemrend arany fokozatát.

Baló professzor figyelmét pályája kezdetén az idegrendszer megbetegedései kötötték le. Sokat foglalkozott az agyvelő gyulladással bántalmaival. A "sclerosis concentrica" néven ismertté vált sajátságos kórforma a tudományos világban érdeklődést keltett és megérdemelt elismerést szerzett első leírójának. Ez a betegség 1928 óta a szakirodalomban világszerte mint Baló-féle betegség szerepel és minden ideggyógyászati kézikönyv és tankönyv foglalkozik vele,

Sokan idézik az "Eck-fistulás kutyák encephalitise" címen közölt kísérletes munkáját is, amely még ma sem teljesen kiaknázott modellje az encephalitisek pathomechanizmusának.

Baló tagtársunk nem elégszik meg a kóros folyamatok egyszerű morphologiai elemzésével, hanem behatóan és kitartóan kutatja azok pathochemiai alapjait.

Az arteriák megbetegedése évtizedek óta foglalkoztatja. Sikertült neki a pancreasból feleségével, Banga Ilonával együtt rugalmas rostokat oldó fermentumot, az E l a s t a s e - t előállítani.

Az elastase felfedezése világszerte nagy érdeklődést váltott ki. A pancreas pathológiájának mélyreható ismerete egyébként több további értékes megállapításra vezette őt és munkatársait. Ujabb tapasztalatait ezen a téren az Acta Morphol. Acad. Sci. Hung. 1964. évi 13. kötetében tette közzé Sellyei munkatársával együtt.

Verzár professzor 80. évfordulójának tiszteletére irt közleményében pedig /l. 277 sorsz. a. 1966/ ismerteti azokat az újabb vizsgálatokat, amelyekben külföldi szerzők az ő eredményeiket igazolták, illetve azokat kutatásaikhoz felhasználták.

Baló professzor több kitűnő monographia szerzője:

1. A fehérállomány betegségeire vonatkozó eredeti kutatásait német nyelven adta ki.

2. "Unsichtbare Krankheitserreger" című műve /1935/ - mint említettük - először magyar nyelven látott napvilágot /1931/. E művei megjelenésük idején nagy hiányt pótoltak.

3. Több évtizedes daganatkutatásainak eredményeit - mint ismeretes - több ízben könyvalakban terjesztette a nyilvánosság elé.

"Lungenkrebs und Lungenadenom" című műve 1957-ben jelent meg.

Csakhamar második német nyelvű kiadásra is volt szükség; ez kibővitve 1959-ben látott napvilágot. Az Akadémia 1960-ban elhatározta a mű magyar nyelvű megjelentetését is "Tüdőrák és tüdőadenoma" címmel

4. Gazdag tapasztalatait tükrözi két-kötetes Körbonctani tankönyve is, amely a szakirodalom átfogó elemzése mellett egyéni meglátásainak és megfigyeléseinek bőséges tárháza.

/1961-1962. I.II. rész 1098 oldal/.

Baló professzornak 1956-ig - levelező taggá történt választásáig - 181 tudományos dolgozata jelent meg. Hogy azóta sem lankadt munkaereje és lelkesedése, annak bizonyága az a 101 értékes közlemény, amelyet 1956 óta adott közre /1. l.sz. melléklet/.

1954-ben a pemphigus pathogenesisére vonatkozó - Földvári professzorral együttesen végzett - kutatásait Akadémiánk jutalomban részecitette.

Baló professzor jelentős munkássága révén hazánkban és külföldön egyaránt nagy tekintélynek és elismerésnek örvend. Számos külföldi tudományos társaság választotta tagjául. Igen sok tudományos értekezlet és külföldi testület hívta meg előadójaul.

A magyar-szovjet kulturkapcsolatok fejlesztésében elért eredményeiért a Magyar-Szovjet Társaság aranykoszorúval tüntette ki. Birtokosa a Szocialista Munka Érdeméremnek és a Munka Érdemrend arany fokozatának.

A nagymultu Hallei Természettudományi Akadémia tagjai sorába emelte /1962/.

1966-ban pedig a Szovjet Pathologusok Társasága tiszteleti tagjául választotta.

Baló József Akadémiánknak hűséges munkatársa. Elnöke a pathológiai és onkológiai bizottságnak.

Szerkeszti az Acta Morphologica c. kiadványunkat.

Rá kell mutatnunk Baló professzor érdemeire a tudományos munka megszervezése terén. Több évtizedes munkássága során számos kitűnő szakembert képzett ki. A pathochemiai szemlélet térhódítása hazánkban az ő szívós kitartásának és tudományos vonzóerejének is köszönhető.

Baló professzor emberi értékeinek eredménye munkatársainak ragaszkodása és tisztelőinek serege hazánkban és külföldön.

Baló József tagtársunknak 1956 óta kifejtett ernyedetlen buzgalmát és tudományszakában elért értékes eredményeit nemcsak az időközben megjelent 101 dolgozata igazolja, hanem az is, hogy számos tudományos társaság választotta tagjául és több hazai és külföldi folyóirat szerkesztőségének tagja.

Rendes taggá választása elismerése lenne annak a nagybecsű tudományos és társadalmi munkának, amelyet fél évszázados tevékenysége során kifejtett. Gazdag kutatási eredményei a magyar tudományosságnak világszerte megbecsülést szereztek, illő tehát, hogy Akadémiánk ebben a formában is kifejezésre juttassa munkásságának megbecsülését.

Budapest, 1972. július 24.

Dr. Ruzsnyák István s.k.
rendes tag

Dr. Kerpel Fronius Ödön s.k.
rendes tag

dr. Miskolczy Dezső s.k.
rende s tag

B a l ó J ó z s e f

a következő tudományos társaságok tagja:

- Deutsche Ges. für Pathologie /1929/
Société Anatomique de Paris /1933/
Société Internationale de Pathologie Géographique /1937/
Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja /1940/
Royal Society of Medicine /London/ affiliate tag /1957/
International Academy of Pathology /Washington/ 1960 óta
Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina /Halle/ 1962 óta
Vereinigung Deutscher Neuropathologen und Neuroanatomien lev. tagja /1964/
Szovjet Pathológusok Társaságának tiszteletbeli tagja 1966 óta
European Society of Pathology /Utrecht/ 1970 óta

K i t ü n t e t é s e i

- Szocialista Munkáért Érdemérem /1954/
Kossuth díj II. fokozata /1955/
Magyar-Szovjet Baráti Társaság arany koszorúja /1956/
Munka Érdemren arany fokozata /1967/
Simmelweis emlékérem /1967/

Baló József

a következő folyóiratok szerkesztőbizottságának tagja:

- Acta Morphologica Acad.Sci.Hung., szerkesztőbizottsági tagja
Archiv Pathologii Moszkva, szerkesztőbizottsági tagja,
Excerpta Medica Section V. General Pathology and Path Anatomy Amsterdam Editorial Board tagja,
Excerpte Medica Section 20 Gerontology and Geriatrics, Amsterdam, Editorial Board tagja
Folia Clinica International /Barcelona/ consejero.

Igen tisztelt Osztályelnök Ur !

Alulírottak tisztelettel javasoljuk, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Osztályának legközelebbi ülésén DR.DONHOFFER SZILÁRD tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA lev.tagja, az MTA rendszeres tagjává választassék.

Dr.Donhoffer Szilárd orvosi oklevelét 1926-ban Budapesten nyerte el. Azóta folyamatosan a Pécsi Orvostudományi Egyetem különböző tanszékein dolgozik, 1945-ig a Belklinika ill. Gyógyszertani Intézet állományában. 1945-ben kapott megbízást a Kórleletani tanszék vezetésére és 1949-ben neveztetett ki egyetemi tanárnak, valamint a fenti intézet igazgatójának.

1936-ban magántanári képesítést nyert, 1943-ban c.rk. tanárrá nevezték ki. 1952-ben megkapta az orvostudományok doktora fokozatot. 1961-ben a Kossuth-díj II. fokozatával tüntették ki. 1964-ben az Akadémia lev.tagjává választotta. 1971-ben a Semmelweis Orvostudományi Egyetem. Semmelweis emlékéremmel tüntette ki.

Tudományos munkáját és iskolájának fokozatos kiépítését orvosi oklevelének elnyerése óta nagy és nemzetközileg elismert sikerrel folytatja. A Belklinikán töltött években a szénhidrát anyagcsere kísérletes és klinikai tanulmányozásával foglalkozott. Az alimentáris hyperglykaemia mechanizmusával kapcsolatban újabb felismeréssel gazdagította ismeretünket.

A 40-es években a felszívódással kapcsolatos kísérleteit folytatta, amihez hamarosan csatlakoztak a táplálékfelvétel szabályozásával és a táplálék válogatásával foglalkozó kísérletek. E tárgyban a közlemények 1947 és 1950 közt jelentek meg. Megállapította, hogy a felszívódásban az adaptatio jelentős szerepet játszik, amennyiben a bél "transport-mechanizmusának" teljesítőképessége az előzetesen fogyasztott táplálék összetételétől függ.

A táplálék válogatással kapcsolatban kimutatta, hogy környezeti feltételek, valamint hormonok e válogatásában jelentős szerepet játszanak. Nagy feltűntést keltettek azon megállapításai, melyek szerint fehérjeszegény táplálékon tartott patkányok hidegben

gyarapodnak, míg hasonló táplálék mellett szobahőmérsékleten elpusztulnak.

Dr. Donhoffern Szilárd utolsó két évtizedben végzett tudományos munkássága a hőszabályozás területére esik. E területen számos nemzetközileg messzemenően elismert új felismeréssel gazdagította ismereteinket. Kimutatta, hogy hyperthermiában az energiaforgalom fokozódása nem egyszerűen a van't Hoff szabállyal függ össze, hanem a központi idegrendszer által vezérelt mechanizmus. Bizonyította, hypothalamicus hidegreceptorok létezését. Kimutatta, hogy van az izomműködéstől független termoregulációs hőtermelés. A barnazsir termoregulációs hőtermelését elsőként közölte. Új megállapításokra jutott újszülött állatok hőszabályozásával kapcsolatban: a különböző paraméterek testhőmérsékletre és hőtermelésre gyakorolt hatása között a postnatalis életben csak igen rövid szakaszokban áll fenn korreláció.

Az utóbbi két évtized munkásságát a hőszabályozás kibernetikai vizsgálata egészítette ki. Megállapította, hogy tipikus on and off szabályozás működik. E szemlélet kitűnő összefoglalását adta 1971. évben tartott Semmelweis emlékelőadásán.

Tudományos munkásságának eredményét 131 dolgozatban közölte, ezek közül 26 dolgozat levelező taggá való választása óta jelent meg, ill. van nyomdában. Tudományos munkájának magas elismerését jelenti az a nagyszámu előadókörut, amelyek során a legelőkelőbb külföldi egyetemek vendégprofesszornak meghívták és azokon számos előadást tartott.

1964-ben a Montrel-i McGill Egyetem vendégprofesszoraként tartott előadásokat és ugyanakkor meghívták előadás tartására az Ottawa-i Egyetemre is. Ezután a California-i Egyetem vendégprofesszoraként Los-Angelesben tartott több előadást és ehhez csatlakozva eleget tett a Philadelphia-i Egyetem, a Davis-i Egyetem valamint a Berkeley-i Egyetem meghívásának egy-egy előadás tartására. A legutóbbi két évben előadásokat tartott symposiumokon illetőleg kongresszusokon Herinsdorfban. Jenában, Prágában és Dublinban. A Prága-i Nemzetközi Thermoregulációs Symposiumon

felkérték a bevezető referatun megtartására.

Dr. Donhoffer Szilárd oktatói és közéleti tevékenysége közismert. Kórélettan c. tankönyve irányt mutató volt az elméleti tárgyak modern szemléletű tankönyvirásában. Több mint két évtizede tagja, az utóbbi három évben elnöke az MTA Élettani Bizottságának. Jelenleg tagja a TMB-nek. Évek óta tagja az Állami Díj orvosi és biológiai albizottságának.

1961 és 1964 között a Pécsi Orvostudományi Egyetem tud. rektor-helyettese. 1964-től 1967-ig fenti egyetem rektora és jelenleg az egyetem Elnöki Tanácsának tagja, Általános közéleti tevékenységét jellemzi, hogy 1963-tól 1971-ig országgyűlési képviselő volt

Dr. Donhoffer Szilárd teljes aktivitással működik jelenleg is. Kitűnő intézetet tart fenn és tanítványok hosszú sorát nevelte ki nemcsak az elméleti tudományok, hanem klinikai vonalon is. Mindenki aki abban a szerencsés helyzetben volt, hogy vezetése alatt működhetett, csak hálával és elismeréssel nyilatkozik vele együtt eltöltött évekről. Fentiek alapján az MTA rendes tagjává való választását indokoltnak tartjuk.

Budapest, 1972. július 18.

Dr. Rusznyák István s.k.
sz MTA r. tagja

Dr. Szentágothai János sk.
az MTA r. tagja

dr. Lissák Kálmán
az MTA rendes
tagja

dr. Kerpel Frónius Ödön sk.
az MTA r. tagja

dr. Bálint Péter sk.
az MTA lev. tagja

E l ő t e r j e s z t é s

DR. KELLNER BÉLA az MTA levelező tagja rendes taggá történő megválasztásáról

Alulírottak Dr. Kellner Béla levelező tagot, az Onkopatológiai Kutató Intézet igazgatóját az MTA rendes tagjának ajánljuk.

Tudományos munkásságát 1926-ban egyetemi hallgatóként kezdte el, vizsgálva a D-hypervitaminosis hatását patkányon. A röntgenológiai és klinikai tüneteket 1931-ben közölték dr. Görgényi-Göttsche Oszkárral. Az ereken, nagyobb szerveken és a csontokon bekövetkező morfológiai elváltozásokat 1933-ban publikálta.

Dr. Ernst Jenő munkájához kapcsolódva több közös közleményben foglalkozott az izmok hő-kontractioja közben bekövetkező morfológiai változásokkal.

A daganat zsir-morfológiájára vonatkozó vizsgálatainak kiindulási alapja az a feltételezés volt, hogy serodiagnosticus eljárásokban lipidek, ill. lipoproteinek szerepelnek antigénként. A morfológiai, histochemiai megfigyelések biochemiai módszerekkel történő kiegészítése céljából Bécsbe ment Freund professzor intézetébe, ahol Lusztiggal részletesen feldolgozták a transplantált Ehrlich-tumor zsirbiochemiáját. Freunddal és Lusztiggal közösen kimutatta, hogy az állati zsirokat nem tartalmazó, fehérjeszegény, viszont olajjal, kazeinnal és szénhidrátokkal elegendően táplált állatokban az Ehrlich-tumor visszafejlődik. Külső körülmények megakadályozták experimentális vizsgálatainak folytatását.

A daganat zsirt tartalmazó, necrobiotikus területein lekerekedett, jól megtartott strukturával bíró daganatsejteket ismert fel; sorozat-metszetekben kimutatta, hogy ezek bejutnak a daganat környezetébe. Munkahypotézisként felállította azt az elképzelést, hogy a necrobiotikus folyamatok kapcsán kiszabaduló "disjungált" daganatsejtekből képződnek a metastasisok. Ennek igazolása áll munkássága középpontjában.

A disjungált daganatsejtek követése közben ismerte fel a pericarcinomás metastasisokat, amelyek megjelenése a daganatos növekedés új szakaszát jelzi. Ezek jelenléte, vagy hiánya alapján új gráding-et dolgozott ki, melynek gyakorlati használhatóságát nagy anyagon igazolta. A vérben keringő daganatsejtek kimutatását már a harmincas években megkísérelte, azonban egyértelműen nem sikerült bizonyítani a gyanús sejtek daganatos jellegét.

A daganatok localis növekedésére és a metastasis képződésére vonatkozó vizsgálatainak összefoglalása a "Die Ausbreitung des Krebses. Invasion und Metastasierung" c. monográfia /Akadémiai Kiadó, Budapest és Urban und Schwarzenberg. München. 1971./

Experimentális chemotherápiával 1940-ben kezdett foglalkozni. Toxicitás határán álló colchicin adaggal sikerült elpusztítani az Ehrlich-Putnoky-féle patkánytumort, miközben dinamikusan követte a morfológiai változásokat. Eredményeit nem közölte, vizsgálatait is csak 1948-ban folytathatta a közben felfedezett mustár-nitrogénnel és hatásosnak ismert podophyllinnel kiegészítve, tanítványaival ismételte meg kísérleteit.

A vezetése alatt álló Onkopathológiai Kutató Intézetben a Gyógyszeripari Kutató Intézetben és a gyógyszergyárak kutatólaboratóriumaiban előállított új vegyületek toxicológiai-pharmacológiai vizsgálatát, screenelését és testelését kezdte el munkatársaival. Az állatkísérletekben hatásos vegyületek klinikai kipróbálása után - amit az Országos Onkológiai Intézet belgyógyászati osztálya végzett - gyógyszerként került forgalomba a Degraol, a Zytophenton, a dibrómdulcit, a semi-szintetikus Vinchristin. - Intézete hosszabb ideje vizsgálja a növényvédőszeres chronicus toxicitását és esetleges daganatkeltő hatását.

A hatásmechanizmus kutatásban legeredményesebbek a dinamikus cytológiai, morfológiai, histochemiai, fény-, és elektronmikroszkópos vizsgálatai.

Munkásságának két főiránya az áttétképződés pathológiája és az experimentális chemotherápia a metastasis praeventiora irányuló

kísérleteiben szintetizálódik. Számos kísérletes móddal bizonyította, hogy az iv. átoltott daganatsejtek megfelelően dozizott cytostatikummal elpusztíthatók. - Ezen megállapítása elméleti alapja a prae-, és postoperatív chemotherápiának.

Kiemelkedő tudományos munkássága mellett jelentős tudománypolitikai munkát végez. A TMB Orvosi Elméleti Szakbizottságának elnökeként az elmúlt évek során nagy és pozitív szerepe volt a minősítésekre vonatkozó határozatok végrehajtásában. Alapvető szerepet játszott a hazai onkopatológiai kutatóbázis megteremtésében. Nevéhez fűződik az Onkopatológiai Kutató Intézet létrehozása és fejlesztése. Az ő érdeme a fontos tudományterület számos vezető munkatársának ki-nevelése és fontos alapokat teremtett meg ahhoz, hogy a magyar rák-kezelés nemzetközi sikereket érhetett el az elmúlt két évtizedben.

Kellner Béla mint tudós és mint ember egyaránt méltó arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választassák.

Budapest, 1972. július 10.

Dr. Knoll József s.k. Dr. Rusznyák István s.k.
Dr. Issekutz Béla s.k.

Kiemelkedő tudományos munkássága mellett jelentős tudománypolitikai munkát végez. A TMB Orvosi Elméleti Szakbizottságának elnökeként az elmúlt évek során nagy és pozitív szerepe volt a minősítésekre vonatkozó határozatok végrehajtásában. Alapvető szerepet játszott a hazai onkopatológiai kutatóbázis megteremtésében. Nevéhez fűződik az Onkopatológiai Kutató Intézet létrehozása és fejlesztése. Az ő érdeme a fontos tudományterület számos vezető munkatársának ki-nevelése és fontos alapokat teremtett meg ahhoz, hogy a magyar rák-kezelés nemzetközi sikereket érhetett el az elmúlt két évtizedben.

Kellner Béla mint tudós és mint ember egyaránt méltó arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választassák.

Budapest, 1972. július 10.

Igen tisztelt Akadémia !

Igen tisztelt Orvostudományi Osztály !

Alulirozottak tisztelettel javasoljuk KÖRNYEY ISTVÁN DR. levelező tag megválasztását rendes taggá.

Környey Istvánt a Magyar Tudományos Akadémia 1947 májusában választotta levelező tagjai közé és ma ő az osztály legrégebb levelező tagja. A lefolyt idő alatt hiven szolgált az Akadémia célkitűzéseit, fáradhatatlanul munkálkodva tudományszakának fejlesztésén és előbbrevitelén.

Környey István dr. /szül. 1901. július 29-én/ Lenhossék Mihály mellett kezdte meg pályafutását /1919-1923/. A neuropathológiát Schaffer Károly vezetésével sajátította el /1923-1929/ és már több önálló kutatáson alapuló agyszövetteni dolgozatát közölte le, amikor Nonne tehetséges tanítványa H.Pette, a neves ideggyógyász professzor meghívása révén módja nyílt Magdeburgban, majd Hamburgban széles körű tapasztalatok gyűjtésére /1930-1934/.

Már mint kiforrott klinikus és széles látókörű neurohisztologus lépett 1934 őszén a Szegedi Agykutató Intézet, ill. Ideg-Elmeklika kötelékébe. Hogy ekkor már mennyire ismert volt a szakörökben, bizonyítja az, hogy 1934-ben az Oslói Anatómiai Intézet meghívja őt az ott létesítendő Agykutató Laboratórium megszervezésére és munkájának elindítására. Ebből az intézetből közölték azóta az Intézet jelenlegi vezetője, Jan Jansen és főmunkatársa Alf Brodel professzorok világszerte elismert neuroanatomiai munkáikat.

A tudományos körök elismerését korán elnyerte, amit bizonyít az is, hogy 1935-ban az akkor sajtó alatt lévő 17 kötetes Handbuch der Neurologie c. gyűjtőmunka szerkesztői, Bumke és Foerster professzorok, a kézikönyv számára két fontos fejezet megírására kérték őt fel /Az agytörzs symptomatológiája; myelitis/. - Ebben a megtiszteltetésben magyar kutatók közül eddig csupán Schaffer Károly, Richter Hugó és Sarbó Arthur részesültek.

Környey István hazai tapasztalatai és külföldi tanulmányutjai során felismerte az idegsebészet egyre fokozódó jelentőségét és egyuttal látta is ennek a fontos gyógyítási módnak eléggé elhanyagolt helyzetét hazánkban. Ezért a Rockefeller-alapítvány segítségével 1936. okt. 1-től 1938 június végéig a kiváló Cushing-tanítvány, Bailey professzor, majd pedig a Michigani Egyetem idegsebésze, Peet professzor oldalán az idegsebészetben képezte ki magát.

Igy volt lehetséges, hogy amikor 1940-ben a Kolozsvári Egyetem Ideg- és Elmeklinikáján önálló idegsebészeti osztály létesült, annak a vezetését Környey István c.ny.rk. tanári s főorvosi minőségben átvette /1941/. - Ez volt Magyarország első önálló idegsebészeti osztálya. Amikor pedig 1945-ben a Romániai Bolyai Tudományegyetem Marosvásárhelyen felállított Orvosi Kara megkezdte működését, a román kormányzat külön tanszéket létesített az idegsebészet művelésére és az új klinika vezetésére Környey Istvánt, mint magyar állampolgárt, szerződéses ny.r. tanárként hívta meg. Ez a tény azért is említésre méltó, mert megelőzően Romániában sem volt az idegsebészetnek egyetemi otthona, s a bukaresti egyetemi idegsebészeti tanszék is csak évekkel ezután létesült - A marosvásárhelyi idegsebészeti klinika ma is önálló egységként működik, vezetője és főorvosai Környey professzor közvetlen tanítványai, akik e tudományszaknak Romániában megbecsült művelői.

1947 június 27. óta Környey professzor a pécsi Egyetem Ideg- és Elmeklinikájának vezetője. Itt is rövidesen megszervezte és munkába állította a klinika idegsebészeti osztályát. Emellett azonban kiszélesítette az agyszövet-tani laboratórium tevékenységét, bevezette a legújabb elektro-fiziológiai, röntgendiagnosztikai, neuro-biochemiai, echoencephalographiás vizsgálatokat. A gyermekkori ideg-elmebetegségek korszerű gyógykezelésére külön rendeltetés és osztályt létesített. Hogy a klinikai diagnosztikai és gyógyító munkát mily magas színvonalra emelte, arról magának és tanítványainak számos közleménye tanuskodik. Sokoldalú tevékenységének bizonyítéka az is, hogy tanítványai az ideg- és elmeorvoslás minden

ágában kemoly tudományos eredményeket értek és érnek el. Simonyi Gusztáv, Orthmayr Alajos a pszichiatria művelésében tűntek ki. Molnár László, a debreceni Egyetem professzora, a elektrofiziológia külföldön is elismert művelője lett és az agyi keringés vizsgálatára eredeti módszert dolgozott ki; Bozsik György histochemiai vizsgálataival gyarapította a neuropathologia ismeretkincsét, Pálffy György az allergiás encephalomyelitisek ismeretéhez járult hozzá jelentős adatokkal. Mérei Tibor az idesebészeti diagnosztikai és gyógyító eljárások hivatott szakembere. Mátyus Adorján a budapesti Heim Pál-kórház gyermek-idegosztályát vezeti nagy körültekintéssel. Ezenkívül az ország minden részében működnek eredményesen osztályvezető főorvosokként Környey István kitűnő tanítványai, bizonyságául annak, hogy mesterük mindenkor készséggel adta át hatalmas tudását hallgatóinak, tanítványainak, orvos-társainak.

Tárgyilagosa megállapíthatjuk, hogy oktatói, nevelői tevékenysége során iskolát teremtett, számos tanítványa ért el magas tudományos fokozatot és ily módon is jelentékeny mértékben járul hozzá tudományunk fejlesztéséhez és megbecsüléséhez itthon és határainkon kívül.

Környey István figyelmét immár évtizedek óta az idegrendszer gyulladásos betegségeinek klinikai megjelenési formái és histopathológiai jellegzetességei kötötték le. Hazánkban ő ismerte fel az ún. csomós encephalitis első esetét. Számos közleménye, itthon és külföldön felkérésre tartott előadásai, nagyban hozzájárultak a vírusos idegrendszeri betegségek rendszerezéséhez, jellegzetességeik felismeréséhez.

A másik nagy témakör, amely szintén több évtizede foglalkoztatja az anoxo-vasalis eredetű agyi bántalmak kórszövetana és klinikai tünetana. Gazdag kísérleti eredményeit és széles körű klinikai, valamint kórszövetana tapasztalatait 1954-ben német nyelven könyv alakban foglalta össze. Hogy könyve mennyire időszerű volt, bizonyítja az, hogy alig egy év múlva újabb kiadása vált szükségessé. A világ jeles neuropathologusai közleményeikben a legnagyobb el-

ismeréssel szólnak a könyvről, s a benne foglalt megállapításoka idézik. Ezt a témakört még ma sem merítette ki teljesen évről-évre újabb megfigyeléseit tárja a tudományos világ elé.

A beszédzavarok agyi lokációjára vonatkozó klinikai és szövettani megfigyelései is új adatokkal gazdagították szakirodalmunkat.

Az átöröklődő betegségek kutatása terén egyik fontos megállapítása az, hogy a Hallervorden-Spatz f. betegségben egyéb anyagcserezavarokon kívül a rézanyagcserében vannak jellegzetes elváltozások.

Környey István tevékenységének hatósugarai nemcsak hazánkban, hanem határainkon kívül is meszire hatolnak, Keletre, Nyugatra egyaránt. Tudományos kapcsolatban van a Szovjetunió, Lengyelország, Románia, Bulgária, Kelet-Németország szaktudósaival. De megbecsülik munkásságát német, francia, belga, angol nyelvterületeken is. Szerkesztőségi tagja a Neuropathologia Polska c. folyóiratnak. A Hallei Természettudományos Akadémia már 1943-ban tagjai sorába emelte. Legutóbb a Londoni Royal Society tiszteleti tagja lett, a Neuropathologusok Világszövetsége pedig alelnökéül választotta. /L. függelék/

Itthon pedig mint az Ideggyógyászati Szemle főszerkesztője és az Acta Medica szerkesztőségének tagja vesz részt szaktudományunk fejlesztésében. Ezen kívül számos szakbizottságnak tagja, ill. vezetője.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy Környey István szenevedélyes kutatói, fáradhatatlan oktatói, buzgó orvostovábbképző és eredményes orvostársadalmi tevékenysége révén jelentős mértékben járult hozzá a hazai ideg- és elmeorvosászat színvonalának emeléséhez és külföldi megbecsüléséhez. Ezért javasoljuk, hogy Akadémiánk őt rendes tagjai sorába emelje.

Budapest, 1972. július 24.

Dr. Rusznyák István s.k.

Dr. Kerpel Frónius Ödön s.k.

Miskolczi Dezső dr. s.k.

J a v a s l a t
rendes tag választására

1. Javaslattervek neve: Csanádi György akadémikus
Major Máté akadémikus
Bognár Géza akadémikus
Csáki Frigyes lev. tag
2. Javasolt személy neve, születési éve: Bogárdi János, 1909.
3. Tudományos fokozata és megszerzésének éve: levelező tag, 1962.
4. Munkahelye, beosztása: Budapesti Műszaki Egyetem Vízépítési
Tanszéke, egyetemi tanár
5. Szakterülete: Hidrológia, hidromechanika-hidraulika,
különösen a vízfolyások hordalékszállítására.

Kitüntetései: Szocialista Munkáért Érdemérem, 1955.
A Vizgazdálkodás Kiváló Dolgozója, 1958.
Munka Érdemrend, 1960.
Gotthilf Hagen - Medaille, Deutsche Wasser-
wirtschafts- und Wasserkraftverband, NSZK 1967.

6. Szakmai jellemzése:

Bogárdi János a folyami hidraulikának, különösen pedig a vízfolyások hordalékszállításának egyik nemzetközi viszonylatban is elismert művelője. Nemzetközi szakmai tevékenysége igen kiterjedt. Magyarországon ő volt az első ENSZ szakértő, név szerinti meghívás alapján. 1958-65-ig elnöke volt az ENSZ keretében működő Meteorológiai Világszervezet Európai Hidrometeorológiai Bizottságának. A IAHR, a Nemzetközi Hidraulikai Kutatásügyi Szövetség több bizottságának volt tagja és az 1971. évi Párizs-i Kongresszuson a IAHR 7 tagu Végrehajtó Bizottságának tagjává választották.

Az Österreichische Wasserwirtschaftsverband munkásságának alapján 1971-ben levelező tagjává választotta.

Egy évig volt az Egyesült Államokban /1964-65/ vendégprofesszor, a Padova-i Egyetem Nemzetközi Hidrológiai Továbbképző Tanfolyamán 1966-1972 között hét egymásutáni évben tartott előadássorozatot, 1968 és 1972-ben a nyári szemeszteren a Wien-i Technische Hochschulén, 1970-ben a Graz-i Technische Hochschulén és a Belgrád-i, ill. Bor-i Műszaki Egyetemen adott elő vendégprofesszorként.

Az Országos Vízügyi Hivatal, illetőleg a Vizgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet nagy Vizépitési Laboratóriumának megszervezése és beindítása nevéhez fűződik.

A folyóvizek hordalékmozgásának vizsgálatával 1935-ben kezdett foglalkozni. A természetben és a laboratóriumban végzett vizsgálatai alapján 1943-ban bevezetett mederállandósági tényezője elősegítette az új korszerű hordalékkutatások kialakulását. A csuszató sebesség Froude-szám bevezetésével sikerült neki elsőnek a hordalékmozgás különböző határállapotait numerikusan is jellemezni. A mechanikai hasonlósággal és a hidraulikai kismintavizsgálatokkal a hordalékmozgással kapcsolatban végzett jelentős kutatásokat. Nagy elismerésben részesült a nemzetközi szakkörökben a mozgómedrű vízfolyások hidraulikai hasonlóságának általa kidolgozott új elmélete. Ő vezette be és szervezte meg a korszerű hordalékméréseket Magyarországon, melyet a szomszédos államok is átvettek.

Ujabb hordalékvizsgálatai során felismerte és meghatározta a változó kritikus hordalékmozgató erők és változó kritikus sebességek törvényét. 1969-ben világviszonylatban elsőként a lebegtetett hordalékmozgást mérlegegyenletrendszer segítségével határozta meg. Új, korszerű hidraulikai hasonlóság-elméletet vezetett be, amely a fizikai folyamatok lefolyásának hasonlóságán alapszik. A mozgómedrű vízfolyások hidraulikai hasonlóságát világviszonylatban elsőként mérlegegyenletek segítségével határozta meg. Ezekről a legújabb kutatási eredményeiről az 1971-ben megjelent "Vízfolyások hordalékszállítása" című 837 oldalas könyvében számol be. Ennek a könyvnek angol kiadása

1973 első negyedére várható. A könyv magyar kiadásával kapcsolatos recenziók is már utalnak arra, hogy a szakkörök hézagpótló munkának tekintik. 1972-ben jelent meg "Fluvial Sediment Transport" címmel dolgozata az *Advances in Hydroscience* 8. kötetében, az Academic Press, New York-London kiadásában. Ebben a könyv-sorozatban a kiadó és szerkesztő által kiválasztott kutatók foglalják össze a szakterületükön elért legújabb eredményeket. 1972 őszén a Szovjetunió Tudományos Akadémiája meghívására, annak vendégeként a Novoszibirszk-i Academic Gorodok-ban részt vett a Rétegzett áramlások Nemzetközi Szimpóziumán.

Értékes kutatásokat végzett a talajvizviszonyok feltárásánál. Kidolgozta a korrelációs számítás hidrológiai alkalmazásának alapjait. Kutatói működése mellett részt vett szakértőként Magyarország valamennyi jelentősebb vizimunkálatainak létesítésében. Tiszalöki, tiszakeszi és nagymarosi duzzasztóművek hordalékvizsgálatainál, a korszerű belvizrendezés alapelveinek és módszereinek kidolgozásánál, az alföldi talajviszonyok feltárásánál, a dunaujvárosi, kazincbarcikai és a tiszapalkonyai ipartelepék hűtővizellátásával kapcsolatos ülepítési feladatoknál, nagyobb folyószabályozási munkálatainál jelentős szakértői munkát végzett.

7. Tudományos munkássága /könyvek, önálló tudományos eredményeket tartalmazó publikációk és szabadalmak/

Eddigi tudományos tevékenysége során 10 szakkönyvve és a hazai és külföldi egyetemek tankönyvkiadóinak gondozásában 12 tankönyve /jegyzete/, valamint a különböző hazai és külföldi folyóiratokban 99 tudományos szakcikke jelent meg.

1962-ben történt levelező taggá választása óta összesen 5 könyve és 12 jegyzete, valamint 36 tudományos szakdolgozata jelent meg magyar és idegen nyelven.

Tudományos előadásainak száma meghaladja a 300-at, amelyeknek több, mint a felét külföldi egyetemeken tartotta.

8. Tudománypolitikai tevékenység /közreműködés a MTA bizottságaiban, -más főhatóságok és társadalmi szervezetek munkájában, **stb.**/

Megalakulásától egészen megszűnéséig tagja volt a Tudományos és Felsőoktatási Tanácsnak. Megalakulásától tagja, majd 1965-től elnöke a MTA Vizgazdálkodástudományi Bizottságnak, valamint a Nemzetközi Öntözési és Vizrendezési Szövetség /ICID/ Magyar Nemzeti Bizottságának. Tagja a MTA "Man and Biosphere" Nemzeti Bizottságának, valamint a MTA "Az ember és természeti környezetének védelme /bioszféra/" tárcaszintű kutatási főirány Koordináló Bizottságának. Élénk tevékenységet fejtett ki a MTA Műszaki Tudományok Osztályán belül. Több Komplex Bizottsági Ülést vezetett, elsősorban a környezetvédelemmel kapcsolatos kormány szintű és tárcaszintű kutatási főirányok tervezetének akadémiai felülvizsgálata során. A METESZ több egyesületében, valamint számos nemzetközi tudományos egyesület munkájában is részt vesz.

Bognár Géza s.k.
akadémikus

Csanádi György s.k.
akadémikus

Major Máté s.k.
akadémikus

Csáki Frigyes s.k.
MTA lev. tag

J a v a s l a t
rendes tag választására

Javaslattevők neve: Gillemot László
Bognár Géza
Heller László
Csáki Frigyes

Javasolt neve, születési éve: LÉVAI ANDRÁS, 1908.

Tudományos fokozata és megszerzésének éve: MTA levelező tag, 1962.

Munkahelye, beosztása: Budapesti Műszaki Egyetem

Hőerőművek Tanszék vezetője

Szakterület: Hőerőművek

Szakmai Jellemzése:

Lévai András tudományos és mérnöki aktivitása rendkívül sokrétű volt abban az időszakban is, amikor vezető szerepet töltött be a magyar energiaipar ujjaépítésében és fejlesztésében és sokrétű maradt jelenleg is, amikor tevékenységének döntő hányadát egyetemi tanári, illetőleg kutatás szervezői tevékenysége jellemzi.

Lévai András mint a Budapesti Műszaki Egyetem Hőerőművek Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, megszervezte és igen magas színvonalra fejlesztette a "Hőerőművek" c. tantárgy elméleti és gyakorlati oktatását. Az ő fáradhatatlan munkájának eredményeként kialakult a hőerőgépész ágazati oktatáson belül a hőerőművek tervezésében és üzemeltetésében speciális ismeretekkel rendelkező gépészmérnökök kiképzése.

A hőerőművekre specializált gépészmérnökök képzési programjánál nem tévesztette szem elől a jövő követelményeire való felkészítést sem. Kezdeményezője és szervezője volt a reaktor-technika és izotoptechnika elmélyült elméleti és gyakorlati oktatásának.

Tudományos tevékenysége elsősorban a konvencionális és nukleáris erőművek szabályozási és irányítástechnikai problémáival kapcsolatosak, s nem marad ki tevékenységi területéből a környezetvédelem kérdése is, amely oly fontos, s a jövőben egyre fontosabbá váló problémakörre sem.

Lévai András tanszéke élén betöltött szerepén túlmenően az elmúlt három év során a Budapesti Műszaki Egyetem tudományos rektorhelyetteseként működött.

Ezen beosztásában - kihasználva azt a körülményt, hogy a Budapesti Műszaki Egyetem az ország legnagyobb komplex kutató-intézete - nagy aktivitást fejtett ki annak érdekében, hogy a Budapesti Műszaki Egyetem kutató-kapacitása az ipar részére hozzáférhetővé váljék. A Kormány által kifejtett tudománypolitikai irányelvekkel összhangban határozta meg az egyetemi kutatás fő irányvonalait. Számos ipari nagyüzemmel kötött az Egyetem nevében szocialista együttműködési szerződést, mely szerződések eredményeként a szerződő partnerek mindegyike kezelhető előnyökhöz jutott.

A távlati tudományos kutatási tervek összeállításánál felhasználta az Egyetem teljes szellemi kapacitását, s az így nyert prognózisok összesítése alapján segítséget lehetett nyújtani a Kormánynak a kiemelt kutatási feladatok, valamint a kutatási főirányok meghatározásához.

Napjainkban a környezetvédelem a kutatások előterében álló döntő jelentőségű probléma. A Budapesti Műszaki Egyetemen a környezetvédelmi kutatásokat egyetemi szinten Lévai András koordinálja.

Lévai András tudománypolitikai tevékenysége:

- A MTA Műszaki Tudományok Osztálya elnökhelyettese
- A MTA Hő- és áramlástechnikai gépek szakbizottsága elnöke
- az OMF-B-MTA Energetikai Tudományos Bizottság tagja
- az OMF tagja
- Az OAB tagja
- Az OAB Reaktorteknikai Szakbizottságának elnöke.

Tudományos és műszaki életünk egyik kiváló személyiségének tudományos munkásságát, tanári tevékenységét és társadalmi aktivitását méltattuk a fentiekben. Javasoljuk a t. Akadémiának, hogy Lévai Andrászt rendes tagjai sorába **bevélassza**. Személyének rendes taggá történő beiktatásával Akadémiánk értékes taggal erősödik. Személyes jelenléte a rendes tagok sorában a testületi tekintélyt emelni fogja.

Tudományos munkássága: melléklet szerint

Előadásai: melléklet szerint

Budapest, 1972. november 3.

Gillemot László s.k.
akadémikus

Heller László s.k.
akadémikus

Bognár Géza s.k.
akadémikus

Csáki Frigyes s.k.
MTA lev. tag

T a g a j á n l á s

Az alapszabályok III.fejezetének 7.§. /2/ bekezdése alapján

BALOGH JÁNOS levelező tagot

rendes taggá való megválasztásra terjesztjük elő.

Balogh János /szül. 1913. II.19, Nagbocskó/ levelező tag, Kossuth-díjas egyetemi tanár, az ELTE Természettudományi Karán az Állatrendszertani Intézet tanszékvezető tanára, a hazai zoológiai kutatás vezető egyénisége, világszerte ismert és elismert zoológus, acarológus, a hazai talajzoológiai és zocönológiai kutatás megteremtője és művelője. Nevéhez világszerte ismert és elfogadott hazai és külföldi vezető szaklapokban vagy önálló könyvekben közzétett tudományos eredmények fűződnek. Egyik irányítója és szervezője a széles körű magyar zoológiai, környezetbiológiai és produkcióbiológiai kutatásoknak. Nagy aktivitással vesz részt a Biológiai Osztály munkájában és a szakmai-társadalmi egyesületek, akadémiai bizottságok tevékenységének irányításában.

Balogh Jánosnak levelező taggá történt megválasztása óta /1965/ 31 tanulmánya, szakmai közleménye, ill. könyve jelent meg, közel 900 oldal terjedelmben. Publikációi hiven tükrözik szakmai tevékenységét. Egyrészt tovább folytatta talajzoológiai-produkcióbiológiai kutatásait, s ez irányban utmutató, a további kutatási terveket megszabó, a lezárt kutatásokat szintetizáló tanulmányai jelentek meg, másrészt hozzákezdett, s több lépcsőben meg is írta a talajzoológiai kutatások számára oly nélkülözhetetlen Oribatidák /pálcélosatkák/ világananyagának generikus szintig történt bontásával azok új elvek alapján felépített filogenetikus rendszerét és határozóját.

"A talajzoológiai feladatai" című székfoglaló előadásában /1967/ a produkcióbiológia szemszögéből vizsgálta a talaj elővilágát, a biomasszát és több évi vizsgálatait összegezve az általa felfedezett rekuparációs folyamatok rendkívül fontosságára és gyakorlati jelentőségére mutatott rá. Hasonló tematikájú előadása, ill. tanulmánya több nemzetközi fórumon /pl. Bahía-Blanca 1965.

Paris 1970/, valamint a Magyar Tudományos Akadémia 1970. évi tudományos ülészekén is elhangzott. Ezek a tanulmányok számunkra azért jelentősek, mert a környezetvédelmi szempontok, az ember olykor káros természetátalakító tevékenysége hangsúlyozott helyet kap és megvilágítja e káros hatások biológiai következményeit. Az Akadémiánkon elhangzott "A bioszféra-kutatás ökológiai alapjai" c. tanulmányában összefoglaló képet nyújt Földünk fő ökoszisztéma típusairól, környezet-tani alapon osztályozza az életközösségeket és megmutatja azokat a leglényegesebb pontokat, ahol az életközösségeket a leginkább fenyegeti veszély.

Az elmúlt 7 évben Balogh János zoológiai tevékenysége a talaj mezofaunájának igen fontos tagjaira, az Oribatidáknak /pálcélosatkák/ taxonómiai feldolgozására irányult. A magyar fauna ide vonatkozó csoportjait már 1943-ban feldolgozta, de az 50-es évektől kezdve figyelme a világfauna feltárása felé irányult, mert felismerte, hogy az állatcsoport szisztematikai feldolgozása csak világanyag segítségével oldható meg, másrészt a csoport tagjai, együtteseik a különböző talajféleségek indikátoraiként használhatók fel, s a talajban bekövetkező változásokat, ill. a talaj minőségét jelzik. A világ Oribatida nemeinek és családjainak első feldolgozása még 1961-ben megjelent, ezt követte 1963-ban a holarktikus terület család- és génuszhatározója, majd 1965-ben ismét a világ Oribatida génuszainak szinopszisa. E tanulmányokat egy sereg igen részletes, főleg trópusi anyag feldolgozása követte, s hogy milyen eredménnyel, azt misem bizonyítja jobban, mint hogy ezekben a tanulmányokban 5 új családot, 76 új génuszt és 300 új fajt vezetett be az irodalomba. 30 éves acarológiai munkásságát szintetizálja az 1972-ben, az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent "The Oribatid genera of the World" c. könyvében. A több mint 130 családba és 700 génuszba tartozó Oribatidák világos, egyértelmű és a filogenetikus rendszert is visszatükröző osztályozása rendkívüli feladat és hasonló nincs is a világ acarológiai irodalmában.

Balogh Jánosnak mind talajzoológiai, mind acarológiai munkásságával szorosan összefügg páratlan expedíciós tevékenysége. Az UNESCO Természettudományi Osztályának és a Magyar Tudományos Akadémiának támogatásával expedíciósorozatot indított a trópusi őserdők talajfaunájának kutatására. Erre az ösztönzést a már fentebb vázolt felismerés adta meg, nevezetesen, hogy a talaj mezofaunájának tagjai alkalmasak bioindikátorként és együtteseik meghatározásából következtetni lehet a talajban végbemenő folyamatokra. Trópusi vonatkozásban alig tudunk még valamit a talajokban lejátszódó biológiai folyamatokról és állatvilágukat sem ismerjük kielégítően. Közismert, hogy a trópusi erdőirtások, az óriási kiterjedésű monokulturák, a kizsákmányoló mezőgazdasági termelés milyen mértékben lerontotta a trópusi talajokat és most világszert megindult az ide vonatkozó kutatás. Ezt azonban objektív tényezők akadályozzák: nem ismerjük a talajba kerülő szervesanyag leontásában részt vevő mezofauna tagjait és nincs elég taxonómus, akik ezt a faunát fel tudnák dolgozni. Balogh János 1963-tól szinte évenként vezetett expedíciói során gyakorlatilag az egész circumtrópusi és holarktikus faunaterületet bejárta, és ezen expedíciók során olyan páratlanul gazdag, céltudatos gyűjtésekkel elért állatanyagot halmozott fel, amely képet fog nyújtani a különböző erdőtípusok, másodlagos és mezőgazdasági művelés alatt álló területek talajainak mezofaunájáról. Az expedíciósorozat még nincs lezárva, de feldolgozása folyamatban van, s már eddig is 100-nál több, hazai és külföldi szerző által írt tanulmány jelent meg ezen anyag tudományos feldolgozásáról, melyeken keresztül képet alkothatunk, hogy milyen kevéssé ismerjük még Földünk élővilágát, köztük a termőerő szempontjából annyira fontos talaj-állatvilágot. Balogh János nemcsak az expedíciók szervezésében, létrehozásában, hanem az anyag tudományos feldolgozásában is igen jelentős mértékben vette ki részét: a fentebb felsorolt acarológiai eredményeit nagyrészt ezen expedíciók tudományos feldolgozásának köszönheti.

Balogh János igen sokoldalú tudományszervezési, oktatási és társadalmi működést fejt ki. 1970-től elnökhelyettese a Biológiai Tudományok Osztályának, elnöke a TMB Általános Biológiai Szakbizottságának és a Zoológiai Bizottságnak; az MTA részéről tagja a Természetvédelmi Tanácsnak, az ELTE és a TTK számos bizottságának; főszerkesztője az Acta Zoologica-nak. Elnöke a TTK-működő Magyar Szovjet Baráti Társaságnak, vezetőségi tagja több társadalmi-szakmai egyesületnek.

A Magyar Rovartani Társaságtól 1966-ban elnyerte a Frivaldszky Imre emlékérem arany fokozatát, 1968-ban pedig a Szovjet Entomológiai Társaság a XIII. Nemzetközi Kongresszus alkalmából tiszteleti tagjai sorába választotta.

Érdemes külön kiemelni Balogh János tudományos-ismeretterjesztő és oktató tevékenységét. Expedícióról szóló rádióelőadásai, a nagyközönségnek a TIT-ben és más helyeken tartott előadásai, a napilapokban megjelent riportjai jól szolgálják a biológiai ismeretterjesztést, ráirányítva széles rétegek figyelmét a környezetvédelem és a produkcióbiológia, valamint a taxonómia fontosságára.

Az elmondottakból megítélhető, hogy Balogh János levelező tag rendkívül dinamikus egyéniség, aki mind a tudományos feladatok megoldásában, mind a tudományszervezési-irányítási vonalon, de társadalmi tevékenységben is igen kimagasló teljesítményt nyújt, akire Akadémiánk a múltban is, de a jövőben is bizvást támaszkodhat és ezért rendes taggá való választását ajánljuk.

Budapest, 1972. szeptember

Ábrahám Ambrus sk.
akadémikus

Kaszab Zoltán s.k.
levelező tag

Alulírottak tisztelettel javasoljuk, hogy DR. KROMPECHER ISTVÁN debreceni Orvostudományi Egyetem professzorát, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagját a Magyar Tudományos Akadémia 1973-ban megtartandó közgyűlése rendes taggá válassza.

Dr. Krompecher István /1905/ a magyar kísérleti morfológia nemzetközileg elismert képviselője. Munkaterülete a támasztó szövetek hisztofiziológiája, egyike azoknak a problémáknak, melyeknek jelentősége a morfológia számos területén alapvető. Az embryologia, a cytodifferenciáció, a szöveti evolúció éppen úgy, mint gyakorlati szempontból jelentős szövet-transzplantáció ezen problémák kutatása útján juthat el eredményes megoldáshoz. Krompecher főleg a támasztó szöveti differenciálódás területén ért el kimagasló eredményt. Vizsgálatai a támasztó szövetek ugyiszlván minden problémáját érintették. A fibrillogenezis, az amitotikus sejtosztódásra vonatkozó kutatásai éppen úgy általánosan elfogadott megállapításokat eredményeztek, mint a porc- és csont-regenerációra vonatkozó felismerései. A perisztaltikus hatásokra, a támasztó szövetekre ható mechanikai befolyások szerepét a csontfejlődésre célzó vizsgálatai az orvossággyakorlat számára nyújtottak általánosan elfogadott törvényszerűségek felismerését. Krompecher számos eredeti koncepcióval járult a szöveti differenciálódás oki elemzésének kidolgozásához. Azon elképzelését, hogy a differenciálatlan kötőszövet nyomás alatt porcot és húzás alatt csontot képez, orvossággyakorlati eredmények igazolták, midőn a csonttörések alkalmával képződött gyógyulások során a kötőszövet megfelelő mechanikai kezelésével a funkció szempontjából optimális eredményt tudtak elérni.

Krompecher alapkutatásai az orthopaed sebészetben nyújtottak új utakon nagy segítséget. Csontregenerációs és csontfejlődési munkájának időtálló klasszikus hisztologiai eredményei egy fontos, eddig ismeretlen csontképzési mechanizmusnak, a primaer angiogen csonttosodásnak felfedezéséhez vezettek, amely váltakozó mechanikai behatásoktól messzemenően védett körülmények között lép fel. Munkáin végig vonul az a szemlélet, mely a struktúra és funkció szoros kapcsolatát hangsúlyozza, mely a morfológia és fiziológia

elválaszthatatlan egységét igyekszik mindig kutatásai középpontjába állítani.

Krompecher 1948-ban lett az Akadémia lev.tagja. Munkássága az azóta eltelt idő alatt is, a fenti témakörben folyt tovább, sőt az utolsó két évtizedben ez a munkairány még jobban kiszélesedett. Ezen idő alatt iskolát szervezett és nevelt fel a debreceni Anatomiái, Szövet- és Fejlődéstani Intézetben, ahol munkatársaival együtt felhasználva eddigi tapasztalatait, teljes izületet sikerült létrehozni. Ezen eredmények még több lehetőséget nyújtottak a helyreállító sebészek számára. Kiszélesítette kutatásait hisztokémiai módszerekkel, tovább hatolva azon mechanizmus feltárásában, mely a szöveti differenciálódás kémiai folyamatait is megismerni igyekszik. E vizsgálatai alapján fogott hozzá a támasztó szövetek mucopolysaccharidáinak a kvalitatív és kvantitatív elemzéséhez, ami Krompecher és iskolája figyelmét a szöveti exydacio nagy fontosságára irányította a transzformáció folyamtaiban. Ez vezetett arra megállapításra, hogy a szövetek vérellátásának csökkenése nyomán fellépő új szöveti anyagcseretípus játsza az irányító szerepét a szöveti differenciálódásban. Az új anyagcsere eredményezi azon szöveti termékek fellépését, melyek a vérellátással nem- vagy alig bíró szövetekre, mint pl. porcszövet vagy szaruhártya, jellemzőek s melyek determinálják azután ezen szövetek jellegzetes funkcióját. A régebben felfedezett mechanikai faktor mellett ez a második tényező, melynek segítségével bele lehet szólni a szövetek differenciálódásának irányításába.

Krompecher professzornak ezek eredményei igen nagy nemzetközi elismerést nyertek, amit igazol az a számos meghívás, melyet nemcsak elméleti, hanem orvosgyakorlati témájú külföldi symposiumokra nyert, valamint a hazánkban elnöklésével megtartott Callus Formation Symposium on the biology of fracture healing-, mely központba állítva Krompecher és tanítványai munkásságát, tárgyalta meg a témát. A Symposium anyaga 1967-ben az Akadémiai Kiadó kiadásában jelent meg.

Krompecher professzornak levelező tagsága óta közel 100 munkája jelent meg. Élénken részt vesz az Osztály munkájában, mint a Cytologiai és Morphologiai Bizottság tagja, a minősítéseknél mint bizottsági elnök vagy tag, mint opponens és értékes tudomány-szervező munkát végez.

Külföldi tagságok:

Leopoldina Német Természettudományi Akadémia /Halle/ tagja 1958
Német Anatomiái Társaság tagja /1955/
Anatomiái Társaság /Paris/ vezetőségi tagja /1967/
Lombard Orvosi Akadémia /Milano/ lev.tagja /1967/
A pozsonyi Comenius Egyetem tiszt.doktora /1969/ .
A kassai Safarik Egyetem arany jelvényének birtokosa /1970/

Belföldi tagságok :

MTA Biologiai Osztály Morfológiai és cytologiai Bizottság tagja
A Magyar Anatómusok, Hisztológusok és Embryológusok Társaságának elnöke,
A Magyar Biologiai Társaság debreceni osztályának elnöke
A MSZBT debreceni orvostudományi tagcsoportjának elnöke
A Hazafias Népfront Hajdu-Biharmegyei Elnöksége mellett működő Béke és Barátság Munkabizottság tagja.

Flerkó Béla s.k.
MTA lev.tagja

Törő Imre s.k.
akadémikus

J a v a s l a t

Bognár József levelező tag r e n d e s t a g g á történő
választására

Bognár József életrajza és tudományos tevékenysége

Bognár József 1917-ben született Szombathelyen.

1935-ben érettségizett, majd egyetemi tanulmányait a Budapesti Egyetemen folytatta, ahol 1940-ben szerzett középiskolai tanári oklevelet. A harmincas évek második felétől rendszeres kapcsolatba került különböző haladó és baloldali mozgalmakkal és ezekkel való összeköttetéseit a háború alatt még jobban elmélyítette. Katonai szolgálatot 1942/44 között teljesített, majd a hadseregtől megszökve, 1945 március elejétől élénken részt vett a felszabadulás utáni politikai életben és a demokratikus egységért folytatott küzdelemben. 1945 júniusában az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja lett s azóta megszakitás nélkül országgyűlési képviselő. 1946-tól 1956-ig különböző kormányzati tisztségeket viselt; így 1946-47-ben tájékoztatási miniszter, 1947 és 1949 között Budapest polgármestere, majd 1949 és 1956 között belkereskedelmi, majd külkereskedelmi miniszter volt.

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1950 óta adott elő, majd 1954-ben nyert egyetemi tanári kinevezést. 1957-től 1960-ig a kereskedelmi kar dékánja volt a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen.

1958 óta a közgazdaságtudományok kandidátusa, majd 1960-ban nyerte el a közgazdaságtudományok doktora fokozatot "Kereslet és kereslet-kutatás a szocializmusban" című mintegy 40 ives disszertációjával. /Kiadta 1959-ben a Közgazdasági és Jogi Kiadó/.

A fejlődő országok problémáinak kutatása mellett változatlanul foglalkozott szocialista gazdaság problémáival is és 1966 óta jelentős szerepet töltött be a magyar gazdasági reform előkészítésében. Ezzel kapcsolatos publikációi - amelyek magyarul és különböző idegen nyelveken egyaránt megjelentek - mindenütt nagy érdeklődést keltettek.

1971-től fogva elsősorban az európai biztonság és a kelet-nyugati gazdasági kooperáció kérdései foglalkoztatták. E tárgykörben is igen sok tanulmánya jelent meg és számos előadást tartott különböző országokban.

Meghívás alapján előadásokat tartott Moszkvában /Nemzetközi Politikai és Gazdasági Intézet, Szocialista Világgazdasági Intézet, Afrika Intézet, Össz-szövetségi Kereskedelmi Kamara, /:Prágában, Varsóban és Belgrádban /külügyi intézetek/; Bécsben /számos nemzetközi konferencián és különböző osztrák szervek által rendezett kerekasztal megbeszéléseken/; Kielben, Hamburgban /Világgazdasági Intézet/; Bonnban /Gazdasági Intézet/; Oberhausenben, Dortmundban, Hamburgban, Milánóban és Rómában /Külügyi Intézet, egyetem/; Nápolyban /Fejlesztési Intézet/; Párisban /College de France-ban/; Londonban, Oxfordban, Cambridge-ban, Glasgow-ban/ egyetemeken és tudományos intézetekben/; Egyesült Államokban, Indiana-ban, Princeton-ban, Harvard University-n Cambridge, Yale egyetemen, valamint a Brooking Institute-ban; Santiagóban, Delhi-ben, Kalkuttában, Rangoon-ban, Finnországban és Svájcban.

1963-ban Bognár professzor kezdeményezésére alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia Afro-Ázsiai Kutató Központja, melynek jelenleg is igazgatója.

Az "Acta Oeconomica" Szerkesztőbizottságának elnöke; tagja a "Közgazdasági Szemle" és a "Gazdaság" szerkesztőbizottságának; A New Hungarian Quarterly szerkesztőbizottságának; alelnöke a Magyar Közgazdasági Társaságnak; disztagja a Belga Közgazdasági Társaságnak; tagja az UNESCO mellett működő Tár-

sadalomtudományok Nemzetközi Tanácsának. /1975-ig;/ Magyar Közgazdasági Delegáció elnöke volt/ számos bilaterális gazdasági konferencián és nemzetközi megbeszélésen. Az Állami Díj II. fokozatának tulajdonosa /1969/; elnöke az Országgyűlés Terv- és Költségvetési Bizottságának. /1966 óta;/ alelnöke a Hazafias Népfrontnak /1971 óta/.

A vezetése alatt álló Afro-Ázsiai Kutató Központ nemzetközileg messzemenő elismerést nyert és a fejlődő országokban azon tudományos műhelyek egyikének tekintik, amelyektől a legtöbb segítséget kapják. A fejlődő országokkal tartandó tudományos kapcsolat és fejlődő országok értelmisége közvéleményének befolyásolása érdekében a Központ angol és francia nyelven rendszeresen publikál a fejlődés kérdéseivel foglalkozó tanulmányokat.

1970 óta az Afro-Ázsiai Kutató Központtal szorosán együttműködő világgazdasági Tudományos Tanács elnöke. Kormányzati kezdeményezésre jelenleg folyamatban van az Afro-Ázsiai Kutató Központnak Világgazdasági Központtá történő átszervezése.

Tudománypolitikai tevékenysége során közreműködött tudománypolitikai irányelveket tartalmazó párthatározat kidolgozásában.

Köztársasági érdemrend I. fokozatának, a Munka Vörös Zászló Érdemrendjének, a Munka Érdemrend arany fokozatának /2 alkalommal/, Szabadság érdemrend ezüst fokozatának, a Kossuth Érdemrend II. fokozatának /stb./ tulajdonosa. Tulajdonosa a lengyel Polonia Restituta és a finn Fehér Oroszlán Érdemrendnek is.

A Magyar Kormány megbízása és az illetékes kül-

földi szervezet meghívása alapján számos /ENSZ, FAO, UNESCO, UNIDO, UNITAR/ nemzetközi konferencián vett részt.

Mindezek alapján javasoljuk Bognár József akadémiai levelező tagnak az Akadémia rendes tagjává való megválasztását.

Budapest, 1972. november 10.

Friss István s.k.
akadémikus

Szalai Sándor s.k.
akadémikus

A J Á N L Á S

Dr. Eörsi Gyula levelező tag rendes taggá választása

Eörsi Gyula 1962-ben lett levelező tag. Azóta is intenzív tudományos tevékenységet folytat; munkájának középpontjában a népgazdaság jogintézményeinek fejlesztése, az idevágó joganyag elméleti szintézise áll - főként a társadalmi tulajdon joga és az állami vállalat jogállása vonatkozásában. Tovább folytatta a kártérítési felelősségre vonatkozó kutatásait, mégpedig főként a biztosítás és a kártérítési felelősség viszonyával kapcsolatosan vizsgálta az optimális kárelosztás és a prevenció összeegyeztetésének lehetőségeit; elméleti koncepciót dolgozott ki a polgári jog területén a jogösszehasonlításra vonatkozóan és befejezés előtt áll nagyobb méretű munkája, amely a szocialista, a tőkés és a fejlődő országok főbb polgári jogi intézményeinek és fejlesztésük módszereinek összehasonlítása útján igyekszik elméleti következtetésekre jutni. Ebből a tárgykörből máris több lényeges tanulmánya jelent meg. Tudományos tevékenysége során egy sok részletében új szocialista polgári jogi koncepció első vázlatát készítette el; ennek a továbbfejlesztésén dolgozik.

Számottevő tevékenységet fejt ki kollektív kutatások irányításában. Kiterjedt vizsgálatot irányított a szerződési rendszer alakulásáról a gazdasági reform első két évében, jelenleg irányítja az üzemi demokráciával kapcsolatos, valamint a fogyasztóknak a hibás termékekkel szembeni jogi védelmére vonatkozó, az Állam- és Jogtudományi Intézetben folytatott kutatásokat. Mindezek széles körű tényfelmérésen alapulnak, és amellet, hogy a megrendelőknek elvi szintű gyakorlati javaslatokat tesznek, elméleti következtetésekre is vezetnek, elvi-tudományos haszonnal járnak.

Részt vesz nemzetközi szervezetek munkájában. Ez év végéig a KGST Állandó Jogi Értekezletében Magyarország képviselője, a kormánybizottságként működő Magyar Tagozat vezetője, és ebben a minőségében ebben az évben a Jogi Értekezlet elnöke. Tagja, illetve elnöke több keleti-nyugati részvételi jogegységesítő bizottságnak az ENSZ-ben és a római UNIDROIT-ban. Levelező tagja az Académie Internationale de Droit Comparé-nak és külső tagja a Gesellschaft für Rechtsvergleichung-nak /NSZK/. Vendégprofesszorként működött Tanzániában; a jövő évre vendégprofesszori megbízást vállalt Svédországban. Sok külföldi egyetemen és tudományos konferencián tartott előadásokat és

külföldi jogi folyóiratok gyakran hozzák tanulmányait.

Kiterjedt tudományszervező és társadalmi tevékenységet fejt ki. Elnökhelyettese a IX. Osztálynak, elnöke az UNESCO Társadalmi-tudományi Albizottságának, tagja a Magyar Jogász Szövetség választmányának és elnöke Polgári Jogi Bizottságnak. A Tudományos Minősítő Bizottság Állam- és jogtudományi szakbizottságának a tagja.

Tudományos tevékenysége közvetlenül összefügg a gyakorlati jogalkotási munkával, amelyben tevékeny részt vesz; a polgári jog körébe tartozó törvényalkotási, illetve kodifikációs munkálatokban aktív szerepet visz.

A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán a polgári jog egyetemi tanára; a MTA Állam- és Jogtudományi Intézetében a polgári jogi osztály vezetője.

Eörsi Gyulának gazdag és terebélyesedő, elméleti mélységű tudományos, tudományszervező és tudománypolitikai, kutató és oktatói tevékenysége alapján alulírottak ajánlják megválasztásra az Akadémia rendes tagjává.

Budapest, 1972. november hó 9.

Kovács István s.k.
levelező tag

Szabó Imre s.k.
akadémikus

T A G A J Á N L Á S

A Magyar Tudományos Akadémia alapszabálya 6.§ /2/ és 7. § /2/ alapján indítványozzuk, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya javasolja az Akadémia Elnökének, terjessze a Közgyűlés elé, hogy H á y L á s z l ó t válassza az Akadémia rendes tagjává.

Háy László 1891. augusztus 31-én született és 1965 szeptember óta a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Levelező taggá választása előtt elsősorban a szocialista országok, különösen a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa tagjai gazdasági fejlődése kutatásában elért eredményeivel tűnt ki. Részt vett a szocialista országok közötti munkamegosztás kérdéseivel foglalkozó, a Kommunista és Munkáspártok első titkárai értekezlete által elfogadott dokumentum kidolgozásában. Hazánkban az elsők között foglalkozott a szocialista országok gazdasági fejlettsége kiegyenlítődésének kérdéseivel.

Levelező taggá történt megválasztása óta megjelent tanulmányai arról tanuskodnak, hogy nem szűnt meg figyelemmel kísérni és elemezni a szocialista országok fejlődési problémáit, de nagy és fokozódó mértékben foglalkozott a tőkés világgazdaság, a fejlett és a fejlődő országok problémáival. "A kapitalista világ válsága", "A megváltozott világgazdaság" című könyvei csakugy, mint tanulmányai - többek között A nemzetközi aranyválságról, A világ újrafelosztásáról, A nemzetközi politikai változások gazdasági hátteréről, A tőkés monopóliumok fejlődésének újabb jelenségeiről, A fejlődő országok jelenéről és jövőjéről, Az imperialista országok gazdaságpolitikájának alakulásáról, A nyugaterurópai integráció utjáról - világos vonalvezetésükkel, célratorrésükkel, a lényeg megragadásával és az új jelenségek iránti érzékeny fogékonyságukkal tűnnek ki. Háy Lászlónak az új iránti fogékonyságát mutatja az is, hogy a magyar gazda-

sági élet problematikájából a legutolsó években éppen a szolgáltatások és az infrastruktúra kérdéseit ragadta meg.

Háy László e mellett a tevékenysége mellett az Osztály egyik legaktívabb tagjának bizonyult. Nemcsak az osztályülések vitáiban vesz részt, hanem igen tevékeny a Közgazdaságtudományi Bizottságban is és hosszú évek óta lelkiismeretesen látja el a Tudományos Minősítő Bizottság Közgazdasági Szakbizottságának elnöki tisztét. Elnöke a Közgazdaságtudományi Bizottság folyóirata, a Közgazdasági Szemle szerkesztő bizottságának, tagja a Társadalmi Szemle szerkesztő bizottságának, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Közgazdasági Munkaközösségnek és az Országos Tervhivatal elnökének vezetésével működő Hosszútávú Népgazdasági Tervezés Koordinációs bizottságának.

Tudományos tevékenysége mellett Háy László egyúttal a közélet embere. Tagja a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának.

Budapest, 1972. november 17.

Szabó Imre s.k.
akadémikus

Friss István s.k.
akadémikus

Szalai Sándor s.k.
akadémikus

ELŐTERJESZTÉS

ZAMBÓ JÁNOS levelező tag r e n d e s t a g g á v a l ó v á l a s z t á s á r a

Előterjesztésünket az alábbiakkal indokoljuk:

Dr.h.c.dr. Zambó János, okl. bányamérnök, a műszaki tudományok doktora, 1961 óta az MTA levelező tagja, tanszékvezető egyetemi tanár, 1961-72 között a NME rektora, Állami és Kossuth-díjas, a Munka Érdemrend tulajdonosa /háromszoros/ stb. 1967-69 periódusban az MTA Elnökség tagja, másfél évtizeden át a Bányászati Bizottság elnöke volt, jelenleg a TMB Szakbizottságának elnöke és Bányászati Tanszéki Munkaközösségének megalakulása óta vezetője.

Tudományos munkásságot kezdetben a geodézia és bányamérés területén fejtett ki az alkalmazott valószínűségszámítás körében. Az utolsó két évtizedben tudományos munkássága a bányaművelés területére esik, neve egybeforrott az analitikus bányaművelés fogalmával. E témakörben irt számos cikkével és hat megjelent könyvével uttörő munkát végzett, iskolát alapított. Cikkei, könyvei, orosz, angol, német, francia, bolgár nyelven jelentek meg. A bányászati telepítések analitikájában feltárt törvényszerűségek eredetiségéről tesznek tanubizonyosságot. Neve különösen a szovjet szakkörökben ismert, tételeit neve alatt tanítják, nem véletlen, hogy a Szovjetunióban avatták diszdzoktorrá.

Zambó János jelenleg 56 éves, tudományos munkássága töretlen. Így például a bányaszellőztetés köréből irt legutóbbi tanulmánya világszerte évtizedek óta vitatott problémát oldott meg. Könyveinek időállóságát igazolja például az a tény, hogy a Bányaművelés c. könyve harmadik kiadásban is megjelent.

Zambó János által létrehozott iskola keretében viszonylag sok kandidátusi és doktori disszertáció született. Ő maga pedig

több fiatal kutatót nevelt, mint aspiránsvezető mindig eredményre tudta segíteni a jelölteket.

11 évi rektori működése alatt a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem nemcsak felépült, de az oktatás és a tanszéki tudományos munka területén is nagyot fejlődött.

Zambó szoros kapcsolatot tart fenn az iparral. Minden lényeges bányászati telepítés előtt kikéri véleményét.

Zambó János tudományos munkásságára jellemző, hogy levelező tagsága idején 65 tanulmánya és 5 könyve jelent meg, pedig ugyanakkor egy fejlődő egyetem rektora is volt, ami nem kevés gonddal járt.

Zambó János levelező tagnak munkásságjegyzékét mellékeljük.

1972. augusztus 14.

Vendel Miklós s.k.

Tárczy-Hornoch Antal s.k.
akadémikus

LEVELEZŐ TAGOK

1973

J a v a s l a t

KARDOS /PÁNDI/ PÁLNAK, az irodalomtudományok doktorának az
MTA levelező tagjává való választására

Az MTA levelező tagjának javasoljuk Kardos Pál /Pándi Pál/
egyetemi tanárt, az irodalomtudományok doktorát.

A felszabadulás után indult irodalomtörténet - és kriti-
kusgeneráció egyik legjelentősebb egyénisége Pándi Pál. Az iro-
dalomtudomány - tárgyából, az irodalmi folyamat természetéből
adódóan - mindig is szoros kapcsolatban volt az éllettel. Nem
igy, miként a szektás gyakorlat igyekezett elhíttetni, ti. napi-
aktuálizálópublicisztikus szinten, hanem a tudomány igazi lény-
géből, valóságához kötöttségéből fakadóan: az objektív, törté-
nelmi igazságok szintjén. A Pándi Pál munkásságában felvetett
és megoldott kérdések egyszerre állomásai az irodalomtudomány
immanens fejlődésének, természetes probléma-felhalmozódásának,
s egyuttal kifejeződései, magas színvonalu tudományos válaszai
az élet, a magyar társadalom, a szocializmus felvetette távlatos
feladatoknak. A szakmai-tudományos elmélyülés nála nem a szoba-
tudós attiküd felé vezetett, mint ahogy a közéleti-irodalom-
politikai-kritikusi szerepvállalás sem szolgált ellenkező irányu
torzitóul. Szaktudományában kiemelkedő teljesítményt nyújtó,
elméleti igényü, kommunista elkötelezettségü marxista tudós
Pándi Pál.

Tudományos érdeklődésének centruma a reformkorhoz köti. Szá-
mos tanulmányon, összefoglaló kötetek, antológák szerkesztésén
túl két nagyjelentőségü monográfiát írt e témakörből. Petőfi c.
könyve /Bp. 1961/ a magyar marxista irodalomtörténetírás második,
1956 utáni "hullámának" kiemelkedő alkotása. Alapvetően új ered-
ményeket hozott a Petőfi-kutatás terén ez a monográfia, mely
1844-ig tárgyalja a költő pályáját. A Horváth János elméletével
folytatott nagyszabásu, tisztelettel teli vitát a konkrét - mód-
szertanilag is figyelemreméltó - műelemzésekkel bizonyított
új fejlődésrajz hitelesíti, építve Ady, Illyés s főleg a marxis-
ta kritika, elsősorban Révai József Petőfi-értékeléseire.

Az a költő válik láthatóvá, akinek szubjektív egyéniségét, művészi formavilágát a népi világban, a valóságban szerzett élmények érlelik, s akinek moráljában, érzelmvilágában a népi jellem vonásai halmozódnak fel, a későbbi periódus immár explicit forradalmiságának györeckéiként. A korábbi irodalomtörténet-írás által felvázolt naiv, játékos, szerepjátszó lírikus helyét az öntudatosodó plebejus költő foglalja el Pándi tudományos analizise nyomán irodalomszemléletünkben. Joggal fogalmazhatta meg az egy évtizeddel ezelőtti kritika Pándi könyvéről: "Itt emancipálódik először a maga egészében, minden árnyalatában, az értékelés és az értelmezés terén egyaránt a polgári irodalomtörténetírás szemléletétől a költői pálya első szakaszára vonatkozóan a marxista Petőfi-kép, az igazi Petőfi-kép".

A másik nagy monográfia nem közvetlen folytatása az 1961-esnek, Pándi felismerte, hogy az érett Petőfi költészetének megértése és elemzése megoldhatatlan az eszméi-világnézeti környezet és alapíjlet, az utópista szocialista és kommunista eszmék hazai recepciójának vizsgálata nélkül. Mintegy 64 ivnyi két kötetes műve /"Kisértetjárás" Magyarországon. 1972. Bp./, ezért egy az eddigi kutatásokban alig feltárt témát bont ki rendkívül széles kitekintéssel: az egész magyar reformkor ideológia- és eszmétörténeti freskóját vázolja fel, az új szociális eszmék jelentkezésének, hatásának az eddig feltételezettnél sokkal mélyebb, intenzívebb jelenlétét bizonyítva. Ezt követi Petőfi 1844 utáni pályájának ebből az eszmétörténeti aspektusból történő, de irodalomtörténeti-esztétikai elemzésekben is gazdag felvázolása. A monográfia egyrészt bebizonyítja, hogy Petőfi forradalmi költészete nem fejlődhetett volna ki az egész magyar szellemi élet új eszméket befogadó korszerűsége nélkül. Másrészt Petőfi kivételes teljesítményében az is igazolódik, hogy ez a világirodalmi értékű életmű valóban nemzeti és egyetemes szintézisében, az élenjáró ideológiák vonzásában, a néphez kötöttség erőterében bontakozott ki. Mégpedig: szükségszerűen.

A reformkori kutatásokon túl tudományos értékű Pándinak a XX. század első fele szocialista irodalmi hagyományainak feltárá-

sára irányuló kutatássorozata, mely a szociáldemokrata irodalom-
szemléletet elemző uttörő tanulmányaitól /1948-tól kezdve/ hires
tanulmánykötetig /Elsüllyedt irodalom? Bp. 1963./ terjed.

Igen gazdag aktuális kritikai tevékenysége is elmélyült tudományos
elméleti megalapozottságon nyugszik. Értékesek a modern magyar
drámairodalomról, főleg Illyés Gyula és Németh László színműveiről
írott cikkei. Legfontosabb kritikáit, tanulmányait két gyűj-
teményes kötet foglalja össze: Viták és kritikák /Bp. 1954./ és
Kritikus ponton /Bp. 1972./. Munkásságáért két ízben kapta meg
a József Attila díjat /1954, 1961/, 1970-ben pedig a Kossuth-
díjat.

Magas színvonalu irodalomtörténeti-kritikus munkásságát
szervesen sokoldalú irodalompolitikai, tanári, szerkesztői
tevékenysége egészíti ki.

Klaniczay Tibor s.k.
levelező tag

Király István s.k.
levelező tag

Szabolcsi Miklós s.k.
levelező tag

J a v a s l a t

KÁLMÁN BÉLÁNAK, a nyelvtudományok doktorának az MTA levelező tagjává való választására

Több mint három évtizedes tudományos munkája alapján javasoljuk levelező tagságra Kálmán Bélát, a nyelvtudományok doktorát, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Finnugor Nyelvészeti Tanszékének vezetőjét.

Kálmán Béla azon kevés nyelvészek közé tartozik, akik két nagy kutatási területen, a finnugor és a magyar nyelvtudományban egyaránt járatosak és eredményesek. E két, kapcsolódó kutatási terület elveit, módszereit kitűnően hozta munkásságával szintézisbe. Finnugor tárgyú művei mellett a speciális magyar nyelvtudomány területén végzett kutatásaiból külön ki lehet emelni például "A mai magyar nyelvjárások" című egyetemi tankönyvet és "A nevek világa" című magas szintű tudománynépszerűsítő művét. Egyik oszlopos tagja volt "A magyar nyelvjárások atlasza" munkaközösségnek is. Bár összefoglaló látásmódját ezek a munkák kitűnően jelzik, tevékenységének talán legnagyobb ereje abban a sok más kisebb-nagyobb közleményben van, amelyekkel a nyelvtudomány igen sok részletkérdését fedte fel és oldotta meg rendkívül szorgos munkásként. Közleményeit mindig az ő tletesség, egyéni látásmód, valamint a széles körű anyagismeret jellemzi.

Kálmán Béla neve nemzetközileg is ismert. Ezt művein kívül mozgékonyságának, vállalkozó kedvének, jó külföldi személyes kapcsolatainak is köszönheti. Eredményes pedagógus és kiváló szervező, aki a debreceni nyári egyetem sok év óta történetesen vezetésével is tanúságot tett ez irányú képességeiről. Emberi magatartását minden időben a jó ügyekért való bátor kiállás, felelősségtudat jellemezte.

Mindezek alapján Kálmán Bélát melegen javasoljuk az akadémiai levelező tagságra.

Budapest, 1972. november 20.

Lakó György s.k.
rendes tag

Benkő Loránd s.k.
levelező tag

J a v a s l a t

KERESZTURY DEZSŐ, az irodalomtudományok doktora, az MTA
levelező tagjává való választására

Keresztury Dezső az irodalomtudományok doktorát, az MTA levelező tagjának ajánljuk.

Keresztury Dezső korunk hazai értelmiségének tevékeny, kiemelkedő alakja. Elsősorban mint tudós, irodalompedagógus és művelődéspolitikus szerzett elévülhetetlen érdemeket.

A felszabadulás előtt folyóiratokban /Nyugat, Magyar Csillag ill. Ungarische Jahrbücher, Pester Lloyd/ irt cikkeiből, kritikáiból, önálló publikációjából bontakozik ki érdeklődésének köre, a modern magyar irodalom, ideértve a 19.sz. haladó hagyományait, jövőbe mutató iróegyéniségeit. Ekkori legjelentősebb munkája, mely módszerének az adott pillanatban legteljesebb megvalósulása is, Arany János /1937/. Horváth János tanítványaként egyensúlyt teremt itt "cszményítés és megelevenítés erőjátékában", egyéniség és mű változásait figyeli; fő ereje a milió-rajz és a pszichológiai megfigyelés, de szemléletének már ekkor is értéke a történeti-ég elvének alkalmazása. A Nyugat un. első és második nemzedékéről irt korabeli írásaiban /Babits, Kosztolányi, Török Sophie, stb./, valamint szinikritikáiban és irodalomtörténeti birálataiban egy tisztultabb irodalmi és tudományos eszménytől indítva dolgozik. Életének külső alakulása ugyancsak a pozitív előjelű tudatosodás fejlődésvonalát mutatja. A berlini egyetem lektorátusára nyer kinevezést, de a nácizmus uralomra jutása után csakhamar otthagyja állomáshelyét és hazatér. Az Eötvös Kollégium tanáraként működik egészen a felszabadulásig; ekkor átveszi az újjáélelt intézmény vezetését és megveti demokratizálásának alapjait. Ezzel egyidőben a bölcsészkaron magántanárként ad elő proszemináriumot vezet.

Még 1945-ben országos feladatra kap megbízást; vallás- és közoktatásügyi miniszter 1947-ig. Ebben a minőségben gyökeres iskolareformot szorgalmaz: nevéhez fűződik az általános iskolák felállítása és rendszerük hathatós kiépítése.

1948-ban az MTA levelező tagja és főkönyvtárnoka.

1950-ben az OSZK osztályvezetője; itt a színháztörténeti osztály kiépítésével szerez érdemeket, de része van a kéziratár Babits-archivuma felállításában is; ez utóbbinak mindmáig egyik kurátora, a hagyaték irodalomtörténeti hatásának ébrentartója.

Tudományos tevékenysége a felszabadulás után új lendületet kap. Már Helyünk a világban /1946/ c. tanulmánykötete jelzi, látásmódja szélesedett, szempontjai átfogóbbá váltak. Tudományos tevékenységének köre is tágul. Sajtó alá rendezi és megjelenteti /Tarnai Andorral/ Batsányi szövegkritikai kiadását, majd a munka befejeztével Arany János tudományos kiadását gondozza és adja ki köteteit évről évre.

Az elmúlt negyedszázadban publikált tanulmányainak gyűjteménye /Örökség, 1970/ számadás az ujkori magyar irodalomról, egy kirajzolódó irodalomtörténet fejezetei. Írásai műfajuk szerint elsősorban írói arcképek, alkotójuk tollát ember és mű dialektikája irányítja, de többre néz, mint az irodalmi tényekre: a magyar történelmi tudat-formálódás változatait vizsgálja "hőseiben", Egyik-másik hosszabb lélegzetű tanulmánya kismonográfiának is beillik. Batsányi-portréja az életrajzi tényanyagot kapcsolja össze lélektani jellemzéssel, Babits-tanulmánya pedig mindmáig az író legjobb irányadó pályaképe: tárgyilagos élelátással helyezi el a fejlődésében és gazdagodásában bemutatott életművet az egyre ellentmondásosabb történelmi kontextusban.

Legfontosabb irodalomtörténeti alkotása Arany monográfiájának I.kötete. /"3 művem vagy én ...", 1967/ Az 1856-ig tárgyalt korrajz és pályakép elemzése társadalmi igényű, de természetes összhangot alkot az esztétikai részletekre is kiterjedő, mégis lényegre sarkított mű-elemzésekkel. Irodalomtörténeti munkáinak stílusa is példamutató: a gondolatok árnyalásával és polarizálásával éles ítéletei ezáltal nyernek plaszticitást és élményszínezetet.

A hazai germanisztikai életből is kivette részét. Mint a Lenau-társaság tagja öregbíti tudományunk hírét; szerkesztette és részben fordította a Német költők antológiáját /1966/.

Irodalomnépszerűsítő munkássága is sokrétű; sajtó alá rendezte A magyar irodalom képeskönyvét /1956/, majd ennek zenei párját, a televízió számos országos érdekű műsorát állította össze, ill. vezette be. Az Irodalomtörténeti Társaság és TIT tevékeny vezetőegyeniségei közé tartozik.

Szépírói tevékenysége össz-hangban áll irodalomtörténeti gondolkodásával. Világos rajzu költői stílusát és klasszikus ember- és szépség-eszmény, de a hazai problematika is ihleti. Összegyűjtött versei: Emberi nyelven, 1965.

Összefoglalva: Keresztury Dezső egész tudományos és közéleti tevékenységét az teszi kiemelkedővé, hogy következetesen kereste a továbbvezető utakat. Már Horváth János követőjeként is a mester koncepciójának legproblematicusabb és legelavultabb mozzanatát korrigálta, amikor az Arany János-i nemzeti klasszicizmus és a Nyugat modern magyar irodalma között megszüntette a pre-koncepcionális ellentétet. S később a továbbvezető ut keresése tette a népi mozgalom, illetve a Parasztpárt munkájának részévé. Ez a közvetítő szándék vezette át - külső és belső konfliktusok után - a magyar társadalom szellemi fejlődésének legújabb korszakába.

Budapest, 1972. szeptember

Király István s.k.

levelező tag

Szabolcsi Miklós s.k.

levelező tag

J a v a s l a t

NAGY PÉTERNEK, az irodalomtudományok doktorának az MTA levelező tagjává való választására

Az MTA levelező tagjának javasoljuk Nagy Péter egyetemi tanárt, az irodalomtudományok doktorát.

Nagy Péter irodalomtudományi és kritikai munkássága tágas és változatos világban mozog. Az irodalomtörténetben elsősorban a modern magyar irodalom első nemzedékének /a Nyugat nagy nemzedékének / eredményei és problémái keltették fel figyelmét. Ide kapcsolódnak magvas értékelő tanulmányai a magyar századfordulóról, Babits Mihályról, Kaffka Margitról, Mórá Ferencről és Karinthy Frigyesről. E tárgyköréből kiemelkedik a realista próza kibontakozása, amelynek vizsgálata során uttörő érdemi monográfiát írt Móricz Zsigmondról. Móricz életművében elsősorban azt vizsgálta, hogy miként zárkózik fel a világirodalom értékeihez a magyar realista elbeszélő irodalom. A monográfia 1953-as első kiadása óta már több nagyobb igényű tanulmány született Móricz Zsigmondról, a teljes életművet azonban mindmáig e könyvből ismerheti meg az irodalomtörténeti igényű olvasó.

Az első nemzedék prózairodalmának vizsgálata, valamint az eszmetörténeti és ideológiai kérdések iránt megnyilvánuló érdeklődése vezette Nagy Pétert a Szabó Dezső-életmű és pálya elemzéséhez - először nagy tanulmányokban, majd 1964-ben alapos és körültekintő monográfiában. Amikor Szabó Dezső irodalmi és közéleti tevékenységének történetét feldolgozta, olyan probléma megoldására vállalkozott, amely egyre sürgetőbben igényelte a korszerű marxista elemzést. A magyar jobboldali radikalizmus ideológiájának egy igen fontos és nagyhatású változatát elemezte és értékelte, s ezzel egyszersmind serkentőleg hatott a hatvanas években kibontakozó eszmetörténeti kutatásokra is.

Nagy Péter magyar irodalomtörténeti vizsgálódásának harmadik körében a magyar dráma történetének problémái helyezkednek el.

Nagy Péter ama kevesek közé tartozik, akik a XX. századi magyar drámát irodalomtörténeti összefüggésében tudják vizsgálni, s emellett rendelkeznek a szükséges színháztörténeti ismerettel is. Tevékenysége során a XX. századi magyar drámatörténet önálló studiummá válik, az irodalomtörténetírás része lesz. Miként egész irodalomtörténeti tevékenységében, drámatörténeti munkájában is egybevonódik a történeti és rendszeres kritikai tevékenység.

Nagy Péter érdeklődésének és gondolkodásának egyik jellegzetessége, hogy vonzzák az új és új feladatok, az ismeretlen vagy kevésbé ismert területek. Tudósi következetessége és elemző munkájának biztonsága állandó, ám érdeklődése sokirányú és változatos. Irodalomtörténeti tevékenysége ezért kapcsolódik össze következetesen az élő irodalom vizsgálatával, s emellett párosul a film, a világirodalom és az elmélet problémáinak elemzésével is. Ezért műfajai között a monográfiák és irodalomtörténeti tanulmányok mellett megtaláljuk az esszét, a kritikát és a vitacikket is.

Világirodalmi érdeklődése nemcsak abban ölt testet, hogy monográfiáiban a magyar jelenségek köré felrajzolja az eszme- vagy stílustörténet európai összefüggéseit is, hanem abban is, hogy számos esszében, tanulmányban és kritikában szolgálja a világirodalmi tájékoztatást. Különösen a XX. század francia, valamint angol-amerikai irodalmának területén. E munkája során a többi között André Gide-ről, Paul Eluard-ról, Jean-Paul Sartre-ről, Simone de Beauvoir-ról, illetve D.H; Lawrence-ról, T.S.Eliot-ról, Thomas Wolfe-ról, Villiam Faulknerről és Richard Wright-ról írt tanulmányokat. Munkásságának e körét Táguló világ /1968/ c. kötete mutatja be.

Az említések közül ki kell emelnünk Nagy Péter kritikai tevékenységét. A felszabadulás utáni magyar irodalom legtevékenyebb és legérdemesebb kritikusai közé tartozik. Nagy szerepe volt új irodalmunk belső vitáiban, helyes értékrendjének kialakításában. Folyamatosan követte az irodalom eseményeit, ezért kritikáiból, mint az igazán jelentős kritikusok munkásságából általában, egy egész korszak képe rajzolódik ki.

/Gyűjteményes kritikai kötetei: Mérlegen, 1955; Rosta 1965/. Az 1948. és 1956. közötti évek regényirodalmát külön könyvben vázolta fel. Ez a könyv, az Uj csapáson /1956/ egyike az új magyar irodalom összefüggéseit feltárni kívánó kritikai munka kevésszámú kísérleteinek.

Összefoglalva: Nagy Péter tudományos tevékenysége a folyamatok feltárására, az összefüggések megrajzolására irányul, a művek mögött a történelmi ember és a korszak általánosabb törvényszerűségeit keresi. Irodalomtörténész és kritikus, egyaránt vállalja a történeti, esztétikai, irodalomelméleti és eszmetörténeti feladatokat, s felkészültsége és tájékozottsága alapján egyaránt illetékes a modern magyar irodalom és a világirodalom fontos kérdéseiben, Következetessége és széles körű tájékozottsága megóvta a modern irodalomtudományi módszerek túlzásaitól. Olyan tudományos erények ezek, amelyek Nagy Pétert a marxista magyar irodalomtudomány kiegyensúlyozott művelőjévé teszik.

Budapest, 1972. szeptember 20.

Klaniczay Tibor s.k.
levelező tag

Szabolcsi Miklós s.k.
levelező tag

Király István s.k.
levelező tag

J a v a s l a t

TÓKEI FERENCNEK, az irodalomtudományok doktorának az MTA
levelező tagjává való választására

Tókei Ferenc a magyar sinológia kiváló képviselője,
aki gazdag és eredeti felfogású tudományos tevékenységével
hirt és megbecsülést szerzett magának itthon és külföldön
egyaránt.

1930-ban született Budapesten, 1949-ben folytatta diák-
korában megkezdett kínai tanulmányait az ELTE Bölcsészettudo-
mányi Karán. Csaknem két évtizedes tudományos pályáján minden-
kor arra törekedett, hogy a felvetett problémákat szigorú zárt
filológiai fegyverzettel közelítse meg, s a jelenségek törté-
neti gyökeréig hatoljon. Ezért fordult Kína társadalmi külön-
fejlődésének, történelmi elmaradásának gazdasági rugói, ill.
fékezői, a Csou-kori /i.e. XI-XIII.sz./ földtulajdonviszonyok
kutatása felé.

Egyetemi tanulmányainak befejezése után /1953/, aspiranturá-
ja idején erről írta önálló forráskutatásra támaszkodó, marxista
elméleti és módszertani alapokra felépített disszertációját, ame-
lyet sikerrel védett meg 1956-ban.

Rövid muzeológiai működése /Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti
Múzeum, 1956/57/ után az Európa Könyvkiadó felelős szerkesztője
volt 1963-ig. Ekkor terjesztette ki társadalomtörténeti kutató-
sait a kínai irodalom legértékesebb alkotásaira, szoros összefüg-
gésben azzal a műfordítói programmal, amelyben tevékeny részt
vállalt, kezdeményező és szervező feladatain kívül is, filológus
mügonddal fordítva és kommentálva a kínai irodalom klassziku-
sait /K'ü Jüan, Si King., Lao-ci, Huan Han-k'ing, Jo-fu, Lu-Szin,
P'u Szing-ling, C'ao Csi, C'ao C'ao, C'ao P'i, Wang Si-fu,
Li Hing-Tao stb./ és gondolatgazdag tanulmányokban elemezte őket.
E tanulmányokat külön kötetben is közzétette "Vázlatok a kínai
irodalomról" címen /1970/; nem egy közülük japánul is megjelent.

Felfedező irodalmi elemzéseinek egyik kiragasló terméke K'ü Jüanról írt monográfiája /"A kínai elégia születése" 1959; franciául: Páris 1967; japánul: Tókió, 1972/, amely egyben megalapozta műfajelméleti és kínai irodalomesztétikai kutatásait is. Ez utóbbi irányban jutott általános esztétikai szempontból is jelentős eredményekre az ókori kínai irodalomelméleti alkotások, valamint az V-VI. sz. fordulójáról származó Wen-szin-tiao-lung elemzésével: "Műfajelmélet Kinában a III-IV. században. /Liu Hie elmélete a költői műfajokról/", 1967; angolul: Budapest 1971/. E kérdésről írt disszertációja alapján 1965-ben nyerte el az irodalomtudományok doktora fokozatot.

Tudományos munkatársként folytatott kutatásai idején /MTA I. Osztálya, 1963-67/ a kínai múltban, kínai talajon felismert jelenségeket és törvényszerűségeket, főként Kína zsákutcába torkolló, "ázsiai" történeti fejlődésének problémáit marxista perspektívában vizsgálta meg /"Az "ázsiai" termelési mód" kérdéséhez", 1960-1965; franciául: Budapest 1966; németül: Neuwied 1969; japánul: Tókió 1971; -- "A társadalmi formák elméletéhez" 1968, 1970²; -- "Antikvitás és feudalizmus" 1969/. Közben három terjedelmes kötetben fordította, kommentálta és elemezte az ókori kínai filozófia nyelvileg, tárgyilag és fogalmilag nehezen megközelíthető mestereit; cikkeiben foglalkozott a kínai irodalom, társadalom és filozófia számos kérdésével, s tudományos tevékenysége mellett talált időt arra is, hogy időről időre a tudományos közélet kérdéseiben is állást foglaljon szóban és írásban.

1967-től az MTA Filozófiai Intézetének munkatársa, 1969-1972-ig igazgatója volt. 1970 óta történelmi materializmust adott elő az ELTE Filozófiai Tanszéki Csoportjában, egyetemi tanári minőségben, 1972 szeptemberétől pedig az MTA Könyvtára tudományos tanácsadója. A nagy problémák előtt sem hátráló, rangos filológiai megalapozottságu, elméletileg is igényes és eredményes tudományos munkássága további kutatásra ösztönöz itthon, és külföldön is méltóképpen képviseli a magyar marxista Kelet-kutatást.

Mindezek alapján tisztelettel javasoljuk az Osztálynak, hogy Tókei Ferencet válassza a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai sorába.

Budapest, 1972. október 31.

Ortutay Gyula s.k.
akadémikus

Ligeti Lajos s.k.
akadémikus

J a v a s l a t

UJFALUSSY JÓZSEFNEK, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola
tanszékvezető egyetemi tanárának az MTA levelező
tagjává való választására

Dr. Ujfalussy József a mai magyar zenetudomány egyik legtekintélyesebb képviselője. Munkásságának különös jelentőségét ad, hogy hazánkban ő a marxista zeneesztétikai kutatások, sőt voltaképpen egyáltalában a filozófiai igényű, tudományos rendszerbe foglalt zeneesztétika megalapozója. Munkássága anéllett lényegesen túlterjed a szűkebben vett zeneesztétika területén: így például Mozart-, Beethoven-, és Bartók-elemzéseivel is önállót és jelentőset alkotott. Ennek tulajdonítható, hogy zenei életünk legszélesebb köreiben vivott ki tekintélyt és e tekintélyét egyben a marxista esztétika terjesztése érdekében is latba vetette.

"Intonáció, jellemformálás és típusalkotás Mozart egyes műveiben" /Zenetudományi Tanulmányok V. 1957/ című tanulmánya a tartalmi-esztétikai igényű zenei elemzés új távlatait nyitotta meg. "A valóság zenei képe" /Bp. 1962./ a rendszeres marxista zeneesztétika irányában tett nemzetközileg is jelentős kezdeményezés. /Ezért kapta a "zenetudományok kandidátusa" fokozatot/. Zeneesztétikai munkásságáért 1961-ben az Erkel Ferenc díj I. fokozatával tüntették ki, 1965-ben megjelent két kötetes Bartók-monográfiája nemzetközileg is az első olyan átfogó Bartók-könyv, amely Bartók pályáját és életművét marxista igánnyel elemi. E könyvéért 1967-ben Kossuth-díjat kapott. "A valóság zenei képe" folytatásaként olyan munkái vannak előkészületben /és főiskolai jegyzetként részben publikálva is/, amelyek az említett könyvben vizsgált általános zeneesztétikai összefüggéseket a zeneesztétika egyes konkrét kategóriáiban /műfajelméleti stb./ fejtik tovább. E témakörben készültek el 1972. novemberében a Tudományos Minősítő Bizottsághoz benyújtott doktori tézisei is. - Számos munkája jelent meg idegen nyelveken is és talált széles körű nemzetközi visszahangra.

J a v a s l a t

UJFALUSSY JÓZSEFNEK, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola
tanszékvezető egyetemi tanárának az MTA levelező
tagjává való választására

Dr. Ujfalussy József a mai magyar zenetudomány egyik legtekintélyesebb képviselője. Munkásságának különös jelentőségét ad, hogy hazánkban ő a marxista zeneesztétikai kutatásról, sőt voltaképpen egyáltalában a filozófiai igényű, tudományos rendszerbe foglalt zeneesztétika megalapozója. Munkássága anéllett lényegesen túlterjed a szűkebben vett zeneesztétika területén: így például Mozart-, Beethoven-, és Bartók-élmzéseivel is önállót és jelentőset alkotott. Ennek tulajdonítható, hogy a zenei életünk legszélesebb köreiben vívott ki tekintélyt és tekintélyét egyben a marxista esztétika terjesztése érdekében is latba vetette.

"Intonáció, jellemformálás és típusalkotás Mozart egyes műveiben" /Zenetudományi Tanulmányok V. 1957/ című tanulmánya a tartalmi-esztétikai igényű zenei elemzés új távlatait nyitotta meg. "A valóság zenei képe" /Bp. 1962./ a rendszeres marxista zeneesztétika irányában tett nemzetközileg is jelentős kezdeményezés. /Ezért kapta a "zenetudományok kandidátusa" fokozatot/. Zeneesztétikai munkásságáért 1961-ben az Erkel Ferenc díj I. fokozatával tüntették ki, 1965-ben megjelent két kötetes Bartók-monográfiája nemzetközileg is az első olyan átfogó Bartók-könyv, amely Bartók pályáját és életművét marxista igényekkel elemi. E könyvéért 1967-ben Kossuth-díjat kapott. "A valóság zenei képe" folytatásaként olyan munkái vannak előkészületben /és főiskolai jegyzetként részben publikálva is/, amelyek az említett könyvben vizsgált általános zeneesztétikai összefüggéseket a zeneesztétika egyes konkrét kategóriáiban /műfajelméleti stb./ fejtik tovább. E témakörben készültek el 1972. novemberében a Tudományos Minősítő Bizottsághoz benyújtott doktori tézisei is. - Számos munkája jelent meg idegen nyelveken is és talált széles körű nemzetközi visszhangra.

Irodalmi munkásságával teljesen egyenrangú pedagógiai tevékenysége, amelynek során nemcsak a szűkebben vett zenetudós utánpótlás, hanem nagyszámu fiatal magyar zeneszerző és előadóművész neveléséhez is hozzájárult. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán 1955 óta a zeneesztétika és zeneelmélet professzora, ilyen minőségben ő az első, aki hazánkban marxista zeneesztétikát tanított. Számos elméleti felfedezése mintegy tanítás közben született és első formájában főiskolai jegyzetként jelent meg.

A felszabadulás első éveitől kezdve tevékenyen kiveszi részét, társadalmi munkásként és művelődéspolitikusként is a magyar zenei élet szocialista fejlesztéséből. 1953-ban a "Szocialista munkáért" kitüntetést kapta. Amellett, hogy számos akadémiai és nem akadémiai bizottság és szerkesztőbizottság tagja, különös aktivitással vesz részt a budapesti és vidéki zenei ismeretterjesztés munkájában is, elsősorban a TIT-en keresztül.

Nemzetközi tevékenységének fontos része, számos kongresszuson való részvétel és előadói ut mellett, a szocialista országok által létrehozott "nemzetközi marxista zenetudományi szemináriumokon" már csaknem egy évtizede vitt aktív vezető szerep /főreferátum tartása, vezető testületben való részvétel/.

Említett Bartók-monográfiáját joggal adhatta volna be doktori disszertációként. Ezt azzal hátrította el, hogy a mű népszerű-tudományos formában íródott, holott e tény csak növeli a könyv értékét. A doktori fokozat feltételeit azóta elért és részben publikált tudományos eredményei is bőséggel kielégítik.

Ujfalussy József akadémiai levelező taggá való választását fontos tudománypolitikai okok is indokolják: főként az, hogy a magyar zenetudományt az Akadémián Kodály halála óta csupán egyetlen akadémikus képviseli. Ujfalussy József megválasztásával ezt a képviselést a mai magyar zenetudomány egyik legfontosabb alakjával, a marxista zeneesztétika hazai és nemzetközi vonatkozásban is uttőző személyiségével tudnánk tovább bővíteni.

Főbb műveinek bibliográfiáját lásd a mellékletben.

Mindezek alapján javasoljuk Ujfalussy Józsefnek a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává való megválasztását.

Budapest, 1972. november 9.

Köpeczi Béla s.k.
levelező tag

Szabolcsi Bence s.k.
levelező tag

J A V A S L A T

dr. Arató Endrének, a történettudományok doktorának, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem professzorának, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjául való megválasztására

Arató Endre több mint két évtizedes tudományos munkássága rendkívül sokoldalú; ezt öt nagyobb művén tulmenően több, mint 150 magyar és idegennyelven, itthon és külföldön megjelent kisebb-nagyobb tanulmánya reprezentálja.

Tudományos pályája kezdetén a magyarországi nemzetiségi kérdés tanulmányozásából indult ki, hogy azután egyre nagyobb területen és egyre hosszabb időszakot átölelve kutassa az immár szélesebb értelemben vett szomszéd népek, a történelem folyamán számos esetben közös sorsot viselő keleteurópai népek történetét.

A nemzetiségi kérdés kutatásában kiindulása a szlovák történet vizsgálata volt. Érdeklődési köre fokozatosan kiterjedt a magyarországi nemzetiségi kérdés kutatására általában, eleinte a XIX. század első felére, majd a század második felére, illetőleg a XX. századra is. Ilyen tárgyú kutatásaival összefüggésben mélyrehatóan foglalkozott a nemzeti kérdés elméleti problémáival és a nyugati polgári társadalomtudományok különböző koncepcióinak bírálatával ugyancsak.

E témakörhöz szükségképpen kapcsolódott a magyar nemzeti ideológia és a magyar nacionalizmus történetének tanulmányozása. Itt egyik fontos kutatási területe a magyar nemzet-fogalom történeti fejlődése a XVIII. század elejétől kezdve napjainkig. A másik a magyar nacionalizmus jellegzetes vonásainak bemutatása e két és fél évszázadban. Ezekon a területeken végzett kritikai munkásságának jelentősége túlnő a tudományos szférán.

A multban fennálló nemzeti ellentétek kritikai vizsgálata mellett nagy figyelmet fordított a magyarok és a szomszéd népek együttélé-

se során kialakult baráti kapcsolatokra, különösen a XIX. és XX. századi magyar-szlovák, magyar-cseh, magyar-délszláv együttműködésre.

Arató Endre figyelme az utóbbi években a szomszéd országokban élő magyarság két világháború közötti és felszabadulás utáni története felé fordult. Érdeklődése középpontjában a szlovákiai magyar progresszió két világháború közötti története áll. E területen végzett munkásságának politikai-ideológiai jelentőségét nem is kell részletezni.

Kutatásaiban a magyar és szomszéd népek kapcsolatainak tulmenően ugyancsak fontos helyet foglal el a szláv népek egymás közötti viszonya, a XIX. század első felében. Ilyen irányú munkálatai, amelyek során többek között tisztázta a szláv kölcsönösség és a pánszlávizmus jelenségeit, a szlavisztika és a szláv nemzeti ideológia történetét is számos új eredménnyel gazdagították.

Mindezek a szerteágazó területek szerves részei fő munkásságát képező szakterületének; Kelet-Európa XIX. századi története átfogó kutatásának. Ily módon 1971-ben az Akadémiai Kiadónál megjelent monográfiája "Kelet-Európa története a XIX. század első felében" több mint két évtizedes sokoldalú tudományos munkásságának összegezése.

Ez a nemzetközi jelentőségű, ugyanakkor a magyar történelem kulcskérdéseinek megítéléséhez is közelebb vivő uttörő jellegű műve az Elbától az Uralig terjedő területen élő 27 nép összehasonlító történetét adja. Munkája módszertani szempontból is figyelemre méltó, mert a polgári komparatiztika bírálatával együtt a marxista összehasonlító módszert is kidolgozza. Kelet-Európa szerves összefüggését, egységét vizsgálva rávilágít az egyes népek történetének sajátosságára is. Ily módon az általános és a különös dialektikus egysege jelenik meg az olvasó előtt. Művében a biztosan ítélkező hűvös megfontolást áthatja a szenvedélyes állásfoglalás a társadalmi haladás és a népek barátsága mellett. A munkáról már eddig megjelent ismertetések nagyra értékelik eredményeit.

Végül egész munkásságát illetően hangsúlyozni kell, hogy annak mind tudományos, mind politikai jelentősége igen nagy. Írásait elismerik és rendszeresen számba veszik a szocialista és a nem szocialista külföld szaktudósai, amiről nem utolsósorban a nemzetközi szakirodalom sűrű hivatkozásai is tanuskodnak.

Arató Endre fent vázolt tudományos tevékenységével összhangban nagy hatékonysággal végzi immár másfél évtizede sokoldalú egyetemi tanári tevékenységét. Szakterületének oktatását öt tankönyve és jegyzete is segíti.

Széles tudományos és pedagógiai tevékenysége mellett nem kisebb intenzitással vesz részt a tudományos közéletben. Tagja az Eötvös Lóránd Tudományegyetem vezetőtestületeinek /az Egyetemi Tanácsnak és az MSZMP Egyetemi Pártbizottságának/, vezetője a Bölcsészkar Történész Tanszékesoortjának. Tagja több akadémiai bizottságnak is: a Történész Főbizottságnak, a TMB Történeti Szakbizottságának, a Magyar Szovjet-Történész Bizottságnak. Elnöke a Magyar Csehszlovák Történész Bizottságnak és titkára a Magyar Történészek Nemzeti Bizottságának.

Budapest, 1972. október 23-án.

Ember Győző s.k.
akadémikus

Andics Erzsébet s.k.
akadémikus

A J Á N L Á S

a Magyar Tudományos Akadémia II. Osztályának Berend T. Ivánt, a történettudományok doktorát az Akadémia levelező tagjává való megválasztásra ajánljuk.

Berend T. Iván a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Kossuth-dijas tanszékvezető egyetemi tanára. 1930-ban született. A doktori fokozatot 1963-ban nyerte el.

Tudományos tevékenységét a magyar és kelet-európai gazdaságtörténet területén fejti ki. Munkássága három fő területén ért el kiemelkedő eredményeket:

a/ A magyar kapitalizmus gazdaságtörténetének feltárásában /Ránki Györggyel közösen/ végzett munkáját négy jelentős monográfia és számos tanulmány fémjelzi. Ezek a munkák alapozták meg és jelentik ma is elsősorban a 20. századi magyar tőkés gazdaságtörténetének marxista feldolgozását. /Ezért a tudományos teljesítményért kaptak a szerzők 1961-ben Kossuth-díjat./ E kutatások összegezésként ez évben jelent meg a magyar gazdaság 19-20. századi fejlődését bemutató kötet, mely külföldön is sajtó alatt van.

b/ A szocialista gazdaságfejlődés negyedszázados történetének kutatását két monográfia és számos tanulmány reprezentálja. Hazai, sőt nemzetközi szempontból is uttörő vállalkozása során nemcsak a különlegesen bonyolult jelenkori gazdaságtörténeti kutatásban ért el számottevő eredményeket, de a történettudományban ritka módon a Hosszutávú Tervezés Közgazdasági Bizottsága keretében aktívan kapcsolódott be a gyakorlati gazdaságpolitikai munkákba is /belső használatu elemzésekkel és tanulmányokkal/.

c/ A legutóbbi években bontakoztak ki a 19-20. századi kelet-európai gazdaságtörténetben /Ránki Györggyel közösen/ végzett új kutatásai, melyeket több megjelent tanulmány és egy monográfia jelez. Az 1969-ben megjelent kötet világviszonylatban is az első összefoglaló 19-20. századi Kelet-Európa-gazdaságtörténet, mely külföldön is sajtó alatt áll.

Tudományos tevékenységét elméleti igényesség és felkészültség, az új problémák iránti érzék, alapos forráskutatás jellemzi.

Kutatói eredményei jelentős nemzetközi visszhangot váltottak ki részben idegen nyelvű publikációi révén, részben a müncheni, bloomingtoni és leningrádi nemzetközi gazdaságtörténeti kongresszusokon elhangzott előadásai, részben számos külföldi egyetemen, konferencián tartott előadásai nyomán.

Tudományos tevékenysége mellett kiterjedt tudományszervező munkát végez. Éveken keresztül a TMB tagja, a német-magyar történész vegyesbizottság magyar tagozatának elnöke, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem dékánja, jelenleg is a Történelmi Társulat főtitkára, a Dózsa Emlékbizottság titkára, valamint több akadémiai bizottság /történeti, gazdaságpolitikai/ tagja.

1972. október 4.

Pach Zsignond Pál s.k.
akadémikus

Ember Győző s.k.
akadémikus

GARAS Klára ajánlása akadémiai levelező tagságra

Garas Klára 1919-ben Budapesten született. Egyetemi tanulmányait 1941-ben végezte, amikor is summa cum laude eredménnyel doktorált. Kracker János Lukács monográfiáját dolgozta föl disszertációjában. 1945 óta a Szépművészeti Múzeum tudományos dolgozója. Művészettörténetből a kandidátusi fokozatot 1955-ben szerezte meg a magyarországi 18. századi festészet földolgozásával. /Megjelent 1955./ 1961-ben nyert doktori fokozatot, Franz Antal Maulbertsch c. monográfiájával. 1964-ben lett a Szépművészeti Múzeum főigazgatója. Jelentős közéleti tevékenységet folytat: az MTA II. Osztálya tanácskozó jogú tagja /1970/; MTA Művészettörténeti Bizottság elnöke; TMB szakbizottság tagja; a Comité International d'Histoire de l'Art /CINA/ magyar tagja; az ICOM magyar bizottságának tagja; a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Tanácsának tagja; a Régészeti és Művészettörténeti Társulat választmányi tagja; a Szépművészeti Múzeum Közleményeinek felelős szerkesztője; az Acta Historiae Artium szerkesztőbizottságának, a Corvina Kiadó szerkesztői tanácsának, a készülő Magyar Művészettörténet szerkesztőbizottságának tagja.

1945-46 óta vesz részt különböző funkciókban a fenti és más bizottságok tudományszervező munkájában.

Több kitüntetést kapott: Szocialista Kulturáért, Ipolyi emlékérem, Szocialista Munkáért érdemérem /1962./.

Garas Klára munkássága Magyarország és Középeurópa egyik legelhanyagoltabb területét dolgozza fel a 17.-18. századot, amelyben nemcsak teljesen ismeretlen új anyagot publikál, illetve meghatároz, de a korábbi levéltári és forrásanyag párhuzamos földolgozásával, a történeti események, a társadalmi kép és a kultúr-történeti adatok összefüggésének megvilágításával egy olyan metodikát használ fel, amely alkalmas a stílusok elmélyült marxista elemzésére, egy korszak koncepciójának kialakítására. Ezt a szemléletet már doktori fokozatának elnyerése előtt írott három könyvével:

Magyarországi festészet a 17. században, Magyarországi festészet a 18. században és Franz Anton Maulbertsch monográfiájával alakította ki, mely utóbbi nemcsak a jelentékeny festő műveinek teljes földolgozását foglalja társadalomtörténeti keretbe, hanem stílusának származását is igyekszik történeti és társadalmi okokból 18. századi német, osztrák és magyar művészeti életből levezetni. Ugyancsak jelentékeny új eredményeket hozott Carlo Innocenz Carloni 18. századi olasz festő művének első összesítése és feldolgozása, amelyet egy olasz szerzővel együtt készített, valamint a velencei Settecentoról írt több meghatározást tartalmazó munkája. Kiváló elemzéseket végzett nemcsak a 17. és 18. századi, hanem az itáliai késő reneszánsz képanyagban is. Új mester és személy azonosításait, ikonográfiai meghatározásait tanulmányokban is feldolgozta és így ez az igen fontos művészettörténeti alapmunka, történeti-társadalmi keretben nyert igazi elmélyülést. Stíluskritikai vizsgálatait kiegészítik a 17.-18. századi művészeti életre és műgyűjtésre vonatkozó kutatásai, amelyben vizsgálja a társadalom és művészi alkotás, a közönség igényességének kielégítését és a művészek helyzetének összefüggéseit. /pl. Hogyan vélekedtek a kortársak a németalföldi festészet-ről./

Mindent összefoglalva Garas Klára főigazgatót mind tudományos munkájának széles körű eredményei, marxista problematikája és történeti koncepciója, mind jelentékeny társadalmi szerepe alapján a MTA levelező tagjának ajánlom.

Mátrai László s.k.
akadémikus

Gerevich László s.k.
Akad. lev. tag

A J Á N L Á S

Dr. Mérei Gyula tanszékvezető egyetemi tanár akadémiai levelező tagságáról.

Dr. Mérei Gyula a hazai marxista történettudomány itthon és külföldön elismert kiváló képviselője. Fő kutatási területe a XIX. század és a XX. század első fele, különösen a korszakok gazdaság- /ipar-/ és politikai története. Emellett, főleg újabban sokat és igen eredményesen foglalkozott a történettudományi metodológia és a histográfia egyes igen fontos, de kevésbé vagy egyáltalán nem művelt területeivel, például olyan jelenkori polgári irányzatok beható birálatával, aminők a strukturalizmus a nyugati tudományban vagy a Zeitgeschichte, illetőleg tágabban a modern nyugatnémet történetírás, az európai integráció ideológiája és ennek háttere, stb. Ilyen tárgyú írásai és előadásai méltán keltettek kedvező visszhangot nemzetközi fórumokon is, így a történészek 1970-ben Moszkvában tartott nagy nemzetközi kongresszusán és egyebütt, mint ez részben a szakkiadványok recenziós anyagából is nyomon követhető. /Erre v.ö. az Annales E.S.C., az American Historical Review, a Historische Zeitschrift, a Zeitschrift für Geschichtswissenschaft megfelelő rovatait, stb/.

Kutatási eredményeit - köztük a politikai párt programokról írt doktori értekezést, majd a XVIII-XIX. század fordulójának ipari fejlődéséről bécsi levéltári anyagok felhasználásával írt munkáját - a kedvezőtlen körülmények ellenére elismeréssel fogadták olyan tudósok, mint Szekfü Gyula vagy Eckhart Ferenc. A budapesti egyetem 1945-ben magántanárrá habilitálta "Magyar gazdaság- és társadalomtörténet a XIX. és XX. században" tárgykörből. Később sorra jelentek meg új munkái - kiterjedt egyéb elfoglaltsága mellett. Ezek a művek a korábban is jellemző nagy anyagismeret, az eredeti források bő használata és alapos szakszéri analízise mellett kitűnnek a marxi-lenini történetfelfogás és elemző módszer mindinkább elmélyülő alkalmazásával is. Eredményeinek újabb elismeréseképpen

1952-ben eljárás nélkül kapta meg a kandidátusi fokozatot, 1967-től a történettudományok doktora.

Több mint husz esztendeje vezeti a Szegedi József Attila Tudományegyetem Történettudományi Karán az Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszéket. Tanszéke körül helytörténeti és munkásmozgalom-történeti kutató iskolát alakított ki, amelynek fiatal tagjai már számos önálló közleménnyel jelentkeztek és többen tudományos fokozatot értek el. Emellett sok egyéb, egyetemi munkájával összefüggő megbízásnak is eleget tett, . 1960-1964 közt a kar dékánja volt, részt vett az oktatási reformok előkészítő munkálataiban, jelenleg is tagja a minisztérium mellett működő történelmi szakbizottságnak. Tudománypolitikai- közéleti tevékenységet számos egyéb testület tagjaként is eredményesen végez. Egyebek közt tagja a M.Tud.Akadémia történettudományi Bizottságának, szerkesztőségi tagja a Párttörténeti Közlemények c. fontos szakfolyóiratnak, választmányi tagja a M.Tört.Társulatnak, stb.

Jelenleg folytatott munkái közül említést kíván a részvétel a tizkötetes Magyarország Története munkálataiban: ő a reformkori /V./ kötet főszerkesztője.

Tevékenységeért több ízben részesült kitüntetésben: oktatásügy kiváló dolgozója, Munka Érdemrend ezüst és arany fokozat tulajdonosa.

Kutatói eredményei, oktatói és tudományos közéleti tevékenysége alapján méltán megilleti a tisztesség, hogy Akadémiánk levelező tagjai sorába válassza.

Megválasztását melegen ajánlom.

Budapest, 1972. október 16.

A javaslatot támogatom:

Zsigmond László s.k.
tv. egyetemi tanár
a MTA levelező tagja

Elekcs Lajos s.k.
tv. egyetemi tanár
a MTA levelező tagja

MÉREI GYULA TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Felszabadulás előtt megjelent művei:

- 1./ Magyar politikai pártprogramok. 1867-1914. Budapest, 1934. 363 l.
- 2./ A bécsi kormány gyáriparpolitikájának alapelvei Magyarországon 1790 és 1815 között. /Gr.Klebelberg Kunó Bécsi Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve. Bécs, 1935. 17 lap/
- 3./ A magyar iparfejlesztés története 1842-1914. /Iparfejlesztés. Budapest, 1943. 110 lap/
- 4./ Magyarország gyáripara az 1784-85. évi gyárstatisztika tükrében /Magyar Ipar. - Iparügy 1943. okt. 1. 92-94. nov.1. 103-104. dec.1. 107-110. és 1944. jan.1. 4-5. lapok/.
- 5./ Adalékok a magyar iparszövetkezetek történetéhez. /Magyar Ipar.- Iparügyek. 1944. febr.10-11.lap/
- 6./ Wahrmann Mór. /IMIZ Évkönyve 1943. 33 lap/
- 7./ Ráth Károly. /Kenéz Béla: Ipari öntudatunk ébresztői. Bp.1943. 8.1. Részletesebben az Országos Iparos Évkönyv és Cimtár 1942. 16.1./
- 8./ Egy régi magyar mézeskalácskészítő. Beliszay Imre. /Országos Iparos Évkönyv és Cimtár. 1943. 7 lap./
- 9./ A földbirtokreform gondolata a kiegyezéstől a világháborúig. /Országut, 1935.okt. és nov. számaiban./
- 10./ Mocsáry Lajos és a nemzetiségi kérdés. /Az Ország Utja 1941. szept. 7 lap./
- 11./ Österreicher József üveggyára. /Egyenlőség, 1937. június./
- 12./ A "második Baku". Közgazdasági Szemle, 1940. ápr.-máj. Átvette a Népszava is. 9 lap./

St.sz.: 858/II.

M Ó C S Y András ajánlása akadémiai levelező tagságra

Mócsy András 1929-ben született Budapesten. 1951-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályán dolgozott. 1955-től az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Régészeti Tanszékén dolgozik, 1969 óta, mint egyetemi tanár. 1956 óta kandidátus. 1968-tól a tudományok doktora. Számos közéleti funkciót lát el és jelentős tudománypolitikai tevékenységet folytat. 12 éve a MTA Régészeti Bizottság titkára, TMB Művészettörténeti- Régészeti- Építészettörténeti Szakbizottság elnöke, Román-Magyar Vegyesbizottság tagja, a Comité Archéologique de l'Association des Études Sudest- Européennes tagja, a Deutsches Archäologisches Institut levelező tagja.

Mócsy műveinek jegyzéke tanuskodik állandó, jórészt összefoglaló, vagy új anyagot föltáró tudományos munkájáról, amely Pannonia és az egész Duna-vidék régészeti anyagának és történetének földolgozását foglalja magában. Már első jelentékeny könyvében, *Die Bevölkerung von Pannonien bis den Markomannenkriegen*, Bp. 1959. jelentkezik speciális módszere a föliratok személynév elemzése, amely különösképpen alkalmas éppen a társadalomtörténeti kérdések megoldására. A nemzetközi kritika tulnyomórészt igen pozitíven ítéli meg ezt a módszert. A bennszülöttek, a kolonizáló telepek, katonák társadalmi viszonyainak finomabb elemzését szinte csak ezzel a módszerrel lehet megközelíteni. Így munkái a római történetírás marxista módszereit és eredményeit bővítették, Néhány kritikusa hibáztatja, hogy nem a teljes régészeti anyagot használja föl. Ez a kritika nem veszi tekintetbe, hogy a régészeti anyag feldolgozásának mértéke nem elegendő, a lelőköri körülmények kétségesek, nemcsak Moesiában, de Pannoniában is. Újabb könyve *"Gesellschaft und Romanisation von Moesia Superior"* Budapest, 1972, amely Moesia Superior tartomány első monográfiája, módszerének még szélesebb nagy elismerését hozta magával. A romanizálási folyamatnak az eddiginél exaktabb feldolgozását érte el a latin nyelv és római jog vizsgálatán keresztül, amit minden méltatója elismert. Mód-

szeréhez anyagfeltárást is jelentett "Die Römischen Inschriften von Ungarn" Bp. 1972, amit Barkóczi Lászlóval együtt irt.

A Realencyclopädie der Altertumswissenschaft számára irt Pannonia címszó igen tömör és alapos összefoglalását fejleszti tovább sajtó alatt lévő legújabb munkájában, amely két fontos dunai tartomány Pannonia és Felső Moesia vizsgálatát tartalmazza. Nemcsak könyvei uttörőek, de cikkei is egy-egy igen fontos kérdés földolgozását, megoldását nyújtják. Így a római hadsereg jelentőségét a római közigazgatásban, a katonai territoriumok elhelyezkedésének jogainak, szerepének változásait dolgozta fel. Cikkei között épp úgy, mint összefoglaló munkáiban, igen nagy jelentősége van a személynév-kutatásnak a késő antik korban. A magasabb állami tisztségviselők nevének jellegét lehetett a pannoniai, dalmáciai és Felsőmoesia névkatalógusok feldolgozásával tisztázni. Az elemzéseknek ezt a metodikáját úgy belföldön, mint külföldön átvették és alkalmazzák.

Foglalkozott munkáiban ezenkívül az urbanizáció dunavölgyi fejlődésével, stratégiai és külpolitikai összefüggések felderítésével és végül a régészeti források statisztikai értékelésével, melyek különösen az újabb feldolgozásaiban hoztak másképpen meg nem közelíthető eredményeket.

Még egyszer összefoglalva, Mócsy professzor munkái a Dunavölgy római kori történetének új, marxista szemléletű koncepcióját teremtették meg.

Mindezek alapján a MTA levelező tagjának ajánlom.

Mátrai László s.k.
akadémikus

Gerevich László s.k.
akad. lev. tag

A J Á N L Á S

Székely György tv. egyetemi tanár akadémiai levelező taggá választására.

Székely György professzor - két évtizede az ELTE Középkori Egyetemes Történeti tanszékének vezetője, 1969 óta a Bölcsészettudományi Kar dékánja - köztudottan egyike a felszabadulás után kibontakozott magyar marxista történettudomány itthon és külföldön elismert, jelentős képviselőinek. Szaktudományi kutatómunkássága, egyetemi oktató tevékenysége, nem különben a szakképzés, a tudományos közélet, a tudomány nemzetközi kapcsolatai fejlesztése terén szerzett érdemei egyaránt kiemelkedők.

Tudományos kutatómunkássága eleinte főként a középkori magyar történetnek a régebbi történetírásban leginkább elhanyagolt vagy ferdén ábrázolt területeire terjedt ki: a jobbágyparasztság XIV., XV. századi helyzetével, termelésével és adózásával, differenciálódásának problémáival és osztályharcos, antifeudális mozgulásainak kiemelkedő állomásaival - a XV. század harmincas éveinek huszita jellegű mozgalmaival, az 1514. évi parasztháborúval - foglalkozott. Idevágó megállapításai alapvető fontosságúak. Kiemelkedő figyelmet érdemelnek azok a terjedelmes tanulmányai, amelyekben a huszitizmus magyarországi elterjedését, a parasztháborút megelőző időszak agrárviszonyait igen tekintélyes forrásanyag minuciózus elemzése alapján mutatta be.

Tevékenysége a továbbiakban egyre szélesebb területekre terjedt ki. A parasztság helyzetének és mozgalmainak vizsgálatában korán kezdte alkalmazni a széles körű egybevetés, összehasonlítás, kapcsolat kutatás módszerét. Vizsgálódásait fokozatosan kiterjesztette a városi-mezővárosi fejlődés kérdéseire, ezek európai párhuzamaira, valamint a feudalizmus megértéséhez különösen fontos, de sokáig elhanyagolt összehasonlító egyháztörténeti kutatásokra. Ezek mellett számos egyéb kérdéssel is foglalkozott, amelyek - mint

a reformáció különböző irányzatainak a társadalmi mozgalmakkal szoros összefüggésben végzett vizsgálata - egytől-egyig lényeges hozzájárulást jelentettek a magyar marxista történettudomány fejlődéséhez, a vizsgált korok lényegi összefüggéseinek alapos megismeréséhez és a jelenleg érvényes felfogás kialakításához. Eredményei számos hazai és külföldi konferencián - így egyebek közt a történészek nemzetközi szervezetének /CISH/ 1970-ben Moszkvában tartott XIII. kongresszusán - ismertetésre kerültek és méltánylást nyertek. Több összefoglaló munkát is irt. Önálló - saját kutatási eredményeket is érvényesítő - tudományos rangú egyetemi jegyzeteket készített, részben az egyetemi szakképzés elsődleges érdekeinek szolgálatában, majd terjedelmes - ugyancsak önálló kutatásokon alapuló és monográfiának is beillő - részeket a "Magyarország Története, Egyetemi Tankönyv" II. kötetében, illetőleg a Magyarország Története c. kétkötetes összefoglaló mű középkori fejezeteiben. Nemrégén készítette el Olaszország régebbi történetének összefoglalását, amely - áttekintő jellege ellenére - szintén önálló szempontokat és eredményeket érvényesít. Jelenleg a tíz kötetre tervezett Magyarország Története I., és II. kötetének XII., és XVI. századi részeit írja és az I. kötet főszerkesztőjeként az egész mű szerkesztésében vesz részt.

Ez a jelentős terjedelmű, sokoldalú kutató tevékenység olyan eredményeket hozott létre, amelyek fontos szerepet tölthettek és töltenek be a magyar marxista történettudomány fejlesztésében.

Ezt a tudományos kutatói tevékenységet Székely olyan körülmények közt fejtette ki, amikor egyéb - különben magukban sem kevésbé fontos - kötelezettségei, megbízatásai rendkívül sok idejét és erejét vették igénybe. Ilyenfajta munkásságát csaknem lehetetlen, talán nem is szükséges részletezni. Elég arra utalni, hogy fontos szerepe volt az egyetemi tankönyveket előkészítő munkaközösségi rész kutatások szervezésében és irányításában. Lektori, opponensi, minősítésekkel és könyvkiadással kapcsolatosan a marxista tudományos igényesség érdekében kifejtett tevékenységét - amely

a történelem körén kívül kiterjedt a régészet, a művészettörténet, a jogtörténet és más rokon tudományok területeire is - alig lehet áttekinteni. Fontos társadalmi funkciókat látott el: emellett, hogy számos akadémiai bizottság és tudományos testület tisztségviselő tagja, hosszú évekig volt a Magyar Történelmi Társulat főtitkára, Párttitkár volt a M.Tud. Akadémia Történettudományi Intézetében, utóbb igen fontos pártfunkciókat töltött be az egyetemi pártbizottságban, illetőleg a végrehajtóbizottságban. Felelős állami funkciókban dolgozott és dolgozik jelenleg is: kritikus időkből évekig volt az ELTE oktatási rektorhelyettese, most /immár második ciklusban/ a Bölcsészettudományi Kar dékánja, stb.stb.

Egyfelől tudományos teljesítményének súlyát mérlegelve, másfelől egyéb területeken kifejtett tevékenységének jelentőségét is tekintetbe véve, a történettudomány több vezető képviselője már évekkel ezelőtt arra a véleményre jutott, helyes volna Székely számára védelem nélkül megítélni a doktori fokozatot. A Tudományos Minősítő Bizottság történettudományi szakbizottsága pedig már 1969. december 5-i ülésén állást foglalt emellett, hogy - minimális kiváncsalmként - legalább a rövidített /tézises/ védést kellene számára lehetővé tenni. Mindkét elgondolást az a meggyőződés sugallta, hogy Székely eddigi tevékenysége alapján minden tekintetben alkalmas arra is, hogy az Akadémia tagjai sorába lépjen.

Mint hogy a jelek szerint rövid időn belül lehetőség nyílik a doktori fokozat ügyének megfelelő rendezésére, helyénvalónak tartom, hogy már most megtegyem ajánlásomat Székely György professzor akadémiai jelölése érdekében.

Meggyőződésem, hogy akadémiai levelező taggá választása nagy erősítést jelentene mind a történettudomány, mind általában a társadalomtudományok kívánatos fejlődésében.

A javaslatot támogatom:

Elekes Lajos s.k.
tv. egyetemi tanár
a MTA lev. tagja

Andics Erzsébet s.k.
akadémikus
egyetemi tanár

Előterjesztés az 1973. évben megválasztandó akadémiai tagok jelölésére

Levelező taggá jelölésre javaslom Dr. B e r é n y i Dénest, a fizikai tudományok doktorát, az MTA ATOMKI tudományos osztály-vezetőjét.

Dr. Berényi Dénes egyetemi tanulmányainak befejezése /1952/ óta végez kutatómunkát Debrecenben és az elmúlt mintegy 20 év alatt kimagasló, nemzetközileg is elismert tudományos eredményeket ért el, egy tudományos kutató osztályt fejlesztett fel, amelyen belül számos igen értékes munkatársat nevelt. Az eltelt idő alatt 95 tudományos dolgozata jelent meg, ebből 52 nemzetközi folyóiratban. Szellemi irányítása alatt működő munkatársai tollából további 38 tudományos dolgozat jelent meg, amelyekben Berényi nem társszerző.

Fentiekén kívül mintegy 50 ismeretterjesztő egyéb publikációja is van.

Tudományos munkásságát mély elméleti felkészülés és a fizikai jelenségek lényegének megismerésére való törekvés jellemzi, de ugyanakkor munkatársaival együtt sok értékes magfizikai adatot is gyűjtött. Főbb eredményei közül különösen a következő három területet szeretném kiemelni:

1/ Pozitív beta-bomlásnál a belső fékezési gamma sugárzásnak első ízben sikeres kimutatása, megvizsgálása és összehasonlítása az elmélettel.

2/ Negatív beta-bomlást kísérő belső fékezési gamma-sugárzás területén évtizedes ellentmondásos külföldi vizsgálatokkal szemben - új módszerek helyesen megválasztott kísérleti feltételek alkalmazásával - tiszta, egyértelmű helyzetet teremtett, kimutatta a jelenségre vonatkozó elméleti feltevések helyességét. Számításokkal és kontroll kísérletekkel tisztázta más szerzők ellentmondásainak okát.

3/ Belső konverziós vizsgálatok a magasabb /L.M.N/ atomhéjakon. A konverziós együtthatókra vonatkozó ezen mérések igazolták a legújabb elméleti számításokat, amelyek átvezetnek a magfizika és a héjfizika határterületére.

A fenti két első eredmény az alapvető kölcsönhatások szempontjából fontos, mert a belső fékezési gamma sugárzás jelenségét két alapvető kölcsönhatás, az elektromágneses és a gyenge kölcsönhatás egymásra hatása hozza létre. A harmadik a molekula és a szilárdtest szerkezet belső konverziós elektronokkal történő vizsgálatának alapjaihoz járul hozzá és így gyakorlati alkalmazási lehetőségekkel biztat.

Berényi és munkatársai e vizsgálatai igen jelentős nemzetközi elismerést keltettek, kézikönyvek és nagyszámu tudományos közlemény idézi azokat.

Egész pályafutása alatt részt vett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen /amelynek címzetes docense/ az egyetemi oktatásban és vezetése alatt számos diplomamunka, doktorátus és kandidátusi munka készült el.

Tudományos pályafutása mellett jelentős arányban részt vett tudományos közéletünkben, a TMB munkájában, Eötvös Társulatban, hazai és nemzetközi folyóiratok szerkesztésében, bizottságokban, stb.

A fenti tájékoztatásommal kapcsolatban részletes anyagot mellékelek.

Dr. Berényi Dénes tudományos fejlettsége, elért eredményei, nemzetközi tekintélye és hazai tudományos és felsőoktatási érdemei alapján egyaránt a legmesszebbmenően érdemesnek tartom az akadémiai levelező tagságra és ezért tisztelettel javaslom a jelölését.

1972. szeptember 11.

Marx György s.k.
akadémiai lev. tag

Dr. Szalay Sándor s.k.
akadémikus

Tisztelt III. Osztály!

Alulírottak javasoljuk a tisztelt Osztálynak, tegyen előterjesztést az MTA Elnöksége útján Akadémiánk 1973. évi közgyűlésére, hogy Bozóky Lászlót, a fizikai tudományok doktorát válasszák meg akadémiánk levelező tagjává.

Tudományos tevékenység

Bozóky László tudományos munkássága igen sokrétű. Röviden a következőképpen csoportosítható:

1. Spektroszkópia. Különleges gerjesztési technika kidolgozásával sikerült az ionizált oxigén molekula színképét kellő fényerővel Rowland körön tartósan előállítani és a gerjesztést erős mágneses tér bekapcsolásánál is fenntartani. Az így nyert II. sávrendszer felvételeinek analizálásával nyert molekuláris állandóit a szakkönyvek ma is mint a legpontosabb értékeket tartják nyilván. Az I. sávrendszer Zeeman-effektusának előállításával először sikerült az átmenet kvartett voltára kísérleti bizonyítékot szolgáltatni.

2. Dozimetria. Már 1938-ban megépítette hazánkban az első, ma is működő abszolút R-dózis meghatározására alkalmas precíziós mérőberendezést. Három évtizeden át hazánk valamennyi röntgen-dózismérőjét közvetlenül, vagy közvetve ezzel a dózis standarddal hitelesítették, aminek fundamentális tudományos jelentőségét az illetékes nemzetközi világszervezetek is elismerték: az Egészségügyi Világszervezet /WHO/ 1970-ben, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség /IAEA/ 1971-ben kérte fel Bozókyt széles körű nemzetközi kooperációs dózismérések elvégzésére, illetve a Bécsben megrendezett 14 tagú nemzetközi munkabizottsági üléseken való részvételre.

A gyakorlati dózismérések terén is nagy jelentőségű, a nemzetközi szakirodalom által is idézett eredményeket ért el teljesen eredeti - szabadalmakkal is védett - elgondolásokon

alapuló, saját kezűleg előállított, majd részben iparunk által is gyártott különféle szellemes készülékeivel, mint pl. a katasztrófa dózisos méréséhez készített kondenzátor kamrák, a mágneses kapcsolású ionizációs kamrák, az egzakt dóziseloszlások mérésére szolgáló, pontszerű méréseket lehetővé tevő mikro kamrák, különféle betatron dozimetriai eszközök és metodikák, stb. Mindezek tudományos értékét jelentősen fokozza az a körülmény, hogy a legutóbbi 3 év során végzett nemzetközi összehasonlító mérések a metodikák pontosságát nem várt mértékben igazolták.

3. Radioktáv sugárforrások és velük végzett vizsgálatok.
Biológiai tracer vizsgálatok céljaira már 1951-ben mesterséges radioizotópokat állított elő nagy mennyiségű rádium felhasználásával készített különféle neutron források segítségével és ezzel 3 évvel megelőzte a hazánkba importált első mesterséges radioizotópokat. Ezt követően megtervezte és megépítette az első B-szintű - nyílt izotópok feldolgozására alkalmas - laboratórium komplexumot és ebben a legkülönbözőbb orvostudományi, ipari, geológiai, hidrológiai, kohászati, stb. kutatások céljaira szolgáló speciális sugárforrásokat készített és ezekkel az említett területeken a kutatásokat el is kezdte és nemzetközileg is elismert, illetve külföldön továbbfejlesztett eredményeket ért el. A publikációkban felsorolt eredmények közül e helyen megenlítjük a neutron-lyukszelvényezéssel kapcsolatos már 1954-ben végzett vizsgálatokat, a ritkaföldfémek neutron aktiválásával kapcsolatos vizsgálatokat, a hazai gynecológiai sugárterápiában új korszakot megnyitó radio-kobalt tubusokat, gyöngyöket és gombákat, illetve az ezek körüli dózisterek precíziós vizsgálatát, a hazai kőolajbányászatban először általa végzett bélésű cementezés vizsgálatok sugárforrásaival és aplikátorait, valamint a bázakerettyei első mérések sikeres eredményeit, a speciális radioarany ötvöztetésű alumínium forrásokat, amelyekkel sikerült az inotai alumínium kohókban az átfolyó áram hatásfokának a vizsgálatára megfelelő, külföldön nagy visszhangot keltett metodikát kidolgozni, végül a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség által igen nagyra értékelt, teljesen új típusu

kobaltágyut, a Gravicert-et, mely minden más kobaltágyuval ellentétben 100 %-os sugárvédelmet biztosít és a terápiás besugárzások mellett széles körű tudományos vizsgálatok céljaira is alkalmas annak következtében, hogy a töltet az ólom besugárzófejből sugárvédeletten kitolható. A házilag készített prototípussal végezte el hazánkban az első sugársterilizációs és számos sugárkémiai, sugárbiológiai, növénygenetikai kísérleteket természetesen különféle egyetemi tanszékekkel és MTA kutatóintézetekkel kooperációban.

A Gravicert kobaltágyut a Medicor Művek gyártásba vette, amivel nemcsak sok millió forint devizát takarítottunk meg, hanem exportra is került belőlük.

4. Inkorporált radiotív anyagok mérése. 1962-63-ban házilag építette fel hazánkban az első gésztetszámláló berendezést. Ezzel a hazai sugárvédelmi mérések fegyvertára egy tudományos és gyakorlati szempontból egyaránt nagy jelentőségű eszközzel bővült. Megkezdődhettek a rádiumot inkorporált személyek egzakt mérései, a retenció és excretio folyamatainak vizsgálata. Az utóbbi két évben klinikai osztályokkal kooperálva folynak a ^{59}Fe absorptiójára is vizsgálatok.

5. A rács-besugárzások fizikai alapjainak vizsgálata. E rendkívül fontos határterületeken számos publikáció ismerteti az elért, a nemzetközi szakirodalom által sokszor idézett fundamentális fizikai mérések eredményeit, amelyek alapján sikerült a teljesen új típusu projekciós rácsokat mind röntgen, mind gamma sugárzásokhoz megszerkeszteni és az idevonatkozó fogalmi meghatározásokat megalkotni.

6. A gamma sugárzások törvényszerűségei széles sugárnyalábok szóródásánál. Nagy kísérleti apparátussal különféle beesési és szórási szögeknel, különböző fajtájú és vastagságú anyagoknál vizsgálta a ^{60}Co gamma sugárzásának szóródási törvényszerűségeit. A szekunder sugárforrás fogalmának bevezetésével a jelenséget áttekinthetővé tette és a szórt sugárzás dózisintenzitásának számítására formulákat, táblázatokat állapított meg.

7. Sugárvédelem. Figyelembe véve, hogy a megengedhető maximális dózisek az utolsó 25 év során több mint 1 nagyságrenddel csökkentek, a radioaktív sugárforrások orvosi alkalmazásának valamennyi területén nagyszámu mérés és számítás alapján rendkívül hatékony és az elvégzendő munkákat legkevésbé zavaró védelmi berendezéseket, munkaeszközöket konstruált, amelyekkel sok évvel megelőztük valamennyi általunk ismert más országot. A környezetvédelmi mérései közül kiemelkedők a folyamatos csapadék aktivitás mérések, a talaj és növény aktivitás vizsgálatok, valamint a levegőszennyeződés mérések.

8. Biofizikai vizsgálatai közül említést érdemelnek az elektromos tér sejtosztódásra gyakorolt hatásának a vizsgálata, a szcintigráfias feltérképezés határainak és a csont sugárgyengítési együtthatójának vizsgálatával kapcsolatos eredmények, valamint az álló és mozgómezős kobaltágyuk izodózis görbéinek bemérése, illetve ezek kombinálása.

9. Az Interkozmosz szovjet-magyar kooperációs program keretében az utolsó három évben a párhuzamos nyalábu egésztést besugárzás paramétereit és a térfogatdózis közötti összefüggések kísérleti vizsgálata terén elért eredmények kiemelkedők.

Tudományos publikációi, könyvei, könyv részei 12 országban jelentek meg, szám szerint 125. Egyéb tudományos jellegű munkái, mint tanfolyami jegyzetek, szabadalmak, bírálatok stb. meghaladják az 50-et.

Oktatói és társadalmi tevékenység

1948 óta intenzíven részt vett a röntgen asszisztensek, technikusok és radiológus szakorvosok kiképzésében, majd az orvosok és közép-káderek részére évente megrendezett izotóp-tanfolyamok oktatási munkájában. Emellett számos Mérnök Továbbképző Intézeti, Honvédségi, MTESZ és Atomenergia Bizottsági izotóp tanfolyamon oktatott. 1952 óta az ELTE-en rendszeresen előadásokat tart.

1954-ben az MTA Központi Izotóp Bizottságának a tagjává nevezték ki és mint ilyen számos előadással, szaktanácscsal, tervek készítésével stb. mozdította elő a radioizotópok alkalmazását. 1956-ban az Országos Atomenergia Bizottság tagjává nevezték ki, 1956-58-ig mint az OAB Egészségvédelmi és Műszaki Biztonsági Szakbizottságának elnöke, 1958-67-ig, mint az OAB Egészségvédelmi és Orvosi Alkalmazási Szakbizottságának tagja tevékenyen részt vett a radioizotópok biztonságos felhasználásához szükséges műszaki felvételek, szervezési és ellenőrzési kérdések kidolgozásában, mint pl. sugárvédelmi mérőműszerek kifejlesztése és gyártásának beindítása, egy központi izotóp-temető létesítése, stb.

1954 óta a Magyar Szabványügyi Hivatal hazai és nemzetközi sugárvédelmi szabványait kidolgozó állandó bizottságának az elnöke és mint ilyen 16 MSZ, illetve KGST szabványt hozott tető alá. 1957-ben a Magyar Elektrotechnikai Egyesület Radiológiai Szakosztályának az elnökévé választották. 1961 óta a Magyar Biofizikai Társaság elnökségi tagjaként részt vesz a hazai biofizikai kutatások szervezésében és fejlesztésében. Ugyanebben az évben tagja lett az Országos Béketanács Tudományos Bizottságának. 1962-ben a Magyar Elektrotechnikai Egyesület Tudományos Tanácsának tagjává, 1965-ben a Méréstechnikai és Automatizálási Tudományos Egyesület Orvostechnikai Szakosztályának vezetőségi tagjává és a Radiológus szakcsoport elnökévé választották.

1962 óta az Eötvös Lóránd Fizikai Társulat elnökségének tagjaként, majd mint a Társulat 1962-ben megalakult Sugárvédelmi Szakcsoportjának elnöke tevékenyen részt vesz az egyesület széles körű társadalmi munkájának az irányításában, sugárvédelmi iskolák, tudományos előadások és ankétok, magyar és nemzetközi sugárvédelmi kongresszusok rendezésében.

1968 óta tagja az OAB Nukleáris Bizottsági Szakbizottságának, 1967-ben, majd 1970-ben az Egészségügyi Minisztérium és az MTA közös Radiológiai és Orvosi Izotóp Alkalmazási Bizottságának, 1971-ben az "Ember és Környezete" Magyar Nemzeti Bizottságának a tagjává nevezték ki.

1966-ben Rómában bevásztották az ujonnan megalakult Nemzetközi Sugárvédelmi Társulat /IRPA/ 6 tagu intézőbizottságába, majd 1970-ben Brightonban, mint legtöbb szavazatot kapott intézőbizottsági jelölt újabb 6 évre bekerült az IRPA vezetőségébe. 1966-ban az IRPA Magyar Nemzeti Bizottságának az elnökévé nevezték ki.

1955 óta hivatalos kiküldetésben, illetve külföldi meghívásokra /Lengyel és Bolgár Tudományos Akadémiák, Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, IRPA/ számos alkalommal járt külföldön, ahol tudományos előadásokat tartott, KGST, ISO konzultációkon, munkabizottsági üléseken, stb. vett részt. 1964 óta a FIZIKAI SZEMLE, 1965 óta a TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY szerkesztőbizottságának tagja.

A Tudományos Minősítő Bizottság munkájában aspiránsok vezetésével, vizsgáztatással, 12 kandidátusi, ill. doktori disszertáció opponálásával és számos védés bizottsági munkájával kapcsolódott be.

Életrajzi adatok

Bozóky László 1911. május 4-én született Nagyváradon. Gimnáziumi tanulmányait Vácott végezte, ahol 1930-ban jeles eredménnyel érettségizett. Ezután a budapesti Tudomány Egyetemre iratkozott be matematika-fizika szakos tanárjelöltnek és 1935-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett.

Közben 1933-ban bekapcsolódott a Műegyetemen a nemesgázok Zeeman-effektusára vonatkozó vizsgálatokba, majd Schmid Rezső vezetésével molekula spektroszkópiái tárgyú doktori disszertációt készített. Doktori szigorlatot 1936-ban tett summa cum laude eredménnyel.

1936-37 években Otto Hahn dahlemi intézetében mag-fizikai, majd W.Friedrich Institut für Strahlenforschung intézetében dozimetriai tanulmányokat folytatott. 1937 nyarán az Eötvös Lóránd Rádium és Röntgen Intézet fizikai laboratóriumába hívták haza, ahol az Intézetnek 1949-ben Országos Onkológiai Intézetté való

átszervezése után mint tudományos osztályvezető ma is dolgozik. 1938-tól 1944-ig, mint fizetésképtelen tanársegéd továbbra is részt vett a Műegyetem Kisérleti Fizikai Intézetének kutatási és oktatási munkáiban. 1952-ben tudományos munkássága alapján egyetemi magántanárrá habilitáltak és azóta az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen a radiológia tárgyköréből rendszeresen előadásokat tart. 1953-ban a Tudományos Minősítő Bizottság a fizikai tudományok kandidátusává, majd 1964-ben a fizikai tudományok doktorává nyilvánította.

1951 óta részt vett a Magyar Tudományos Akadémia Központi Fizikai Kutató Intézetének tervezési munkáiban, majd 1952-től 59-ig mint a Radiológiai Osztály vezetője dolgozott félállásban a KFKI-ban. 1960-ban az Országos Atomenergia Bizottság Izotóp Intézetéhez került át, ahol 1967-ig mint szakértő, azóta mint az Intézet Tudományos Tanácsának tagja működik. 1965-ben az ELTE Atomfizikai Tanszékének előterjesztésére egyetemi tanári címet kapott.

Kitüntetései: 1955-ben Munka Érdemrend, 1966-ban Kiváló Ujító bronz fokozata, 1967-ben Munka Érdemrend ezüst fokozata, 1971-ben arany koszorús törzsgárda jelvény és a Magyar Szabványügyi Hivatal Emlékplakettje.

Budapest, 1972. szeptember 29.

Tarján Imre s.k.
akadémiai lev.tag

Kovács István s.k.
akadémikus

Marx György sk.
akadémiai lev.tag

Előterjesztés az 1973. évben megválasztandó akadémiai tagok
jelölésére

Levelező taggá jelölésre javaslom dr. C s i k a i Gyulát, a fizikai tudományok doktorát, a Kossuth Lajos Tudományegyetem professzorát.

Dr.Csikai Gyula egyetemi tanulmányait 1953-ban fejezte be Debrecenben és az azóta eltelt 19 év alatt tehetséges, szorgalmas munkával nemzetközileg is elismert tudományos eredményeket ért el és eredményesen nevelt fiatal munkatársakat is. Az eltelt idő alatt 66 tudományos dolgozta jelent meg, 50 idegen nyelven, ebből 33 nemzetközi folyóiratban. Kritikai irányítása mellett fiatalabb munkatársai tollából további 52 dolgozat jelent meg. Dr.Csikai Gyulának a tudományos dolgozatokon kívül 7 ismeretterjesztő, felsőoktatási és egyéb közleménye is van, amelyek listáját az Osztályülésen bemutatom.

Tudományos munkásságát nagy szorgalom, akaraterő és kísérleti ügyesség jellemzi, amivel legyőzi a technikai nehézségeket. Alapos irodalmi elmélyüléssel a vizsgálataihoz szükséges elméleti háttérben is rendkívül tájékozott.

Tudományos munkásságának területei közül főként a következőket szeretném kiemelni:

1/ Kandidátusi munkájában /1956/ a ködkamrával lefényképezte a neutrínó visszalökő hatását a hélium-6-os beta bomlás individuális atomi eseményeiben. Ez a munka akkor is nagy nemzetközi érdeklődést keltett, bár a debreceni intézet akkori rossz felkészültsége miatt évekkel később készült el, mint szeretttük volna és közben dr.Csikai Gyulának rendkívüli kísérleti, technikai nehézségeket kellett leküzdenie. Az egyik neutrínó visszalökési felvétel mintegy klasszikusnak számít, tankönyvek hozták le.

2/ Az általa kifejlesztett kisneutrongenerátorral nagyszámu /n,2n/ magreakció hatáskeresztmetszetet mért meg és széles tömegszám tartományra érvényes Z-N szimmetria paraméter függést állapított meg. /Csikai-Pető effektus/

3/ Egyéb neutronreakciós vizsgálatai során kimutatott egy új reakciótypust, az $/n, {}^3\text{He}/$ folyamatot. Nagyszámu korábban ismeretlen $/n, \text{alfa}/$, $/n, p/$, $/n, t/$, $/n, 2n/$ és $/n, \text{gamma}/$ hatás keresztmetszet értéket mért meg és az adatokban több - a mag szerkezettel összefüggő - tendenciát ismert fel. Szigoru korrelációt állapított meg a magrádiusz paraméter és az egy nukleonra eső átlagos kötési energia között. Empirikus összefüggést adott meg a totális, elasztikus és nonelasztikus hatás keresztmetszetek kiszámítására, majd ennek elméleti értelmezése az elektron szórás kísérletekből és a neutron kölcsönhatásokból nyert magrádiusz paraméter értékek teljes összhangját eredményezte.

Neutronfizikai munkái nemcsak ismertek a nemzetközi szakirodalomban, de több területen inspirálólag hatottak a kutatások kiszélesítésére.

Ujabban a magfizikai módszerek gyakorlati, ipari alkalmazásában szép hazai eredményeket ért el.

1967-től a Kossuth Lajos Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Tanszékének igazgatását vette át és eredményesen fejlesztette fel a tanszék munkáját neutronfizikai vizsgálatok irányában. A vezetése alatt álló fiatal tanszéki kutatók és oktatók igen szépen fejlődnek.

A fenti tájékoztatással kapcsolatban részletes anyagot mellékelek.

Dr. Csikai Gyulát tudományos produktivitása, elért eredményei és azok nemzetközi visszhangja alapján a legmelegebben ajánlom akadémiai levelező tagságra és ezért tisztelettel javaslom a jelölését.

Marx György s.k.
akadémiai lev. tag

Dr. Szalay Sándor s.k.
intézeti igazgató
MTA rendes tagja

Nagy Károly s.k.
akadémiai lev. tag

CSIKAI GYULA TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEINEK JEGYZÉKE

- 1./ Csikai Gy. Kisméretű villanó (Flash) lámpa. Magyar Fizikai Folyóirat, 3, (1955) 417.
- 2./ J. Csikai Photographic Evidence for the Existence of the Neutrino. Nuovo Cimento, 5, (1957) 1011.
- 3./ Csikai Gy. Precíziós automatizált expanziós ködkamra. MTA III. Oszt. Közl., Hrehuss Gy. 7, (1957) 137.
Szalay S.
- 4./ Csikai Gy. A neutrínó visszalökő hatásának és az elektron-neutrínó szögkorrelációjának vizsgálata a ^6He beta-bomlásánál Wilson kamrával. Kandidátusi értekezés (1957).
- 5./ Csikai Gy. Neutrínó visszalökő hatásának és az elektron-neutrínó szögkorrelációjának vizsgálata a ^6He beta-bomlásánál Wilson-kamrával. MTA III. Oszt. Közl., 8, (1958) 245.
- 6./ Чинаи А. Салаи Эффе́кт отда́чи нейтрино в β -распаде ^6He жэтф том 35, вып. 5 /11/ 1958 г.
- 7./ J. Csikai The Electron-Neutrino Angular Correlation in the Decay of ^6He .
A. Szalay The 1958. Annual International Conference on High Energy Physics at CERN.
- 8./ A. Szalay The Recoil Effect of the Neutrino in the Beta-Decay of ^6He . International
J. Csikai Conference on Mesons and Recently Discovered Particles, Padova-Venezia 22-28 Sept. p. IV. 8. (1957)
- 9./ A. Szalay Critical Comments on the Investigation of the Electron-Neutrino Angular
J. Csikai Correlation by the Cloud-Chamber Method. Acta Phys. Hung., 13, (1961)
J. Baesó 437.
- 10./ Csikai Gy. Termikus neutronok albedójának vizsgálata. Magyar Fizikai Folyóirat,
Daróczy S. 7, (1959) 507.
- 11./ J. Csikai The Effect of Gamma-Background on the BF_3 Proportional Counter.
M. Buczkó Nuclear Instruments and Methods, 8, (1960) 73.
- 12./ Csikai Gy. Neutronok diffúziós hosszának mérése vízben. ATOMKI Közl., 2 (1960)
Dede K. 218.
- 13./ Csikai Gy. Neutronok diffúziós hosszának mérése. Magyar Fizikai Folyóirat, 8, (1960) 1.
Dede K.:
- 14./ Csikai Gy. BF_3 számláló kritikus radiuszának vizsgálata. ATOMKI Közl., 2, (1960)
Molnár E. 218.
Schlenk B.
- 15./ Buczkó M. BF_3 proportionális neutronszámlálók vizsgálata. ATOMKI Közl., 2,
Csikai Gy. (1960) 29.
- 16./ Csikai Gy. Sb-Be fotoneutron-forrás készítése. ATOMKI Közl., 3, (1961) 59.
Schadek J.
- 17./ J. Csikai Investigations About the Critical Radius of the BF_3 Counters. Nuclear
E. Molnár Instr. and Methods., 10, (1961) 121.
- 18./ J. Csikai Measurements of the Diffusion Length of Thermal Neutrons in Water from
A. Daróczy 16 to 89°C and in Diphyll (Dowtherm A) at 185°C . J. Nucl. Energy
K. Dede Part A-B. Reactor Science and Technology, 15, (1961) 204.
- 19./ Csikai Gy. Termikus neutronok diffúziós hosszának mérése vízben $16-89^\circ\text{C}$ -ig és
Daróczy S. diphyllben (Dowtherm A) 185°C -on. Magyar Fizikai Folyóirat, 9,
Dede K. (1961) 175.

Javasolom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1973. évi rendes közgyűlése válassza F o d o r G é z a egyetemi tanárt, a matematikai tudományok doktorát, a III. Osztály keretében az Akadémia l e v e l e z ő tagjává.

Fodor Géza kiváló matematikus kutató egyéniség. Kutatási területe elsősorban a halmazelmélet körébe tartozik, ezen belül főként a kéttagu relációkkal és azok általánosításával, a halmazleképezésekkel, a halmazideálok, valamint a transzfinit számokon értelmezett függvények elméletével foglalkozik.

A kéttagu relációk és a halmazleképezések elmélete új ága a halmazelméletnek. Az első idevágó eredmények magyar matematikusoktól /Turán Pál, Grünwald Géza, Lázár Dezső/ származnak. Elmélette lengyel matematikusoknak /W. Sierpinski, S. Ruziewicz és mások/ ez eredményekre épülő munkája nyomán vált. Az idevágó kutatásokba sok más matematikus is bekapcsolódott, /pl. F. Bagemihl, S. Ginsburg, R. Radó, Erdős Pál, Hajnal András, Máté Attila/. E kutatások keretében fontos szerepe van az un. független halmazok létezésére vonatkozó problémáknak, azok közül is elsősorban a következő kettőnek: ha m és n végtelen számosságok, n kisebb mint m , S pedig egy m számosságú halmaz, amelynek minden eleméhez hozzá van rendelve egy azt nem tartalmazó, n -nél kisebb számosságú részhalmaza S -nek, akkor van-e S -nek m számosságú független részhalmaza, azaz olyan halmaz, amely bármely elemének képétől idegen /Ruziewicz-féle probléma/, továbbá, hogy ugyanezen feltételek mellett S felbontható-e legfeljebb n független halmaz összegére /Erdős-féle probléma/.

Fodor Géza bebizonyította, hogy az Erdős-féle problémára pozitív a válasz. Ennek az is következménye, hogy a Ruziewicz-féle problémára is pozitív a válasz minden olyan m számosság esetén, amely nem bontható fel n vagy annál kevesebb nála kisebb számosság összegére, így többek között minden reguláris számosságra. Felvetette továbbá a Ruziewicz-féle probléma következő, alkalmazásai szempontjából is érdekes általánosítását: van-e ugyanazon feltételek mellett S -nek olyan m számosságú R rész-

halmaza és olyan m -nél kisebb számosságú P részhalmaza, hogy R bármely két különböző eleméhez tartozó képhalmazok metszete részhalmaza P -nek. Bebizonyította, hogy e problémára a válasz pozitív minden olyan számosságra, amely nem állítható elő legfeljebb n nálánál kisebb számosság összegeként, továbbá az általánosított **kontinuum-hipotézis feltételezésével** teljes kivizsgálását adta a problémának. Eredményei egy részét segédeszközként lehet felhasználni a halmazelmélet olyan modelljei konstruálásához, amelyben létezik Szuszlin-fa /Tennenbaum-modellek/, ill. amelyekben létezik Kurepa-fa /Stewart-modellek/.

Fodornak a transzfinit számokon értelmezett függvények elméletében elért eredményei főként olyan függvényekre vonatkoznak, amelyek regresszivek, vagyis amelyek értéke mindig kisebb a független változónál, továbbá amelyek divergensek, vagyis amelyek az értelmezési tartományukkal konfinális halmazon nem konstansok. - A regresszív függvények elméletének megalapozása elsősorban Fodor műve. Ennek az elméletnek nagyon fontos tétele a Fodor-féle alaptétel, amely szerint stacionárius, vagyis olyan halmazon értelmezett regresszív függvény, amelyen nem létezik divergens regresszív függvény, egy stacionárius részhalmazon szükségképpen korlátos. E tételnek az a speciális esete, amikor a szóban forgó stacionárius halmaz /a regresszív függvény értelmezési tartománya/ egy nem megszámlálható reguláris számosság részhalmaza, azzal ekvivalens, hogy ilyen számosság nem stacionárius részhalmazai normális ideált alkotnak a halmazideálok elméletében fontos szerepet játszó, Dana Scott által bevezetett értelemben. Fodor e tételének alkalmazásaként Hajnal András mély tételüket bizonyított be a partició-elméletben.

A regresszív függvények elméletének fontosságát és gazdag matematikai tartalmát mutatja ez elméletnek, pontosabban annak általánosításának, kapcsolata a valós mérték létezésének problémájával. Ehhez a regresszív függvények elméletének egy messzemenő általánosítására van szükség, amely Fodor Gézától és Hajnal Andrástól származik. Fodor tételei és azoknak bizonyításai minden további nélkül igazak maradtak, ill. elvégezhetők voltak erre az általánosításra is. E tételeknek, továbbá egy ugyancsak Fodortól

származó, stacionárius halmazok felbonthatóságára vonatkozó tételnek, korolláriumaként adódott egy több mint 30 éves probléma megoldása, amennyiben sikerült bebizonyítani az elérhetetlen számosságok egy kiterjedt osztályára, hogy valóban nem mérhető, vagyis, hogy nem definiálható rajtuk valós mérték. /Ezt az eredményt R.M. Solovay, R.Jensen és D.H. Fremlin hasonló eredményétől függetlenül érte el Fodor Géza Hajnal Andrással együtt./ Fodor megadott egy iterációs eljárást is a szóban forgó nem mérhető számosságok előállítására.

Fodor felsorolt eredményei csak egy részét alkotják egyedül, vagy társszerzővel elért eredményeinek, azonban ezeket hangsúlyozottan kívántam kiemelni, mert ezeket tartom eredményei közül a legfontosabbaknak. Azonban még számos további eredményét is kiemelhetném, így pl. a független halmazok létezésére vonatkozó további eredményeit, valamint a belső halmazleképezésekre vonatkozó eredményeit, amelyeket részben Erdős Pállal és Hajnal Andrással közösen ért el, vagy a már említett iterációs eljárásra vonatkozó eredményeiből kiinduló, a nagy számosságokkal kapcsolatos axiomatikus vizsgálatokban fontos szerepet játszó, vagy az elérhetetlen számosságok aritmetikai osztályozására vonatkozó eredményeket, amelyeket Máté Attilával közösen ért el.

Fodor Gézának számos, társszerzőkkel közösen elért eredménye azt mutatja, hogy kutatásai más kutatókra is inspirálólag hatottak, Erre számos további példát lehet felhozni. Így pl. Erdős Pál és Hajnal András a végtelen gráfok színezési problémáinak vizsgálata során általánosították Fodornak a független halmazokkal kapcsolatos felbontási tételét; a regresszív függvényekre vonatkozó, már említett tételét pedig D.Kurepa parciálisan jólrendezett halmazokra, Máté Attila rendezett halmazokra, Babai László és Máté Attila lokálisan kompakt topológikus terekre terjesztette ki, továbbá Juhász István, majd Hajnal András, hasonló, de más irányu kiterjesztésekhez jutottak; R.M.Solovay pedig nemrég bizonyította be Fodornak egy, stacionárius halmazoknak "sok" stacionárius halmazra való felbonthatóságára vonatkozó sejtését.

Fodor Géza hatása más kutatókra, többek között tanítványaira, elsősorban annak köszönhető, hogy kitűnő előadó. 1949 óta rendszeresen részt vesz az egyetemi oktató munkában, ez a tevékenysége aspiranturája alatt sem szünetelt. Kezdetben, díjtalan, később díjas demonstrátorként, majd gyakornokként, főleg gyakorlatokat vezetett a mechanika, elektrodinamika, majd az analízis, komplex függvénytan és valós függvénytan tárgyakhoz /1948-50, majd aspiranturája idején, 1951-54/. Kandidátusi disszertációjának megvédése után /1954/ előbb mint akadémiai tudományos munkatárs /1954-59/, majd mint egyetemi docens /1959-67/, a tudományok doktora fokozatért benyújtott disszertációja megvédése után /1967/ mint egyetemi tanár, különböző főkéllégiumok /Analízis I-III, Differenciálegyenletek, Matematikai logika és Halmazelmélet/, továbbá speciálkéllégiumok /Topológia; a halmazelmélet területéről választott különböző tárgykörök/ tartásával is részt vett a felsőoktatási munkában. Jelenleg a József Attila Tudományegyetem Halmazelméleti és matematikai logikai Tanszékének vezetője /1971-től/ Hallgatói körében nagyon népszerű, különösen eredményesen foglalkozik tehetséges hallgatóival.

Fodor Géza nagyon aktív társadalmi és tudománypolitikai tevékenységet fejt ki. 1956 elején lett az MDPtagjelöltje, majd az átigazolás után az MSZMP tagja. Eleinte a KISZ vonalán végzett társadalmi munkát, majd 1958-tól az egyetemi Pártbizottság Végrehajtó Bizottsága mellett működő szervezőbizottságban, 1962-től 1968-ig pedig az Egyetemi Pártbizottság Végrehajtó Bizottságában és a Szegedi Városi Pártbizottságban tevékenykedett. Jelenleg a JATE Természettudományi Karán a matematikus pártcsoport vezetője. Évek óta tagja a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai Bizottságának, a TMB Matematikai Szakbizottságának, valamint a Bolyai János Matematikai Társulat Elnökségének és különböző bizottságainak. 1960-tól 1966-ig a Szegedi Tudományegyetem, ill. a József Attila Tudományegyetem rektorhelyettese, később tudományos rektorhelyettese volt és e minőségben nagyon értékes tudománypolitikai munkát végzett. Bár a saját tudományos kutatásaiban elsősorban elméleti érdeklődésű, éveken át az Egyetemen folyó alkalmazott

kutatások lelkes támogatója volt. Így pl. jelentős része volt a József Attila Tudományegyetem Kibernetikai Laboratóriuma létrehozásában, majd abban, hogy ez a laboratórium lehetőséget kapott elektronikus számológép üzemeltetésére.

Felsőoktatási és tudománypolitikai érdemeiért két ízben kapott kitüntetést: 1963-ban a Szocialista Munkáért Érdemérmét, 1968-ban pedig a Munka Érdemrend ezüst fokozatát.

Mindezek azt mutatják, hogy Fodor Géza levelező taggá választása esetén Akadémiánk a matematikai tudományok önálló művelése és oktatása terén, valamint tudománypolitikai téren kiváló érdemeket szerzett tudóssal gyarapodnék.

Szeged, 1972. november 4.

Kalmár László s.k.
akadémikus

Levelező taggá jelölésre javasoljuk dr. Leindler Lászlót, a matematikai tudományok doktorát, a JATE Analízis Tanszék egyetemi tanárát.

Leindler László 1935-ben, Kecskeméten született. Egyetemi tanulmányait Szegeden végezte, 1958-ban, kitüntetéssel szerzett matematikusi és matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet. Negyedéves hallgató korában készített pályamunkáját felemelt pályadíjjal jutalmazták.

Végzése után egy évig a Veszprémi Vegyipari Technikumban tanított. 1959 szeptemberétől 1962. aug. 31-ig ösztöndíjas aspiráns volt, Tandori Károly aspiránsvezető mellett, aspiránsi témája "ortogonális sorok vizsgálata" volt. 1962. októberében megvédte kandidátusi disszertációját és elnyerte a matematikai tudományok kandidátusa fokozatot. Közben 1961-ben a Bolyai János Társulat Grünwald Géza díjban részesítette. 1962. szeptember 1-től a JATE Analízis Tanszékén dolgozik, kezdetben adjunktusi, majd docensi beosztásban, 1968. július 1-től pedig egyetemi tanárként.

1963-ban tudományos eredményeiért akadémiai elnöki jutalomban részesült, 1964 áprilisában pedig az Elnöki Tanács engedélye alapján "sub auspiciis Rei Publicae Popularis" kitüntetéssel a JATE-n doktorrá avatták.

1966-ban megszerezte a matematikai tudományok doktora fokozatot.

Leindler László az ortogonális sorfejtések elméletének, valamint az approximáció számításnak nemzetközileg ismert, igen termékeny és invenciózus kutatója. Nagy energiával dolgozik, különös érzéke van ahhoz, hogy különböző eredmények általánosítási lehetőségeit észrevéve, igen alapos ismeretek és nagy technikai felkészültség birtokában azokat elmélyítse és továbbfejlessze. Tudományos kutatómunkát már kb. 14 év óta folytat, ezen idő alatt 46 idegen nyelvű közleménye jelent meg és további 8 közleménye megjelenés alatt áll különböző hazai és külföldi szaklapokban.

Vizsgálatainak köre igen széles. Dolgozatainak egy része - kapcsolódva elsősorban Alexits György, Tandori Károly és P.L. Uljanov eredményeihez, azokat általánosítva - általános ortogonális sorok, ortogonális polinomsorok, Fourier-sorok, valamint Haar-sorok konvergenciájával, feltétel nélküli konvergenciájával, különböző típusu /pl. Riesz-féle, Nörlund-féle/ szummálhatóságával, erős és abszolút szummálhatóságával foglalkozik.

Ugyancsak több dolgozatában vizsgálja a Fourier-sorfejtések együtthatóira vonatkozó bizonyos együtthatófeltételek és a kifejtett függvényre vonatkozó bizonyos struktúrális feltételek közötti ekvivalencia kérdéseit. Ezeknek az eredményeknek az alapján számos, a Fourier-sorok konvergenciájára vonatkozó korábbi konvergenciatétel egységes tárgyalása vált lehetővé, és újabb kritériumokat nyert Fourier-sorok konvergenciájára, valamint szummálhatóságára is.

Leindler László intenzíven bekapcsolódott Alexits György erős approximációval kapcsolatos vizsgálataiba is. Alexits György ilyen irányu eredményeit számos irányban továbbfejlesztette és kiterjesztette.

Ujabban tiszta koszinusz-- és tiszta szinuszsorok összegeinek integrálhatósági kérdéseivel foglalkozott, általánosítva korábbi eredményeket. Érdekes, mély megfontolásokon alapuló kiterjesztését adta meg P.L. Uljanov bizonyos újabb eredményeinek, amelyek a függvény integrálmodulusának viselkedéséből következtet arra, hogy a függvény milyen integrálhatósági feltételeknek tesz eleget. Megadta Hardy egy klasszikus függvényegyenlőtlenségének általánosítását és különböző irányokban általánosította Prékopa András egy újabban talált meglepő és fontos egyenlőtlenségét.

Leindler László tudományos munkásságának jelentős külföldi és hazai visszhangja van. Számos szovjet, amerikai, japán és indiai matematikus csatlakozott kutatásaihoz; a D.E. Mensov professzor 80. születésnapja alkalmából a Moszkvai Egyetem Közleményeiben megjelent méltatás Leindler Lászlót, mint Mensov eredményeinek továbbfejlesztőjét említi. Itthon is több tanítványt nevelt.

Számos esetben járt külföldi tanulmányuton. A Torontói Egyetem meghívására egy évig Kanadában volt, eközben az USA több városát is felkereste, a Keldis ösztöndíj keretében pedig egy évig Moszkvában, a Szovjet Tudományos Akadémia Matematikai Kutató Intézetében dolgozott. Rövidebb tanulmányut, illetve kiküldetés keretében járt Moszkvában, két alkalommal az NSZK-ban /Oberwolfachban/, az NDK-ban /Greifswaldban/, Angliában, Romániában és Lengyelországban; részt vett az 1966-os moszkvai és az 1970-es nizzai Nemzetközi Matematikai Kongresszusokon; utjai során előadásokat tartott Moszkvában, Torontóban, Edmontonban, Saskatoonban, Waterloóban, Detroitban, Oberwolfachban, Greifswaldban, Londonban, Sheffieldben, Edinburghban és Poznában.

Leindler László igen széles körű egyetemi oktató munkát végez az Analízis tárgykörében. Előadásai színvonalasak, oktatói tevékenységét a magas színvonal megkövetelése jellemzi.

Az elsőéves Analízis előadásról jegyzetet adott ki ebben az évben.

Leindler László közéleti szereplése is igen széles körű és magas színvonalu.

Az 1966-69. időszakban a Magyar Tudományos Akadémia III. Osztálya vezetőségének tanácskozási jogu tagja, valamint az MTA Matematikai Szakbizottságának tagja volt. Több esetben vett részt kandidátusi és doktori értekezések vitáin, mint opponens, ill. mint bizottsági tag.

Az Acta Scientiarum Mathematicarum és a Periodica Math. Hungarica folyóiratok szerkesztő bizottsági tagja.

1967. szept. 1-től 1971. augusztus 31-ig a JATE TTK dékánhelyettese volt, jelenleg /1972. július 1-től/ a JATE TTK dékánja.

Elvégezte a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem 3 éves tanfolyamát. Az MSZMP tagja 1960 óta. A JATE TTK pártalap-szervezetben mint alapszervi vezetőségi tag, majd két évig

mint alapszervi titkár is dolgozott. Az Egyetemi Pártbizottságnak 1966 óta tagja. 1970 óta a TTK pártalapszervezet csucszvezetője tagja, dékáni megbízatása előtt pedig tagja volt az Egyetemi Pártszervezet Végrehajtó Bizottságának.

Dr. Szőkefalvi-Nagy Béla s.k.
akadémikus

Dr. Tandori Károly s.k.
lev. tag

Dr. Alexits György s.k.
akadémikus

E L Ő T E R J E S Z T É S

Nagy Elemér egyetemi tanár, a fizikai tudományok doktora
akadémiai levelező tagságára

1973-ban új levelező tagnak Nagy Elemért, a fizikai tudományok doktorát, egyetemi tanárt javasoljuk.

Nagy Elemér munkássága a szilárdtestfizikai kutatások területén mind hazai, mind nemzetközi tudományos körökben közismert.

A közel három évtized tudományos munkássága alapján véve két nagy szilárdtestfizikai problémakört ölel fel.

Az első részt /1943-1957/ az Egyesült Izzó Kutató Laboratóriumában /illetőleg különböző utód-intézményeiben/ folyó fotolumineszcens vizsgálatok képezték, amelyek számos új vizsgálati módszert vezettek be, új gondolatokat vetettek fel és idejükben a világszinvonal élvonalában álltak. A témakörben társszerzőkkel 9 dolgozata jelent meg. Ezen munkák alapján a TMB megadta a kandidátusi címet és elengedte a doktori disszertáció benyújtásának várakozási idejét. Az ELFT első Bródy Imre-díjával jutalmazta.

Ezen kutatási terület után a mélyebb elvi alapokat igénylő elektrolumineszcencia kutatása felé fordult. 3 dolgozata, valamint doktori disszertációja /1956/ a homogén térben fellépő elektrolumineszcencia magyarázatát adja, amivel a jelenleg fényhasznosítására felső korlátot lehetett kapni.

A második problémakör, amellyel 1958-ban kezdett foglalkozni, lényegében a fémekben és ötvözetekben az egyensúly felé vezető folyamatok /fázisátalakulások/ kinetikájának tanulmányozására irányul. E témakörben eddig 19 dolgozata jelent meg. Ezek közül 5 a klasszikus modellanyagnak tekinthető Cu_3Au ötvözetrel foglalkozik. Munkatársaival itt is új kísérleti technikát dolgozott ki, amelynek segítségével nyert eredmények mélyebb és finomabb értelmezést tettek lehetővé. Kiemelhető itt

a többlépcsős hőkezelések tudatos alkalmazása, valamint három - a maga idejében elsőként végzett - kinetikai vizsgálat: in situ hőkezelés közben a./ Hall-együtthatót, b./ abszolút termofeszültséget és c./ fotoemissziós áramot mért, amivel lehetséges volt az egyes mechanizmusok szétválasztása, valamint a nukleáció /magképződés/ atomi folyamatainak tanulmányozása. Ezen vizsgálatok a nemzetközi irodalomban alapvetőnek számítanak, 10 év után is idézik ezeket, mint a modern vizsgálatok kiindulópontját. Ezen vizsgálatok szerepelnek az 1970-ben odaitélt második fokozatu Állami Díj indokolásában.

Egyidőben a KFKI-ban folyó, fent vázolt Cu_3Au vizsgálatokkal az ELTE TTK Kisérleti Fizikai /jelenleg Szilárdtestfizikai/ Tanszékén munkatársaival foglalkozott fémek és ötvözetek nagy plasztikus alakváltozásának vizsgálatával. Egy közismert, de nem felhasznált jelenségből kiindulva új deformációs módszert vezettek be, amivel a vizsgálati tartományt körülbelül nágyszeresére lehetett kiterjeszteni. Ezen vizsgálatok a ponthibák és diszlokációk kölcsönhatását részben új megvilágításba helyezték. A módszert külföldön számosan átvették és továbbfejlesztették. Ezen vizsgálatok a hig ötvözetek tulajdonságaira rendkívül hasznos eredményeket szolgáltatottak, kiemelhető a vakancia-szennyezés kölcsönhatási energia pontos kísérleti meghatározása.

A tanszéken végzett kutatómunkában mind nagyobb szerepet kaptak az ipari felhasználásban jelentős ötvözeteken végzett vizsgálatok. 9 dolgozata /munkatársakkal/ van ilyen témakörből, amelyekre jellemző nagypontosságú, korszerű fizikai módszerek alkalmazása az egyensúly felé vezető folyamatok tanulmányozásában. Igen részletesen foglalkozott a szintén prototípusnak tekinthető AlMg_2Si ötvözetben a zónaképződés mechanizmusával. Nemzetközi reflexiókról az újdonság miatt még nem lehet szó, de a vizsgálati tartomány kibővítése, valamint az új dilatometrikus módszer alkalmazása a magképződés vizsgálatára valószínűsíti az általuk felvett modell helyességét.

A nagy pontosságú $/4 Q/$ érzékenységi dilatometert tanszékén dolgozták ki és segítségével először mérték meg egy másodrendű fázisátalakulás során $/Ni$ ferro-paramágneses átmenete/ a térfogati hőtágulás szinguláris viselkedését. Ugyanezen dilatometer más változatában a magképződés során fellépő $50 \cdot 10^{-6}$ nagyságrendű hosszváltozások regisztrálására alkalmas.

Folyamatban levő, még nem publikált munkáiban foglalkozik ötvözetek elsőrendű fázisátalakulásainak vakancia-mechanizmusos tárgyalásával. Aspiránsával az általuk bevezetett fotoemissziós vizsgálati módszert alkalmazták a lokalizált nivó kimutatására $Al/Mn/$, valamint $Cu/Fe/$ ötvözetekben.

Nagy Elemér tudománypolitikai tevékenysége alapján véve két főtevékenységéhez kapcsolódik: 30 éve foglalkozik olyan szilárdtestfizikai kutatásokkal, amelyek valamely gazdaságilag jelentős anyag, gyártmány viselkedésének megértését és ezen keresztül tulajdonságainak javítását célozzák, másrészt 20 éve tanszékvezető egyetemi tanár.

Az egyetemi tanári működését azzal kell jellemezni, hogy hazánkban bevezette és fejlesztette a korszerű szilárdtestfizikai képzést. Az ELTE-re kerülésekor heti 2 félév.óra szilárdtestfizikai előadás tartására kapott lehetőséget. Jelenleg a szilárdtestfizika kötelező óraszám 8 félév.óra és hozzá csatlakozik a 2 félév.óra műszaki fizika, valamint egy tucatnyi speciális előadás. A fizikus hallgatóknak körülbelül fele ebből a témából készíti diplomamunkáját. A magyar nyelvű irodalomban megjelent első összefoglaló szilárdtestfizikai munka Kittel: Bevezetés a szilárdtestfizikába c. könyvének lefordítása, és hozzá kiegészítő fejezetek megírása irányítása alatt valósult meg.

Tulzás nélkül lehet állítani, hogy a jelenleg aktív, 40 évesnél fiatalabb szilárdtestfizikusok majdnem mind az ő tanítványai, akik véleményét és tanácsait tudományos doktori fokozatára készített munkáiknál is megkérdezik és tudomásul veszik. A szervezett aspiránsképzésben nagy szerepet vállal,

állandóan 2-3 aspiránsa van, a minősítési eljárás minden fázisában aktívan vesz részt, hosszú ideje tagja a TMB Fizikai és Csillagászati Szakbizottságának.

Az egyetemi tanári működése nem korlátozható csupán szakterületével való foglalkozásra. Jelentős szerepe volt az egyetemi fizikus oktatást bevezető általános fizika előadás korszerűsítésében, és az egész fizikusképzés programjának kidolgozásában. Ezen munkásságának nemzetközi elismerését jelzi, hogy a IUPAP Oktatási Bizottságának levelező tagja, munkatársaival 1970-ben Egerben nagysikerű nemzetközi konferenciát rendezett, és főszerkesztője volt az UNESCO kiadásában megjelent "New Trends in Physics" második kötetének. Tagja a Művelődésügyi Minisztérium fizikus szakbizottságának.

Nagy Elemér tudománypolitikai tevékenységének a fentiek azonban csak kisebb részét képezik. Legnagyobb érdeme feltétlenül az ELTE-n a tanszéki kutatás megindítása, a kutatási témák jó megválasztása, az egész országot átfogó multilaterális szakmai kapcsolatok létesítésében vállalt lényeges szerepe.

Elgondolása ma már a távlati tudományos terv fémekre és ötvözetekre vonatkozó részének elfogadott irányvonala, hármas feladatkitűzéssel: a/ kísérleti módszerek kifejlesztése a szilárd anyag hibaszerkezetének vizsgálatára, b/ a hibaszerkezet és a makroszkópikus tulajdonságok közti kapcsolat felderítése, c./ technológiák tudományos vizsgálata, azzal a céllal, hogy a kívánt szerkezetet milyen módon lehet létrehozni.

Nagy Elemér felvette a kapcsolatot a finomkohászat nagyüzemeivel /először a Csepel Fémművel/, megmutatva egyrészt a fizikusok alkalmazhatóságát az ipari problémák megoldásában, másrészt ráirányította a fizikusok figyelmét is a népgazdaságban fontos problémák megoldására.

A fent ismertetett hármas feladatkitűzés a lehető legnagyobb komplexitású kutatás elvi indokolását adja meg, helyet biztosítva a legelvontabb diszciplínáknak is, stimulálva a ki-

sérleti /diagnosztikai/ módszerek fejlesztését, és ráirányítva a figyelmet a technológiai kérdésekre.

Rendkívül jellegzetes a témaválasztás abból a szempontból is, hogy Nagy Elemér a széles körű kooperáció létrejöttére törekedve, a tanszéki kutatást metodikailag eleve úgy irányította, hogy a tanszéken a hallgatók által jól megérthető és nem túl költséges műszerekkel kezelhető témákat indított el, a nagyobb elvi felkészültséget és speciálisabb műszerezettséget igénylő témákra pedig a KFKI Szilárdtestfizikai Főosztályára irányította a hallgatókat, állandó közvetlen kapcsolatot teremtve e két kutatóhely között. Ebbe a kooperációba kapcsolódtak be az üzemi és iparági kutatólaboratóriumok is, amelyek elvi kutatásaikban, valamint nagyérzékenyséű fizikai mérőműszereik bevezetésében a fenti intézetekre támaszkodnak.

A teljesség igénye nélkül fel lehet sorolni néhány olyan kísérleti vizsgálati módszert, amelyeket hazánkban először Nagy Elemér vezetett be, és ma már ipari laboratóriumokban elfogadottan használnak:

Fajlagos ellenállásmérés rudalaku anyagokon 0,2 % pontossággal /Csepel/.

Fajlagos ellenállásmérés huzalalaku anyagokon 0,02 % pontossággal.

Paramágneses szuszeptibilitásmérés fázisátalakulás követésére, valamint szennyezések kimutatására /Székesfehérvár/.

Abszolút termofeszültségmérés alkalmazása szennyező-tartalom meghatározására /Csepel/.

Számos általa kifejlesztett, nemzetközileg is új vizsgálati módszer alapösszefüggések feltárását teszi lehetővé, de ugyanakkor ipari problémák megoldásában is használható, például a nagy pontosságú dilatometria, a fotoemissziós technika, stb.

Nagy Elemér tanítványai ma különböző munkahelyeken ezen a közös feladaton dolgoznak. Az üzemi kutatólaboratóriumok munkatársai közül sokan közvetlen tanítványai, két tanítványa és munkatársa /Kedves Ferenc és Kovács István/ ma már tanszékvezető docens.

A hazai tudománypolitikai testületek közül a Szilárdtestfizikai Komplex Bizottság megalakulása óta aktív tagja, pár éve az Akadémiai Fizikus Bizottság tagja, továbbá néhány e területen dolgozó üzem tudományos tanácsának tagja. Szerkesztőbizottsági tagja a Physica Status Solidi c. folyóiratnak.

Budapest, 1972. szeptember 13.

Pál Lénárd s.k.
akadémiai lev.tag

Jánossy Lajos s.k.
akadémikus

Kovács István s.k.
akadémikus

Tarján Imre s.k.
akadémiai lev.tag

Javasolom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1973. évi rendes közgyűlése válassza P é t e r R ó z s a egyetemi tanárt, a matematikai tudományok doktorát, a III. Osztály keretében az Akadémia l e v e l e z ő tagjává.

Péter Rózsa kiváló matematikus kutató egyéniség. Hatalmas érdemei vannak a rekurzív függvények modern elméletének kialakításában. Péter Rózsa 1932-ben kapcsolódott be a rekurzív függvények kutatásába. Hogy a rekurzív függvények elmélete akkor még mennyire kialakulatlan volt, mutatja, hogy különböző szerzők különböző rekurziófogalmat használtak és mindössze egy, Ackermanntól származó, dolgozat foglalkozott a rekurzív függvények két különböző rekurziófogalomhoz tartozó osztályának egymáshoz való viszonyával. Azonban Hilbert egy kidolgozatlan ötlete, amely az aritmetikai függvényeknek rekurzivitásuk foka szerint való transzfinit osztályozásától remélte a kontinuum-probléma megoldását, valamint a rekurzív függvényeknek Gödel által adott alkalmazása adott axiómarendszer alapján meg nem oldható aritmetikai probléma szerkesztésére már akkor mutatták, hogy a rekurzív függvény fogalmának fontos alkalmazásai várhatók a matematika különböző fejezeteinek axiomatizálásával kapcsolatos kérdésekre, valamint a matematikai logika kérdéseire.

Péter Rózsa mindenekelőtt megmutatja, hogy a rekurzív függvény fogalmának Gödel által használt definíciója ugyanahhoz a függvényosztályhoz vezet, mint a Hilbert által használt definíció legegyszerűbb, de amannál általánosabbnak látszó esete; ma ennek a függvényosztálynak elemeit primitív rekurzív függvényeknek nevezzük. Megmutatta, hogy a definíció bizonyos módosításai szintén ugyanehhez a függvényosztályhoz vezetnek; majd két különböző, Ackermannénál egyszerűbb módszert adott olyan, egy bizonyos általánosabb értelemben rekurzív /mai szakkifejezéssel: kétszeresen rekurzív/ függvények konstruálására, amelyek nem tartoznak a primitív rekurzív függvények osztályába. Az egyik Ackermann majorizációs módszerét alkalmazza, azonban a primitív rekurzív függvények osztályának egyszerűbb definícióját véve

alapul; a másik módszer a Cantor-féle átlós módszer újszerű alkalmazása megszámlálható halmazok körében. Péter Rózsa e vizsgálatait később a rekurzív függvények mind általánosabb osztályaira terjesztette ki; eközben kiderült, hogy a Cantor-féle átlós módszer Péter-féle alkalmazása általánosabb esetekben is hathatós segédeszköznek bizonyul. Péter Rózsa vizsgálatai nemcsak a rekurzív függvények speciális osztályai egymáshoz való viszonyának tisztázása szempontjából s ezzel a rekurzív függvények un. speciális elméletének megalkotása szempontjából voltak nagyjelentőségűek, hanem azért is, mert előkészítették a rekurzív függvények un. általános elméletének megalkotását más kutatók által.

Péter Rózsa tollából jelent meg, Akadémiánk kiadásában, 1951-ben, a rekurzív függvények elméletének első összefoglaló monográfiája a világirodalomban. Ebben a könyvében természetesen saját addig végzett kutatásairól is beszámolt. Könyve világszerre nagy érdeklődést keltett; 1954-ben a Szovjetunióban orosz nyelven is kiadták, 1958-ban kínai fordításban is megjelent, angol fordítása pedig 1967-ben jelent meg.

Könyve megjelenése után Péter Rózsa tovább folytatta a rekurzív függvények különböző osztályainak egymáshoz való viszonyára, valamint a rekurzív függvények fogalmának további általánosítására vonatkozó vizsgálatait. E tekintetben legnevezetesebb eseménye a rekurzív függvények elméletének, amely eredetileg csak a természetes számok halmazára értelmezett rekurzív függvényekre vonatkozott, nagymértékű általánosítása, amely már az un. részben rendezett szabad holomorf halmazokon értelmezett rekurzív függvények elméletét is felöli, és ezzel nagymértékben kiterjesztette a rekurzív függvények gyakorlati alkalmazásának körét.

Péter Rózsa már évekkel ezelőtt bekapcsolódott a matematikai logika, elsősorban a rekurzív függvények elmélete gyakorlati alkalmazásaira vonatkozó kutatásokba. Így 1956 szeptemberében Balatonvilágoson a Bolyai János Matematikai Társulat halmazelméleti, matematikai logikai és matematikai gépekkel foglalkozó kol-

lokviúmán "A relé-kontaktus rendszerek Sesztakov-féle differencia-egyenletrendszeréről" címmel előadást tartott ilyen irányú vizsgálatairól. Különösen fellendültek azonban a rekurzív függvények elméletének különféle gyakorlati alkalmazásaira vonatkozó vizsgálatai a részben rendezett szabad holomorf halmazokon értelmezett rekurzív függvények fogalmának megalkotása óta; így az utóbbi néhány évben majdnem kizárólag az ilyen általánosabb értelemben rekurzív függvények elméletének különböző, gyakorlati szempontból fontos területekre /digitális számológépek programozására és algoritmikus nyelvekre, jelfogós árankörök minimalizációs problémáira, egyik matematikai jelölésrendszerről a másikra való fordítás automatizálására, a matematikai nyelvészetre stb./ való alkalmazásaival foglalkozik.

Egyéb irányu, különösen matematikai logikai vizsgálataiból kiemelem azt az eredményt, hogy az ún. "abszolút értelemben megoldhatatlan" problémásereg létezésére vonatkozó Church-tétel következménye az adott, de bizonyos feltételek mellett tetszőleges axiómarendszerre nézve eldönthetetlen /az axiómarendszerből függő/ probléma létezését kimondó Gödel-tételnek. Ez az eredménye amellett, hogy új megvilágításban mutatja be a Church-tételnek viszonyát a Gödel-tételhez /azelőtt ugyanis a Church-tételt a Gödel-tétel élesítésének tekintették/, jelentős eszköz annak megmutatására, hogy az agnoszticisták tévesen hivatkoznak a matematikai logika újabb eredményeire filozófiai nézeteik alátámasztása végett. /Péter Rózsa ezt az eredményét azért nem publikálta dolgozat alakjában, mert röviddel annak elérése után, bizonyítását elemezve, Kalmár László megmutatta, hogy a Church-tétel egyenesen speciális esete a Gödel-tétel elég általánosan fogalmazott, de még mindig csak valamely axiómarendszer alapján meg nem oldható probléma létezését kimondó alakjának; ezt a közös eredményüket 1948-ban előadta az amsterdami filozófiai kongresszuson./

Péter Rózsa, mint az eddigiekből is kitűnik, számos új fogalommal és módszerrel gazdagította a matematikai logikát, különösen a rekurzív függvények elméletét és annak gyakorlati alkalmazásait. Kutatásai világszerte nagy elismerést érdemeltek ki. Ennek

illusztrálására csak néhány adatot sorolok fel. Számos, a matematikai logika különböző fejezeteivel foglalkozó kézikönyv jelentős helyet szentel Péter Rózsa vizsgálatainak ismertetésének. Példaképpen a Hilbert-féle bizonyításelmélet alapvető kézikönyvére, Hilbert és Bernays Grundlagen der Mathematik című művére /Berlin, 1934-1939, különösen I. kötet, 326-341. oldal/, valamint S.C. Kleene amerikai matematikusnak, a rekurzív függvények legkiválóbb nyugati kutatójának, Introduction to Metamathematics című művére /Amsterdam-Groningen, 1952, különösen 223, 231-232, 271-273, 395, 476. oldal/ hivatkozom. A Hilbert-Bernays-féle mű nyomán "Péter-féle függvény" és "Péter-féle módszer" általánosan használt szakkifejezéssé vált. Péter Rózsa már említett Rekursive Funktionen című monográfiája orosz nyelvű kiadásának szerkesztését A.N. Kolmogorov szovjet akadémikus, a valószínűségszámítás és a matematika alapjai világhírű kutatója vállalta. Kolmogorov a könyv orosz fordításához írt előszavában többek között a következőket írja: "A könyv szerzője, Péter Rózsa, ismert magyar matematikus, akinek jelentős része van a rekurzív függvények modern elmélete megalkotásához vezető legelső lépések megtételében. Az 1932-1935. években végzett kutatásai, amelyek főként a primitív rekurzív függvények osztálya tényleges terjedelmének tisztázásával foglalkoznak, jelentős mértékben hozzájárultak a "rekurzivitás" szélesebb koncepciójának kikristályosodásához is, amely az általános rekurzív és a parciális rekurzív függvények fogalmában tükröződik. Péter R. Könyve, amelyet ezennel átnyújtunk a szovjet olvasónak, az első kísérlet volt a világirodalomban a rekurzív függvények elméletének monográfia alakjában való rendszeres kifejtésére. A könyvben meg lehet találni mind magának Péter R.-nek, mind más magyar matematikusok egy sorának a rekurzív függvényekre vonatkozó további munkásságának széles körű bemutatását." /R.Péter, Rekurszivnije funkcie, Moszkva, 1954. 10. oldal/. Kleene pedig többek között a következőket írta Péter Rózsa említett művének eredeti kiadásáról: "1932-től kezdve Péter Rózsa a dolgozatok egy sorát publikálta, amelyekben a rekurzió különböző speciális alakjainak viszonyát vizsgálta és megmutatta újabb függvények definiálha-

tóságát a rekurzió szukcesszive magasabb típusai segítségével, amelyek őt a rekurziv függvények speciális elméletének vezető hozzájárulójává teszik" /"...establish her as the leading contributor...", Bulletin of the American Mathematical Society, 58 /1952/, 270. oldal./ - Megemlítem még, hogy külföldi kezdeményezésre és IUHPS /Nemzetközi Tudománytörténeti és Tudományfilozófiai Unió/ támogatással a Bolyai János Matematikai Társulat Péter Rózsa 60. születésnapja tiszteletére 1967-ben "Rekurziv függvények és alkalmazásaik" címmel kollekviumot szervezett Tihanyban. Kleene ezen a kollokviumon tartott előadásában többek között elmondta, hogy az általános rekurziv függvényekről írt alapvető dolgozatát azért publikálta a Mathematische Annalen-ben, mert Péter Rózsa egyik dolgozata is ott jelent meg, ami arról tanuskodik, hogy a maga dolgozatát Péter Rózsa dolgozata folytatásának tekintette.

Péter Rózsa matematikai logikai munkásságának nemzetközi elismerését mutatja az is, hogy 1937 óta szerkesztőségi tagja az amerikai Journal of Symbolic Logic, 1955 óta pedig a Német Demokratikus Köztársaságban megjelenő Zeitschrift für Mathematische Logik und Grundlagen der Mathematik című folyóiratnak; valamint az is, hogy nagyon gyakran kap meghívást különböző országokban rendezett tudományos rendezvényekre, többek között olyanokra is, amelyeken a matematikai logika gyakorlati alkalmazásai alkotják a rendezvény tárgyát. Ilyenkor rendszeresen fel szokták kérni a rendezvényeken kívül is előadások tartására.

1970-ben E. Friderikson svéd matematikus, a North Holland Publishing Company számítástudományi tanácsadója, felkérte Péter Rózst egy Application of Recursive Funktionen in Computer Science c. könyv megírására, amely az említett kiadó "Computer Science" sorozatában fog megjelenni. A könyv első, német nyelvű fogalmazása már készen van, az angol fordítás, ami a végleges szöveg lesz, Magyarországon készül Péter Rózsa közreműködésével és újabb eredményeinek beledolgozásával.

Tudománynépszerűsítő munkásságának nemzetközi elismerését mutatja többek között az, hogy a Játék a végtelennel címmel először 1945-ben megjelent népszerű könyvét, amelynek negyedik magyar kiadása 1970-ben jelent meg, lefordították németre /negyedik német kiadása is megjelent már/, szlovákra, románra, angolra /egy angliai és egy amerikai kiadásban/, lengyelre, svédre, hollandra, dánra, oroszra /a Szovjetunióban két egymástól független kiadása is megjelent/, továbbá megjelenőben van cseh és olasz nyelvű kiadása is.

A felszabadulás előtt Péter Rózsa ideiglenes minőségben tanított polgári iskolában; gimnáziumi tanárrá Fejér akadémikus ajánlása ellenére sem nevezték ki. A felszabadulás óta hazánkban is elismerést ért el tudományos, tudománynépszerűsítő és pedagógiai munkásságával: előbb középiskolai, majd pedagógiai főiskolai, végül 1955-ben egyetemi tanár lett; 1947-ben a főváros által alapított "A demokratikus iskoláért" c. jutalmat kapott, 1951-ben a rekurzív függvények elméletében végzett kutatásaiért ezüst Kossuth-díjjal tüntették ki, 1952-ben a matematikai tudományok doktora lett, 1954-ben pedagógiai és tudománynépszerűsítő érdemeiért a Bolyai János Matematikai Társulat a Beke-díj I. fokozatával tüntette ki, 1967-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki, 1970-ben pedig elnyerte az Állami-díj II. fokozatát.

Péter Rózsa tudománypolitikai tevékenységét régebben kizárólag az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Kar keretében fejtette ki, minthogy Akadémiánk nem vonta be egyik bizottságának működésébe sem. Így pl. az Egyetem gyakorlóiskolájának szervezése idején fáradságot nem kimélve végigjárta az ország mindazon gimnáziumait, ahol kiváló középiskolai tanár hírében álló ember tanított, meglátogatta néhány óráját és tevékenyen részt vett a legjobb matematikus tanárok kiválasztásában gyakorló iskolai tanárként. Mostanában elsősorban a Bolyai János Matematikai Társulat tiszteletbeli elnökeként fejt ki tudománypolitikai tevékenységet. Ezt a megbízatását nem tekinti pusztán címnek, vagy régebbi tevékenysége elismerésének, hanem aktívan részt vesz a vezetőségi üléseken és egyes bizottsági

üléseken is, harcol a Társulat vezetősége javaslatainak megvalósításáért, stb. Az MSZMP Központi Bizottsága kérésére több ízben véleményt nyilvánított az oktatással kapcsolatos kérdésekről, meghívást kapott az állami oktatásról szóló határozattal kapcsolatos legutóbbi oktatáspolitikai aktiva-ülésre is.

Környezetére való hatását mindig a haladó eszmék, a Párt célkitűzései mellett való határozott kiállás, ilyen állásfoglalásnak környezete által való elfogadtatására irányuló szenvedélyes agitativ tevékenység jellemezte. Nagyon intenzív tevékenységet fejt ki a matematikai logika kérdései iránt érdeklődő egyetemi hallgatók és fiatal kutatók nevelése terén: így pl. Dömölki Bálint, Ruzsa Imre és Urbán János az ő szemináriumának neveltjei. Emberi magatartását segítőkészség jellemzi: azokkal szemben is mindig udvarias, akikkel egyes szakmai kérdésekben nem ért egyet, a saját véleménye mellett azonban szenvedélyesen kiáll, lényeges kérdésekben engedményt nem hajlandó tenni, a szocializmus ügye szempontjából alapvető kérdésekben nem ismer tréfát. Közéleti tevékenységének legjelentősebb része szaktudományának népszerűsítésére irányul.

Mindezek azt mutatják, hogy Péter Rózsa levelező taggá választása esetén Akadémiánk a matematikai tudományok önálló művelése, oktatása és népszerűsítése terén kiváló érdemeket szerzett tudóssal gyarapodnék.

Szeged, 1972. szeptember 27.

Turán Pál s.k.
akadémikus

Kalmár László s.k.
akadémikus

Csatlakozom:

Fejes-Tóth László s.k.

Detre László s.k.
lev.tag